

Vantaan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma 2021

Nimi	Vantaan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma 2021
Kunta	Vantaa
Pdf luotu	26.5.2021

SISÄLTÖ

1. Kokeilun opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen kokeiluopetussuunnitelma.	1
1.1. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet.	1
1.2. Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma.	2
1.3. Kokeiluopetussuunnitelmaa koskevat paikalliset päätökset.	3
1.3.1. Vantaan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma.	4
2. Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa.	6
2.1. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua.	6
2.1.1. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua Vantaalla.	7
2.2. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestäminen.	8
2.2.1. Kaksivuotisen esiopetuksen järjestäminen Vantaalla.	9
2.3. Kaksivuotista esiopetusta ohjaavat yleiset velvoitteet.	10
2.4. Arvoperusta.	11
2.4.1. Vantaan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun arvoperusta.	12
2.5. Oppimiskäsitys.	12
2.6. Laaja-alainen osaaminen.	12
2.6.1. Laaja-alainen osaaminen Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	15
2.7. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	18
3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri.	19
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	20
3.1.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	22
Oppiva yhteisö Vantaan kaksivuotisen esiopetuksen toimintakulttuurin ytimenä.	24
Oppimisen, oivalluksen ja leikin ilo Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	24
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	24
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	25
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	25

3.2. Oppimisympäristöt.	27
3.2.1. Kaksivuotisen esiopetuksen oppimisympäristöt Vantaalla.	28
3.3. Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa. . .	29
3.3.1. Yhteistyö kaksivuotisessa esiopetuksessa Vantaalla.	31
3.3.2. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	32
3.3.3. Yhteistyö siirtymävaiheissa Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	33
3.4. Toimintakulttuuri, oppimisympäristöt ja yhteistyö paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	34
4. Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa.	35
4.1. Monipuoliset työtavat.	35
4.1.1. Monipuoliset työtavat Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa. .	36
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	37
4.2.1. Pedagoginen dokumentointi Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	38
4.3. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena.	38
4.3.1. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	40
4.4. Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa.	41
4.4.1. Kielten rikas maailma.	41
Kielten rikas maailma Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa. .	44
4.4.2. Ilmaisun monet muodot.	44
Ilmaisun monet muodot Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	46
4.4.3. Minä ja meidän yhteisömme.	46
Minä ja meidän yhteisömme Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	48
4.4.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	48
Tutkin ja toimin ympäristössäni Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	51
4.4.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	51
Kasvan, liikun ja kehityn Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	53
4.5. Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia.	53
4.5.1. Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	55

4.6. Opetuksen tavoitteet ja toteuttaminen paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	56
5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki.	57
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.	57
5.1.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	58
5.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana.	60
5.2.1. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	60
5.3. Yleinen tuki.	61
5.3.1. Yleinen tuki Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	61
5.4. Tehostettu tuki.	61
5.4.1. Tehostettu tuki Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	63
Pedagoginen arvio Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa. . . .	64
Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	64
5.5. Erityinen tuki.	64
5.5.1. Erityinen tuki Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	68
Pedagoginen selvitys Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa. .	69
Erityisen tuen päätös Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa. .	69
Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	69
Pidennetty oppivelvollisuus Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	70
5.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot.	70
5.6.1. Osa-aikainen erityisopetus Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	71
5.6.2. Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	71
5.7. Kasvun ja oppimisen tuki paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	72
6. Oppilashuolto.	73
6.1. Monialainen oppilashuollon yhteistyö.	73
6.1.1. Monialainen oppilashuollon yhteistyö Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	75
Oppilashuoltoryhmät Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa. . .	75
6.2. Yhteisöllinen oppilashuolto.	76
6.2.1. Yhteisöllinen oppilashuolto Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	76
6.3. Yksilökohtainen oppilashuolto.	77

6.3.1. Yksilökohtainen oppilashuolto Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	79
6.4. Oppilashuoltosuunnitelmat.	79
6.4.1. Oppilashuoltosuunnitelmat Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa.	80
6.5. Oppilashuolto paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	80
7. Perusteiden käyttäjälle.	82

1. Kokeilun opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen kokeiluopetussuunnitelma

1.1. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet

Nämä opetussuunnitelman perusteet on kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta annetun lain mukainen Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys[1], jonka mukaan paikallinen opetussuunnitelma laaditaan ja kaksivuotinen esiopetus toteutetaan. Opetussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaavat kaksivuotisen esiopetuksen kokeilua koskevan lain ohella erityisesti perusopetuslaki ja -asetus sekä esiopetuksen tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus[2].

Kokeiluperusteiden tehtävänä on tukea kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun toteutusta. Erityisenä tehtävänä on edistää sujuvia siirtymiä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta alkuopetukseen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuus ja eheys turvaten[3]. Perusteet on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus-, arviointi- ja kehittämistyön tuloksia.

Kokeilun opetussuunnitelman perusteissa määrätään kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetuksen tavoitteista, oppimisen alueista ja niiden keskeisistä sisällöistä sekä kodin ja esiopetuksen yhteistyön sekä kasvun ja oppimisen tuen ja oppilashuollon toteuttamisesta.[4] Esiopetus on opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuus, jossa eri osa-alueiden tavoitteet liittyvät yhteen ja muodostavat toimintakulttuurin perustan. Tämän vuoksi perusteasiakirja sisältää esiopetuksen tavoitteita koskevien määräysten lisäksi niiden ymmärtämistä avaavaa tekstiä.

Näissä perusteissa jokaisen luvun päätteeksi on koottu ohjeet paikallisen kokeiluopetussuunnitelman laatimista ja kehittämistä varten. Opetussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Esiopetusta ohjaavista säädöksistä poiketen tässä perusteasiakirjassa käytetään oppilaasta esiopetukseen paremmin soveltuvana sanaa lapsi, oppimisen ja koulunkäynnin tuesta nimitystä kasvun ja oppimisen tuki sekä opiskelija- ja oppilashuoltolain mukaisesta opiskeluhuollosta termiä esiopetuksen oppilashuolto. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa. Kokeiluun osallistuvista opetuksen järjestäjistä käytetään kokeilulain mukaista käsitettä kokeilukunta ja esiopetuksen yksiköistä käytetään kokeilulain mukaista käsitettä kokeilutoimipaikka. Kokeilulain mukaisesta kaksivuotisesta esiopetuksesta käytetään myös lyhyempää käsitettä esiopetus.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelmakokonaisuus on nelitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta perusteasiakirjasta, paikallisista opetussuunnitelmista, vuosittaisista suunnitelmista[5] sekä lasten oppimissuunnitelmista.

[1] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 3 § 2 mom.

[2] Perusopetuslaki (628/1998) 14 § 2 mom. ja Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012) 5 §

[3] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 2 mom.

[4] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 2 mom.

[5] Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

1.2. Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa mukana olevan kokeilukunnan tulee laatia paikallinen kokeiluopetussuunnitelma ja tehdä päätös sen käyttöön ottamisesta ennen kokeilun alkamista 1.8.2021[6]. Kokeilukunta voi tehdä yhteistyötä muiden kokeiluun osallistuvien kuntien kanssa myös paikallisen opetussuunnitelman laadinnassa.

Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee esiopetuksen järjestämistä kaikissa kokeilutoimipaikoissa. Kokeilukunta ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä esiopetusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset opetussuunnitelmaa laatiessaan. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Kukin kokeilukunta hyväksyy kokeiluopetussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa esiopetusta varten[7].

Lisäksi kokeilukunnan tulee laatia kokeiluopetussuunnitelmaan perustuva vuosittainen suunnitelma ja tiedottaa huoltajille ennalta siinä päätetyistä keskeisistä asioista[8]. Suunnitelmassa tarkennetaan, miten paikallista opetussuunnitelmaa kussakin kokeilutoimipaikassa kyseisen vuoden aikana toteutetaan. Myös lasten oppimissuunnitelmat sekä kasvun ja oppimisen tukeen kuuluvat lasten yksilölliset suunnitelmat[9] laaditaan yhteisen opetussuunnitelman pohjalta.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa olevalle, tehostettua tukea saavalle lapselle tulee laatia oppimissuunnitelma. Erityisen tuen piirissä olevalle lapselle laaditaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)[10]. Näiden suunnitelmien laadinnasta ja sisällöstä määrätään tarkemmin näiden perusteiden luvussa 5 (Kasvun ja oppimisen tuki). Tavoitteellisuuden vahvistamiseksi opettaja voi laatia esiopetusryhmän kaikille lapsille oppimissuunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Kokeiluun osallistuvista lapsista suurin osa osallistuu esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen, jossa varhaiskasvatuslain mukaisesti on laadittava lapsikohtainen suunnitelma[11]. Lasten yhtenäisen päivän ja oppimisen polun näkökulmasta yhden lapsikohtaisen suunnitelman käyttö esiopetuksessa ja sen lisäksi annettavassa varhaiskasvatuksessa olisi perusteltua. Lapsikohtainen suunnitelma tukee myös huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Kokeilukunta voi päättää kokeilla yhtenäistä oppimissuunnitelmaa kokeilutoimipaikoissa. Tehostetun ja erityisen tuen oppilaiden osalta noudatetaan luvun 5 määräyksiä.

Kokeiluopetussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikalliset suunnitelmat, kuten:

- varhaiskasvatussuunnitelma
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma[12]
- yhdenvertaisuuslain mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma[13]
- tasa-arvolain mukainen tasa-arvosuunnitelma[14]

Paikallista kokeiluopetussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeää järjestää kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvalla henkilöstöllä mahdollisuuksia tutustua kaksivuotisen esiopetuksen perusteisiin ja niihin tehtyihin muutoksiin, keskustella ja pohtia omien yksiköiden nykyisiä pedagogisia vahvuuksia sekä kehittämisen kohteita uudistuvan esiopetuksen näkökulmasta. Nämä keskustelut ovat perusta laadukkaana paikallisen kokeiluopetussuunnitelman laatimiselle ja käyttöönnotolle. Keskustelulle työyhteisöissä sekä kokeilun yhteistyölle on hyvä varata mahdollisuuksia koko kokeilun aikana.

Kokeilukunnan tehtävänä on arvioida antamaansa esiopetusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin[15]. Kokeilukunnalla on myös velvoite osallistua kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun liittyvään ulkoiseen arviointiin ja tutkimukseen[16].

Mahdolliset muutokset näihin kokeilun opetussuunnitelman perusteisiin edellyttävät vastaavien muutosten tekemistä paikalliseen opetussuunnitelmaan ja viemistä käytäntöön. Kokeilukunta voi

tarkistaa opetussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta myös paikallisista tarpeista lähtien ja kehittämistyön tuloksia hyödyntäen.

[6] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 3 mom.

[7] Perusopetuslaki 15 § 1 mom. (628/1998)

[8] Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

[9] Perusopetuslaki 16 a § ja 17 a § (642/2010)

[10] Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (628/1998)

[11] Varhaiskasvatuslaki (540/2018) 23 § ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018), luku 1.3 Kokeiluopetussuunnitelmaa koskevat paikalliset päätökset

[12] Lastensuojelulaki (417/2007) 12 §; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 12 §

[13] Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 §

[14] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

[15] Perusopetuslaki 21 § 1 ja 2 mom. (1296/2013)

[16] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 10 §

1.3. Kokeiluopetussuunnitelmaa koskevat paikalliset päätökset

Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma ja sitä tarkentava vuosittainen suunnitelma[17] laaditaan kokeilukunnan päättämällä tavalla tässä luvussa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata. Perusteissa määrätään, mitä osia kokeiluperusteista liitetään paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan, ja missä osissa on mahdollista tai välttämätöntä määritellä kaksivuotisen esiopetuksen toteuttamista ja tavoitteita paikallisesta näkökulmasta. Myös paikallisesti tarkennettavissa osissa voi hyödyntää soveltuvien osien perustetekstiä. Paikallisesti määriteltyjen osuuksien tulee olla perusteiden määräysten mukaisia.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa noudatetaan näiden perusteiden rakennetta. Opetushallitus suosittelee kaikkia kokeiluun osallistuvia käyttämään ePerusteet -palvelua paikallisen kokeiluopetussuunnitelman laadinnassa ja julkaisemaan opetussuunnitelmansa kyseisessä palvelussa. Yhteisen alustan käyttö tukee kokeilun yhteistyötä ja esiopetuksen kehittämistä.

Paikallista kokeiluopetussuunnitelmaa valmisteltaessa kokeilukunta päättää,

- millä kielillä annettavaa opetusta varten kokeiluopetussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- miten kokeiluopetussuunnitelma laaditaan, miten sen toteutumista arvioidaan kokeilun aikana ja miten sitä kehitetään
- miten kokeiluopetussuunnitelman laatimiseen liittyvä yhteistyö varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan
- miten paikalliset erityispiirteet, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat suunnitelmat otetaan kokeiluopetussuunnitelmaa valmisteltaessa huomioon
- lapsikohtaisten oppimissuunnitelmien käytöstä ja laatimisen prosessista
- sisällytetäänkö tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain edellyttämät suunnitelmat osaksi kokeiluopetussuunnitelmaa[18][19]
- miten kokeiluopetussuunnitelmasta ja sitä tarkentavasta vuosittaisesta suunnitelmasta tiedotetaan huoltajia, perusopetusta, sosiaali- ja terveystointia sekä muita sidosryhmiä

[17] Perusopetusasetus (852/1998) 9 §

[18] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

[19] Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 §

1.3.1. Vantaan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma

Käsillä oleva Vantaan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma koostuu opetussuunnitelman perusteista, sekä paikallisesti laadituista Vantaan esiopetuksen kirjauksista. Vantaan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelmaa tarkennetaan vuosittain varhaiskasvatuksen toimintayksikköjen ja esiopetusryhmien toimintasuunnitelmissa.

Vantaan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma (2021) on kehkeytyvä asiakirja, jota arvioidaan ja kehitetään yhteistyössä kokeilutoimipaikkojen henkilöstön, lasten ja huoltajien sekä yhteistyökumppaneiden kanssa kokeilun aikana. Kevään 2021 aikana työstetty suunnitelma on koottu pääasiassa hyödyntäen Vantaan esiopetuksen opetussuunnitelman (2019) ja Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman (2019) kirjauksia. Opetussuunnitelma sisältää myös kokeilun kannalta olennaisia paikallisia nostoja, joiden työstämiseen ja kommentoimiseen ovat voineet osallistua kokeilutoimipaikkojen henkilöstön lisäksi lapset, huoltajat, opetuslautakunnan luottamushenkilöt sekä muut kokeilusta kiinnostuneet. Vantaan kokeilua suuntaavat nostot on kuvattu toimintakulttuurin kehittämisen luvussa 3.1. Kokeilun opetussuunnitelmaan on tehty lisäksi vastaavat uudistukset oppilashuollon ja digipedagogiikan osalta, kuin mitä Vantaan esiopetuksen opetussuunnitelmaan esitetään hyväksyttäväksi 1.8.2021 alkaen.

Paikallista opetussuunnitelmaa tullaan arvioimaan ja kehittämään kokeilun aikana yhdessä kokeilutoimipaikkojen henkilöstön kanssa. Opetussuunnitelmaan perehdytään ja sen sisältöä reflektoidaan henkilöstön kanssa kokeilutoimipaikoissa, mutta myös kaupungin yhteisellä kuukausittaisella suunnitteluajalla. Kehkeytynyt opetussuunnitelma tuodaan opetuslautakunnan käsiteltäväksi kokeilun aikana.

Paikallista opetussuunnitelmaa työstetään myös esiopetuksen keskeisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Perusopetuksen kanssa kehitetään opetussuunnitelmallista jatkumoa ja toiminnallista yhteistyötä. Myös kulttuuri-, liikunta- ja kirjastopalveluiden kanssa sovitaan yhteisesti toteutettavista oppimiskokonaisuuksista. Sosiaali- ja terveystoimen sekä opiskeluhoollon toimijat ovat kumppaneina paikallista opetussuunnitelmaa tarkentavan esiopetuksen oppilashuollon käsikirjan vuosittaisessa päivittämisessä. Kokeilun aikana huoltajille tullaan kuvaamaan opetussuunnitelmatyön etenemistä, ja lisäksi heiltä tullaan keräämään kommentteja kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta.

Opetussuunnitelman toteutuminen ja arviointi

Vantaan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilua arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen arviointimallin mukaisesti. Arviointimalli kokoaa vantaalaista varhaiskasvatuksen arviointia yhteen ja tekee näkyväksi arvioinnin eri tasoja. Arviointimallin sisällöt ja työkalut muuttuvat ajassa erilaisten ilmiöiden ja arviointitarpeiden sekä valtakunnallisen ohjauksen vaikutuksesta.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilua toteutetaan kokeiluun valikoituneiden toimipaikkojen esiopetusryhmissä valtakunnallisen ja kaupunkitasoisen opetussuunnitelman pohjalta. Esiopetusryhmän toimintasuunnitelmaa työstetään prosessinomaisesti arviointitiedon keräämisen, suunnittelun, kokeilun, sekä kehittämisen jatkuvana kehänä. Toimintasuunnitelma luo suuntaviivoja pedagogisen toiminnan, toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämiseksi lukuvuoden aikana. Esiopetusryhmän toimintasuunnitelman päivittyvistä tavoitteista keskustellaan päiväkodin johtajan kanssa ja/tai toimintayksikön johtoryhmässä vähintään kaksi kertaa lukuvuoden aikana. Tämän lisäksi esiopetusryhmän henkilöstö arvioi

säännöllisesti itsearviointina omaa osaamistaan ja kehittämistarpeitaan niin yksilönä kuin tiiminä, sekä yhdessä päiväkodin johtajan kanssa ja kaupunkitasoisen yhteisen suunnitteluajan yhteydessä.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa mukana olevat päiväkodit vastaavat siitä, että huoltajat ovat tietoisia käytössä olevasta kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelmasta ja sitä tarkentavasta vuosittaisesta toimintasuunnitelmasta. Vantaan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma on huoltajien ja muiden sidosryhmien luettavissa Vantaan internetsivuilla. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvat lapset arvioivat opetussuunnitelman toteutumista lapsikohtaisen suunnitelma -keskustelun (LEOPS/HOJKS) yhteydessä.

2. Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa

2.1. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun tarkoituksena on vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa, kehittää esiopetuksen laatua ja vaikuttavuutta, selvittää varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen välisiä jatkumoa, perheiden palveluvalintoja sekä saada tietoa kaksivuotisen esiopetuksen vaikutuksista lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiin, sosiaalisiin taitoihin ja terveen itsetunnon muodostumiseen[20].

Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa lapsen kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla[21]. Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana.

Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että opettajat sekä muu henkilöstö tuntevat oppimisen polun eri vaiheet, niiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten kasvun tukemisen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan yhdessä luvussa 3.3 (Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa) kuvatulla tavalla. Opetus- ja muu henkilöstö tekevät huoltajien kanssa yhteistyötä lasten oppimisen polun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on, että kunkin lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen jatkuu joustavasti lapsen tarpeista lähtevänä. Tämän varmistamisessa henkilöstön yhteistyön ja osaamisen suunnitelmallisella johtamisella kokeilutoimipaikoissa ja kokeilukunnan tasolla on tärkeä merkitys.

Esiopetussuunnitelman perusteissa (2014) kuvattu esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet koskevat myös kaksivuotisen esiopetuksen kokeilua. Kokeilussa painottuu kuitenkin entistä vahvemmin kasvun ja oppimisen polun jatkuvuus ja eheys. Kokeilussa korostetaan myös lapsen päivän eheyttä.

Tavoitteena on, että kaksivuotisesta esiopetuksesta muodostuu pedagogisesti eheä kokonaisuus. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja otetaan huomioon lasten mielenkiinnon kohteet opetuksen järjestämisessä. Esiopetuksen kaksivuotisuus tarjoaa uusia mahdollisuuksia keskittyä ja syventyä oppimisen alueiden toteuttamiseen ja toimintakulttuurin kehittämiseen. Kahden vuoden kesto antaa lapsille aikaa kasvaa ja oppia omassa tahdissa.

Myös lasten yksilölliset tuen tarpeet on mahdollista huomioida kaksivuotisessa esiopetuksessa entistä aiemmin ja paremmin. Kokeilu vahvistaa esiopetuksen merkitystä lasten kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla vaikeuksien ehkäisemisessä.

Kaksivuotinen esiopetus on tavoitteellista toimintaa. Opetuksen tavoitteet määrittävät kokeiluperusteiden ja niiden pohjalta laaditun paikallisen kokeiluopetussuunnitelman mukaan. Lasten osaamistasolle ei opetussuunnitelmassa aseteta yhteisiä tavoitteita. Yksilöllisesti pohditut pedagogisen toiminnan tavoitteet hyödyttävät lasten kasvua ja oppimista, joten opettaja keskustelee kunkin lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisen tavoitteista lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Esiopetuksen henkilöstö ottaa nämä tarpeet ja toiveet huomioon opetusta suunniteltaessa ja oppimisympäristöjä kehitettäessä.

Kokeilun myötä esiopetuksen piiriin tulee aiempaa nuorempia lapsia, joiden tarpeisiin kiinnitetään erityistä huomiota. Kaksivuotinen esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Esiopetuksessa tulee ottaa huomioon myös lasten tarvitsema hoito ja huolenpito.

Leikki eri muodoissaan on keskeistä esiopetuksen toiminnassa. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Tavoitteena on, että esiopetuksessa lapsille avautuu mahdollisuuksia ystävyyteen, oppimisen iloon ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin.

Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan.

Kaksivuotista esiopetusta kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä esiopetukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

[20] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 1 § 2 mom.

[21] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta, sivu 34./ Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012) 5 § 1 mom.

2.1.1. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua Vantaalla

Kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuminen

Esiopetukseen osallistuminen on lapsen oikeus ja etu. Säännöllinen osallistuminen tukee lapsen ryhmään kuuluvuutta, ystävyyssuhteiden muodostumista ja oppimista, eli vahvistaa lapsen myönteistä kuvaa itsestään oppijana ja kaverina. Esiopetuksen toiminta perustuu leikkiin ja tutkivaan oppimiseen lapsen kiinnostuksen kohteita hyödyntäen. Nämä toimintatavat synnyttävät lapsen halun oppia.

Säännöllinen osallistuminen myös edellyttää esiopetuksen henkilöstöltä ja päiväkodin johtajalta esiopetuksen velvoittavuuden sekä kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun tavoitteiden ja sisältöjen avaamista huoltajille vanhempainilaisuuksissa ja päivittäisissä kohtaamisissa. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun aikana pyritään vahvistamaan aikaisemmin ja vaikuttavammin lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä yhteistyössä huoltajien kanssa. Esiopetuksen toimintaa dokumentoidaan ja kehitetään yhdessä lasten ja huoltajien kanssa. Kokeilun aikana myös kehitetään yhteistyötä niin varhaiskasvatuksen kuin alkuopetuksenkin kanssa.

Säännöllisen osallistumisen lisäksi esiopetukseen saapuminen ajallaan on olennaista. Esiopetuksen henkilöstö seuraa myöhästymisiä ja poissaoloja sekä puuttuu niihin voimassa olevan ohjeistuksen mukaisesti. Mikäli lapsen säännöllinen osallistuminen vaarantuu, ratkaisuja myöhästymisten ja poissaolojen ehkäisyyn pohditaan yhdessä huoltajien, lapsen ja esiopetuksen henkilöstön sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Esiopetuksen aikana tapahtuvista lomista sovitaan huoltajien ja esiopetuksen välillä voimassa olevan ohjeistuksen mukaisesti. Poissaoloihin ja myöhästymisiin puuttumista on kuvattu tarkemmin *Vantaan esiopetuksen oppilashuollon käsikirjassa*.

Lapsikohtaiset suunnitelmat

Vantaalla jokaiselle esiopetukseen osallistuvalla lapsella laaditaan Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma (LEOPS) tai erityisen tuen päätöksen saaneille lapsille henkilökohtainen

opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). HOJKS on kuvattu tarkemmin luvussa 5.5.

LEOPS sisältää lapsen puheenvuoron ja itsearviointin, sekä huoltajien puheenvuoron. Lapsen suunnitelmaan kirjataan rajattu määrä konkreettisia tavoitteita, miten pedagogista toimintaa ryhmässä kehitetään lapsen yksilölliset vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja tuen tarpeet huomioiden. Lapsen suunnitelman ei ole tarkoitus sisältää kokonaisvaltaisesti tietoa lapsesta, vaan siinä keskitytään joihinkin keskeisiin lapsen elämässä ajankohtaisiin asioihin. LEOPS sisältää tarpeen mukaan monikielisyys suunnitelman, tai tehostetun tuen suunnitelman. Mikäli lapsi on esiopetuksen lisäksi muussa varhaiskasvatuksessa, voidaan varhaiskasvatusta koskevat tavoitteet ja muut huomioitavat asiat kirjata oppimissuunnitelmaan.

Esiopetuksen opettaja työstää kasvattajatiimin kanssa koonnin lapsikohtaisten suunnitelmien tavoitteista sekä lasten vahvuuksista ja kiinnostuksenkohteista. Lukuvuoden mittaan päivittyvä koonti toimii yhdessä muun pedagogisen dokumentoinnin kautta esiopetusryhmästä kerätyn tiedon kanssa toimintasuunnitelman perustana.

2.2. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestäminen

Kaksivuotisen esiopetuksen järjestäminen perustuu lakiin kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta[22]. Tässä luvussa käsitellään keskeisiä järjestämistä koskevia velvoitteita. Tarkemmat järjestämistä koskevat säännökset on määritelty kokeilulaissa.

Kokeilukunta, jonka koeryhmään kuuluu sekä suomen- että ruotsinkielisiä lapsia, on velvollinen järjestämään kaksivuotista esiopetusta erikseen molempia kieliryhmiä varten[23].

Kaksivuotisen esiopetuksen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetusta voidaan antaa muulla kuin edellä mainituilla perusopetuslain mukaisilla opetuskielillä, jos se ei vaaranna lasten mahdollisuuksia seurata opetusta.[24] Tästä määrätään tarkemmin luvussa 4.5 Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia.

Kaksivuotisen esiopetuksen järjestämisessä otetaan huomioon opetusala koskevat kelpoisuussäädökset[25]. Kokeilua ei saa järjestää sellaisessa esiopetuksen toimipaikassa, missä lapsella ei ole mahdollisuutta esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen[26]. Tarjoamalla esiopetus ja sen lisäksi annettava varhaiskasvatus samassa paikassa pyritään varmistamaan lapsen eheä päivä ja pysyvät vuorovaikutussuhteet.

Kokeilukunnan vastuulla on huolehtia kohdejoukkoon kuuluvien lasten ja näiden huoltajien riittävästä tiedottamisesta[27]. Kokeilukunnalla on velvollisuus ilmoittaa koeryhmään kuuluvan lapsen huoltajalle mahdollisuudesta hakea kaksivuotiseen esiopetukseen ja hyväksyä koeryhmään kuuluvan lapsen hakemus. Huoltajan vastuulla on huolehtia siitä, että koeryhmään kuuluva lapsi osallistuu kokeilutoimipaikassa järjestettyyn kaksi vuotta kestäväseen esiopetukseen tai muuhun kaksivuotisen esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan.[28]

Lähtökohtana on, että kaksivuotiseen esiopetukseen hyväksytty lapsi osallistuu kaikkeen toimintaan[29]. Huoltaja, opettaja sekä esiopetuksen järjestämiseen osallistuva henkilöstö huolehtivat yhteistyössä lasten säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen. Kokeilukunta päättää ja tiedottaa huoltajille lapsen sairaudesta tai muusta syystä johtuvan vapautuksen hakemiseen liittyvistä käytännöistä. Kokeilukunta tekee huoltajan ilmoituksen perusteella päätöksen kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistumisen päättymisestä kokeilutoimipaikassa[30].

Kaksivuotista esiopetusta annetaan kahtena vuotena yhteensä vähintään 1 400 tuntia, vähintään 700 tuntia kumpanakin vuotena[31]. Kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvilla lapsilla on myös oikeus esiopetusta esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen[32]. Lapsen päivään voi kuulua enintään viisi tuntia esiopetusta[33]. Mikäli kokeiluun kuuluu lapsia, joille

on tehty pidennetyn oppivelvollisuuden päätös, voidaan heidän esiopetuksensa toteuttaa kaksivuotisena kokeilulain mukaisesti[34]. Kaksivuotisen esiopetuksen aikana lapsi ei voi osallistua perusopetukseen valmistavaan opetukseen[35].

Kaksivuotinen esiopetus voidaan toteuttaa kokeiluun osallistuvien kahden ikäluokan yhteisenä opetuksena. Lasten näkökulmasta asetelma tukisi oppimisen polun eheyttä ja mahdollistaisi joustavan oppimisen eteneminen taitojen ja tarpeiden mukaan ikäryhmästä riippumatta. Kahden ikäluokan ryhmässä opettaja voi myös hyödyntää kokeneempien lasten osaamista esiopetuksen käytäntöihin ohjaamisessa. Kokeilukunta kuitenkin päättää paikallisesti sopivasta tavasta muodostaa esiopetusryhmät kokeilun aikana.[36]

Kokeilukunta voi hankkia esiopetuspalvelut julkiselta tai yksityiseltä palveluiden tuottajalta[37]. Kokeilukunta vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään kokeilulainsäädännön sekä näiden opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti[38].

[22] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020)

[23] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 8 § 1 mom.

[24] Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

[25] Opetustoimen kelpoisuusasetus (986/1998) 7 § (ks. myös HE s. 34).

[26] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 8 § 3 mom.

[27] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 3 § 3 mom.

[28] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 6 §

[29] Perusopetuslaki 35 § (1040/2014), Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 6 § 2 mom.

[30] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 6 § 3 mom.

[31] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 1 mom.

[32] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 2 § 4 mom.

[33] Perusopetusasetus (852/1998) 4 §

[34] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta, sivu 42 ja Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 2 § 3 mom.

[35] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 2 § 4 mom.

[36] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 41-42.

[37] Perusopetuslaki 4 § 1 mom. ja 7 § 5 mom. (628/1998)

[38] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 8 § (ks. myös HE s. 42)

2.2.1. Kaksivuotisen esiopetuksen järjestäminen Vantaalla

Vantaalla suomenkielisen esiopetuksen järjestämisvastuu on varhaiskasvatuksen palvelualueella ja ruotsinkielisen esiopetuksen järjestämisvastuu on ruotsinkielisten palveluiden palvelualueella. Kaksivuotisessa esiopetuksessa sovelletaan opetuslautakunnan päättämiä esiopetuksen järjestämisperiaatteita, oppilaaksiottoalueita, oppilaaksioton perusteita, kuljetuksen perusteita, esiopetuksen järjestämispaikkoja sekä työ- ja loma-aikoja, kuitenkin ensisijaisesti noudattaen Opetus- ja kulttuuriministeriöstä kokeilun myötä tulevia määräyksiä.

Kokeilun aikana ryhmien muodostamisessa sekä toiminnallisen yhteistyön toteuttamisessa kokeillaan ja haetaan ratkaisuja, joissa kaksivuotisen esiopetuksen tavoitteet voisivat toteutua

mahdollisimman hyvin. Kokeilutoimipaikat muodostavat kaksivuotisen esiopetuksen ryhmät pedagogisin perustein huomioiden kahden ikäluokan yhteisen oppimisen tavoitteen sekä toimipaikan paikalliset olosuhteet.

2.3. Kaksivuotista esiopetusta ohjaavat yleiset velvoitteet

Esiopetusta ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin sekä perusopetuslakiin ja -asetukseen ja niiden nojalla annettuihin säännöksiin ja määräyksiin sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin[39].

Opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki[40], tasa-arvolaki[41], Euroopan ihmisoikeuksien sopimus[42] ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus[43].

Perusopetuslain mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja[44]. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä. Opetuksen ja kasvatuksen tarkemmista tavoitteista säädetään esiopetuksen tavoitteita käsittelevässä valtioneuvoston asetuksessa [45].

Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten moninaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan.

Esiopetusta koskeva lainsäädäntö korostaa huoltajien osallisuutta[46]. Huoltajilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta jo ennen esiopetukseen ilmoittautumista sekä lapsensa esiopetuspäivästä esiopetuksen aikana. Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään esiopetuksen kehittämisessä.

Esiopetuksessa olevalla lapsella on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä suotuisan kasvun ja oppimisen edellyttämää tukea jokaisena esiopetuksen työpäivänä[47]. Tämän oikeuden turvaamiseksi jokainen esiopetuksessa olevan lapsen kanssa työskentelevä noudattaa kokeilukunnan vahvistamaa opetussuunnitelmaa ja muita toimintaa ohjaavia normeja.

Esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava oppilashuolto ovat maksuttomia[48]. Lapsille on tarjottava jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria, ja ruokailutilanteen on oltava ohjattu[49].

Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön[50]. Turvallisuus otetaan huomioon oppimisympäristöissä ja kaikessa esiopetuksen toiminnassa. Lasten kokeman turvallisuuden perustana ovat keskinäiseen kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuva toimintakulttuuri ja esiopetukseen soveltuvat oppimisympäristöt. Turvallisuuteen liittyviä tehtäviä käsitellään tarkemmin luvuissa 3 ja 6. Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Kaksivuotisessa esiopetuksessa voidaan tarvittaessa harkintaa käyttäen ja lasten ikäkausi huomioiden hyödyntää myös perusopetuslain mukaisia kurinpidollisia keinoja ja kasvatukeskusteluja esiopetukseen soveltuvalla tavalla[51]. Kokeilukunta laatii opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelman kaksivuotiseen esiopetukseen soveltuvien kurinpitokeinojen ja kasvatukeskustelun käytöstä ja niihin liittyvistä menettelytavoista[52].

[39] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)

[40] Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

[41] Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

[42] Euroopan ihmisoikeuksien sopimus, Valtiosopimukset (63/1999)

- [43] YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989
- [44] Perusopetuslaki (628/1998) 2 §
- [45] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2-4 §
- [46] Perusopetuslaki 3 § 3 mom. (628/1998)
- [47] Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)
- [48] Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003) ja Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 4 mom.
- [49] Perusopetuslaki (628/1998) 31 § 2 mom.
- [50] Perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)
- [51] Perusopetuslaki 35 a § (1267/2013) sekä 36 ja 36 a § (477/2003 ja 1267/2013)
- [52] Perusopetuslaki 29 § 3 mom. (1267/2013)

2.4. Arvoperusta

Kaksivuotinen esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Lapsilla on oikeus oppia sekä rakentaa käsitystään itsestään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

Lapsilla on oikeus oppia leikkien ja iloita oppimastaan. Lasten aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat osa heidän oppimisen polkuaan. Lasten yksilöllisyyttä sekä monenlaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan. Lasten käsityksiä ja mielipiteitä pidetään tärkeinä, ja he osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen sekä edellytystensä mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Lapsia rohkaistaan yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen ja huolenpitoon. Kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu kuuluvat hyvään esiopetukseen. Lapsilla on oikeus ilmaista itseään ja ajatuksiaan, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita. Esiopetus tukee lasten kykyä ymmärtää arvoja, noudattaa terveellisiä elämäntapoja sekä kehittää tunteita ja kauneudentajuaan.

Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoisuutta. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muusta henkilöön liittyvästä ominaisuudesta johtuvia ennakkoodotuksia ja rajoituksia[53].

Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden monenlaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatusnäkemys on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta[54].

Esiopetuksessa noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen. Esiopetuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa.

Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamaton. Esiopetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

- [53] Yhdenvertaisuuslaki 6 § 1 mom. (21/2004)
- [54] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2 §

2.4.1. Vantaan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun arvoperusta

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun arvoperustan lisäksi Vantaalla sitoudutaan Vantaan varhaiskasvatuksen arvoihin ja visioon, sekä Vantaan kaupungin arvoihin.

Iloiset, oppivat ja osallistuvat lapset kasvavat kestäväään tulevaisuuteen on varhaiskasvatuksen visio, joka kuvaa varhaiskasvatuksen tehtävää. Visio innostaa ja antaa merkityksen yhdessä tehtävälle työlle.

Vantaan kaupungin arvot ovat avoimuus, rohkeus, vastuullisuus ja yhteisöllisyys.

2.5. Oppimiskäsitys

Kaksivuotinen esiopetus perustuu oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimiskäsitys pohjautuu näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa oppijana. Lisäksi lasten tahdolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla tiedoilla ja taidoilla on yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Lapset opettelevat esiopetuksessa toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja asettamaan tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset. Näin lapsille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Tavoitteena on, että sopivasti haastava toiminta sekä uusien tietojen ja taitojen oppiminen herättää lapsissa halun oppia lisää.

Leikki on lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Esiopetuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6. Laaja-alainen osaaminen

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Se vahvistuu vähitellen oppimisen polun aikana eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvässä opiskelussa sekä arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää ja yhdistävää osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen kehittäminen otetaan huomioon kaikessa kaksivuotisen esiopetuksen toiminnassa: toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä kehitettäessä sekä kasvatus- ja opetustyössä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tehtävä kulkee jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Tehtävän toteutuminen

edellyttää suunnitelmallista työskentelyä ja tavoitteiden toteutumisen arviointia sekä varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen yhteistyötä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Se tukee heidän valmiuttaan suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luo pohjaa kestävästä elämäntavan omaksumiselle.

Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa opeteltavia tietosisältöjä enemmän se, miten esiopetuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan.

Näissä perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa.

Alla kuvataan lyhyesti laaja-alaisen osaamisen osa-alueet ja kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä kullakin osa-alueella. Lisäksi mainitaan esimerkkejä siitä, miten laaja-alaisen osaamisen kehittymistä voidaan esiopetuksessa tukea. Esiopetuksen pedagogista toteuttamista kuvataan tarkemmin luvussa neljä (Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet on otettu huomioon myös oppimisen alueiden määrittelyssä (luku 4.4 Oppimisen alueet kaksivuotisessa esiopetuksessa).

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon määrä ja sen nopea uudistuminen edellyttävät taitoja uuden omaksumiseen sekä oman oppimisen ohjaamiseen. Tiedon jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua. Esiopetuksen tehtävä on rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään ajattelun ja oppimisen taitojaan sekä vahvistaa heidän luottamustaan omaan osaamiseensa.

Lasten muistin ja mielikuvituksen kehittymistä tuetaan esimerkiksi lorujen, musisoinnin ja draamatoiminnan avulla. Leikin, pelien ja erilaisten ongelmanratkaisu- ja tutkimustehtävien käyttö tarjoaa lapsille elämyksiä sekä oivaltamisen ja uuden löytämisen iloa. Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset tukevat lasten oppimista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja opettelemaan myös heille vaativia asioita. Heitä ohjataan katsomaan asioita monesta näkökulmasta, kysymään ja kyseenalaistamaan. Heitä rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia sekä samalla olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Toimintaa dokumentoidaan, siitä keskustellaan, ja sen onnistumista pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja oppimistaan.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys yksilön toimintakyvylle ja hyvinvoinnille kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita kuuluu hyvään vuorovaikutukseen ja kulttuuriseen osaamiseen. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen edellyttävät yhteistyötaitoja. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Esiopetuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan. Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta luovat mahdollisuuksia harjoitella käyttäytymistä eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen moninaisuuteen. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. Lasten kielitietoisuuden kehittymistä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyteen ja turvallisuuteen sekä arjen teknologian hallintaan liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestävään elämäntapaan sitoutumisesta. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävä elämäntavan mukaisia valintoja. Esiopetuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Esiopetuksessa lapsia ohjataan edellytystensä mukaan huolehtimaan itsestään, toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun, levon ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä.

Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa. Heitä ohjataan myös pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti esiopetuksen oppimisympäristöissä, kuten luonnossa ja lähiliikenteessä. Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja ja harjoitellaan laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä.

Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Se liittyy kiinteästi ajattelun ja viestinnän taitoihin ja kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Tietoa voidaan tuottaa ja esittää sanallisten, kuvallisten, numeeristen tai muiden symbolijärjestelmien tai näiden yhdistelmien avulla. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaidon eri osa-alueet ovat yksilön, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan, kansalaisuuden ja työelämän näkökulmasta keskeisiä perustaitoja. Monilukutaidon kehittyminen luo perustaa muulle oppimiselle ja opiskelulle. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän ajan. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä erilaisissa ympäristöissä. Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta ja niiden herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläydyttään yhdessä. Lasten kuvallukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia, leikkiloruja ja musiikkia. Lasten osallisuus vahvistuu monilukutaidon kehittymisen myötä. Samalla lasten maailma avautuu, jäsentyy ja saa uusia merkityksiä.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on tärkeä kansalaistaito. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se on osa monilukutaitoa sekä media- ja opiskelutaitoja, joita tarvitaan opiskelussa ja työelämässä. Esiopetuksen tehtävä on kotien rinnalla edistää lasten tieto- ja viestintäteknologista osaamista.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin digitaalisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Tieto- ja viestintäteknologian

avulla tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja, oppimisen taitoja sekä vähitellen kehittyvää kirjoitus- ja lukutaitoa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja. Ohjelmoinnin periaatteisiin tutustuminen luo ymmärrystä digitaalisten sovellusten kehittämisestä ja vahvistaa lasten loogista ajattelua. Lapsia ohjataan tieto- ja viestintäteknologian turvalliseen ja ergonomiseen käyttöön.

Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa[55]. Esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja ja kestävä elämäntavan omaksumista.

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.

Esiopetuksessa lasten kanssa tutustutaan luontoon. Myönteiset kokemukset ja elämykset lähiympäristöstä ja siihen kohdistuvasta huolenpidosta vahvistavat luontosuhdetta. Samalla lapset oppivat hahmottamaan ympäristövastuullista toimintaa. Arjessa yhdessä tehdyt vastuulliset valinnat ja ratkaisut vahvistavat lasten osallisuutta ja opettavat kestävä elämäntapaa.

[55] YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989

2.6.1. Laaja-alainen osaaminen Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Ajattelu ja oppiminen Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Kiireettömyys kaikissa esiopetuksen tilanteissa on erityisen tärkeää ajattelun ja oppimisen kannalta. Esiopetuksen henkilöstöllä tulee olla aikaa pysähtyä lapsen oppimisen tilanteiden äärelle ja tukea ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymistä myös spontaaneissa arjen tilanteissa. Luova, kiireetön, salliva ja ratkaisukeskeinen oppimisympäristö antaa tilaa ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymiselle.

Ehdyttyä toteutettu esiopetus erilaisten teemojen ja projektien äärellä tukee lapsen ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymistä. Teema- ja projektityöskentely lähtee lasten mielenkiinnon kohteista ja he pääsevät aktiivisesti suunnittelemaan ja arvioimaan toimintaa. Esiopetuksen henkilöstön toiminta on lapsilähtöistä ja jokaisen osallisuutta tukevaa.

Osa-alueen keskeisinä tavoitteina on tietoisuuden lisääntyminen omasta oppimisprosessista, oppimisen ilon vaaliminen, luottamuksen kehittyminen omaan osaamiseen sekä itsearvioinnin harjoittelu. Tietoisuutta omasta oppimisprosessista kehitetään monipuolisten toiminnallisten työtapojen kautta. Työtavoissa korostuvat vertaistyöskentely ja yhteistoiminnallinen oppiminen, leikki, liikkumisen ja fyysisen aktiivisuuden tukeminen sekä oppimisprosessista kertominen. Lasta kannustetaan auttamaan ja tukemaan myös muita oppimisessa. Opettajat rohkaisevat lapsia luottamaan itseensä tarjoamalla myönteisiä oppimiskokemuksia.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymistä seurataan ja arvioidaan LEOPS-/HOJKS -keskustelussa syksyllä ja keväällä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Vantaa on Suomen monikulttuurisin kaupunki. Vantaan esiopetuksessa vahvistetaan kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoista toimintakulttuuria sekä edistetään kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteistä näkymistä osana esiopetusryhmien arkea ja juhlaa. Vantaalla kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoisella esiopetuksella tarkoitetaan moninaisuutta, jossa kielet, kulttuurit, uskonnot ja katsomukset nivoutuvat osaksi esiopetuksen kokonaisuutta. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja myönteinen suhtautuminen perheiden eri kieliin ja kulttuureihin sekä uskontoihin ja katsomuksiin on perusta lasten kasvulle ja oppimiselle sekä hyvälle yhteistyölle huoltajien kanssa.

Esiopetusryhmissä tutustutaan ryhmässä läsnä oleviin kieliin, kulttuureihin ja katsomuksiin. Oppimisympäristössä eri kulttuurit näkyvät arjessa ja leikissä. Perheiden omaa asiantuntemusta käytetään apuna eri kulttuureihin tutustumisessa. Suomalaisen kulttuurin perinteet ja juhlat huomioidaan vuoden kierrossa. Ryhmän yhteisen kulttuuri- ja juhlavuosikellon rakentaminen syksyisin varmistaa kaikkien ryhmän lasten kulttuurin huomioimisen.

Lisää malleja ja toimintatapoja kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun osa-alueen kehittämiseen löytyy *Vantaan kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoisesta varhaiskasvatuksesta käsikirjasta*.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen opetteluun lisäksi jokapäiväiset arkitoiminnot ovat lapselle ominainen oppimisen lähde. Erilaisia arjen tilanteita hyödynnetään tietoisesti pyrittäessä saavuttamaan esiopetuksen tavoitteita. Näin arkitoimintatilanteet korostuvat leikin ja monipuolisen opetuksellisen toiminnan rinnalla tärkeinä pedagogisina mahdollisuuksina.

Itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen harjoittelussa korostuu yhteistyö huoltajien ja esiopetuksen välillä. Jotta nämä taidot voivat kehittyä mahdollisimman hyvin, tulee toimintatavoista olla yhtenäinen ymmärrys esiopetuksen ja huoltajien välillä.

Tunne- ja kaveritaitojen tukemista sekä kehotunnekasvatusta ja turvataitoja kuvataan tarkemmin hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa -luvussa.

Monilukutaito Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Esiopetuksessa korostetaan tarinoiden kerrontaa, satujen lukemista ja niiden tulkintaa sekä harjoitellaan peruslukutaidon alkeita ja tutustutaan kirjoitettuun tekstiin sekä numeroihin. Tehdään huomioita siitä, että symbolijärjestelmiä on monenlaisia; isoja ja pieniä kirjaimia, numeroita, kuvia ja eri tavoin kirjoitettuja tekstejä.

Yhdessä vertaisryhmän kanssa tutkitaan ympäristöjä ja etsitään niistä erilaisia viestejä. Pohditaan, millaisia viestejä ympäristöistä voi löytyä ja miten ihmiset viestivät toisilleen. Monilukutaidon oppimisessa keskeistä on tulkinnan taitojen lisäksi erilaisten sisältöjen tuottaminen. Esiopetuksessa lasten omaa ilmaisua tuetaan leikin ja taiteen avulla. Myös digitaalisten välineiden käytössä painottuu lasten aktiivisuus ja uutta luovat menetelmät, kuten kuvaaminen, videoiminen ja äänittäminen.

Vantaalaisessa esiopetuksessa monilukutaitoa harjoitellaan tiiviissä vuorovaikutuksessa toisten lasten ja kasvattajien kanssa. Pääpaino esiopetuksessa on erilaisten sosiaalisten tilanteiden tulkinnassa ja vertaisten kanssa toimeen tulemisessa. Esiopetuksen aikana harjoitellaan tulkitsemaan ja lukemaan ihmisten kasvoja, toimintatapoja ja ratkaisukeinoja erilaisissa tilanteissa. Keskustellaan ja pohditaan sitä, kuinka tärkeää on osata lukea erilaisia tilanteita ja viestejä oikein pystyäkseen tulemaan toimeen toisten ihmisten kanssa.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Vantaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen digipedagogiikka perustuu lapsen osallisuuteen, aktiivisuuteen ja uutta luovaan työskentelyyn. Digipedagogiikkaa ohjaa Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen digipedagogiikan ohjelma. Digivälineitä käytetään toiminnallisesti ja leikkillisesti yhdessä ja vuorovaikutustaidot ovat keskeisessä osassa toimintaa. Esiopetuksen aikana jokainen lapsi tutustuu TVT-laitteiden käyttöön. Lapset ja kasvattajat tutustuvat uuden teknologian tarjoamiin mahdollisuuksiin yhdessä. Eri taitotasoilla olevat tukevat toisiaan oppimisessa.

Digipedagogiikassa huomioidaan se, että tieto- ja viestintäteknologia, mediakasvatus ja ohjelmointi limittyvät tiiviisti yhteen. TVT-välineitä käytetään monipuolisesti ja luovasti osana leikkiä, tutkimista, liikkumista ja pedagogista dokumentointia. Lasten kanssa kiinnitetään huomiota teknologiaan arjen eri tilanteissa, mietitään eri laitteiden toimintaa ja tutustutaan ohjelmoinnin periaatteisiin esimerkiksi erilaisten leikkien ja omien laitteiden tai pelien kehittelyn avulla. Lasten kanssa tutustutaan ja tuotetaan erilaisia mediasisältöjä. Lasten erilaisista mediakokemuksista keskustellaan ja heitä ohjataan kohti tasapainoista, turvallista ja vastuullista mediatoimijuutta. Mediatoimijuutta on median kuluttaminen, vastaanottaminen ja tuottaminen.

Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Lapsi kasvaa ja oppii vuorovaikutuksessa muiden lasten ja esiopetuksen henkilöstön kanssa. Lapsi tarvitsee kokemuksia siitä, että hän omalla toiminnallaan voi vaikuttaa omaan ja ryhmänsä arkeen ja hyvinvointiin. Esiopetuksen henkilöstön tehtävä on varmistaa, että jokainen lapsi saa myönteisiä kokemuksia osallistumisesta ja vaikuttamisesta, sekä tunnistaa ne lapset, joiden osallistuminen ja osallisuus jäävät herkästi toteutumatta. Lasten osallisuuden vahvistaminen edellyttää esiopetuksen henkilöstöltä hyvää lapsituntemusta sekä kykyä tarjota moninaisia keinoja osallistumiseen, itsensä ilmaisuun ja kuulluksi tulemiseen. Esiopetuksen henkilöstö luo edellytyksiä ja on mukana toteuttamassa lasten ehdotuksia, ideoita ja toiveita. Lähtökohtana on, että lapset tulevat kuulluiksi päivittäin ja heitä kannustetaan ilmaisemaan omia näkemyksiään. Lasten ja aikuisten tuottaman pedagoginen dokumentointi on tärkeä väline edellä kirjattujen asioiden tunnistamisessa ja näkyväksi tekemisessä.

Esiopetuksen aikana ryhmässä harjoitellaan kertomaan omia mielipiteitä, osallistumaan päätöksentekoon lähiympäristössä sekä sallimaan myös toisten ihmisten osallistuminen ja mielipiteiden ilmaisu. Lapset osallistuvat ja vaikuttavat jatkuvasti esiopetuksen toimintaan ja oppimisympäristöihin. Jokaisessa esiopetusryhmässä kehitetään ryhmälle sopivia tapoja osallistua ja vaikuttaa.

Esiopetusta suunnitellaan yhdessä lapsiryhmän kanssa kehkeytyvänä prosessina. Pedagogisen dokumentoinnin kautta kerätty monipuolinen aineisto ja havainnointitieto vievät toimintaa ja esiopetusyhteisön oppimista eteenpäin. Lapset osallistuvat pedagogisen dokumentoinnin eri vaiheisiin.

Lapsen esiopetussuunnitelmaa (LEOPS)/ henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa (HOJKS) laatiessa lapsen asioihin syvennyttään yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Lapsi osallistuu suunnitelman laatimiseen omien edellytystensä mukaisesti. Lapsen näkemyksiä kuullaan ennen keskustelua ja lisäksi lapsi voi osallistua osan aikaa keskusteluun. Lasten esiopetussuunnitelmista nousevia tavoitteita, toiveita ja mielenkiinnon kohteita huomioidaan kootusti ryhmän toimintasuunnitelman laadinnassa.

Ekologisesti kestävä elämäntapaa käsitellään luvussa tutkin ja toimin ympäristössäni.

Vantaan Vaikuttaja-päivä: Vantaalla lasten osallistumista ja vaikuttamista tuetaan koko kaupungin tasolla Vaikuttaja-päivän kautta. Vaikuttaja-päivän tavoitteena on saada lapsia ja nuoria osallistumaan omaa elämänpiiriään koskevaan päätöksentekoon ja keskusteluun sekä innostamaan heitä vaikuttamaan omiin asioihinsa. Vaikuttaja-päivän tehtäväksiannon kautta esiopetuksessa käsitellään vuosittain vaihtuvaa kaupunkitasoista teemaa ja tehdään päättäjille ja virkamiehille näkyväksi lasten aloitteita ja näkökulmia asiasta.

2.7. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Paikallista kokeiluopetussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeää järjestää kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvalla henkilöstöllä mahdollisuuksia keskustella, mitä tässä luvussa määritetyt esiopetuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten kaksivuotiselle esiopetukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tulee olla perusteiden luvun 2 (Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa) mukainen luku.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa kuvataan:

- 1. kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestämistä koskevat keskeiset periaatteet kokeilukunnassa. Tekstiä laadittaessa voi hyödyntää perusteiden tekstiä.*
- 2. kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua paikallisesta näkökulmasta. Tekstiä laadittaessa voi hyödyntää perusteiden tekstiä. Mikäli kunnan kokeilutoimipaikoissa on ns. joustavan esi- ja alkuopetuksen paikkoja, kuvataan tämä yhteistyö luvussa 3 (Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri).*

Paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään:

- 3. perusteissa kuvattu esiopetuksen arvoperusta. Arvoperustaa voi täydentää kokeilukunnan virallisissa asiakirjoissa määritellyn arvoperustan pohjalta.*
- 4. perusteissa kuvattu oppimiskäsitys.*
- 5. perusteissa kuvattu laaja-alaisen osaamisen luku. Lukuun voi tehdä lisäyksiä paikallisesta näkökulmasta.*

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon esiopetuksen toimintakulttuuria käsittelevässä kokeiluopetussuunnitelman luvussa.

3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Kaksivuotista esiopetusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia esiopetusyhteisössä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaksivuotinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Esiopetuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat yhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu antaa hyviä mahdollisuuksia rohkeasti kokeilla uusia toimintatapoja ja kehittää toimintakulttuuria. Kokeilulaki korostaa esiopetuksen vaikuttavuuden, lapsen eheän päivän ja yhtenäisen oppimisen polun merkitystä ja samalla haastaa kehittämään näitä. Kokeilussa etsitään uusia tapoja kahden ikäluokan yhteiselle laadukkaalle työskentelylle ja oppimiselle. Tämän lisäksi yhteistyötä tehdään aiemman varhaiskasvatuksessa ja alkuopetuksessa olevien lasten kanssa. Samalla kehitetään entistä sujuvampia siirtymäkäytäntöjä. Kokeiluun osallistuminen edellyttää myös muuta kehittämistä kaksivuotisen esiopetuksen onnistumiseksi. Tällaisia ovat muun muassa palveluohjauksen kehittäminen, lasten kuljetusten sujuva järjestäminen, henkilöstön osaamisen vahvistaminen sekä kasvun ja oppimisen tuen ja oppilashuollon palvelujen ulottuminen viisivuotiaille.

Toimintakulttuuri vaikuttaa esiopetuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys esiopetuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Hyvä toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle. Esiopetuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti esiopetuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Esiopetuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogista johtamista, joka on esiopetuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle.

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee kaksivuotisen esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa yksi keskeinen työmenetelmä on pedagoginen dokumentointi. Pedagogista dokumentointia käytetään pedagogisen toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioimisessa ja kehittämisessä. Dokumentoinnin avulla saatujen tietojen perusteella esiopetuksen toimintakulttuuria, oppimisympäristöjä ja työtapoja muokataan ja kehitetään esiopetuksen tavoitteiden mukaisesti. Esiopetuksen pedagogista dokumentointia kuvataan tarkemmin luvussa neljä (Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa).

Kehittämistyössä on tärkeää hyödyntää sekä lasten että huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä. Yhteistyö varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä tuen ja oppilashuollon ammattilaisten kanssa on välttämätöntä lasten sujuvan oppimisen polun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Esiopetuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Esiopetuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia ja erilaisia toimintatapoja. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa kehitetään erityisesti uusia toimintatapoja kahden ikäluokan yhteiselle oppimiselle. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Jokaiselle lapselle suunnitellaan sopivia oppimisen haasteita sekä turvataan tarvittava kasvun ja oppimisen tuki. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä. Terveen itsetunnon ja oppimismotivaation varhaista tukemista korostetaan.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Oppimisen, oivalluksen ja leikin ilo

Esiopetuksen toimintakulttuuri edistää kaikkien esiopetusyhteisössä toimivien oppimista. Esiopetusyhteisö kannustaa kokeilemaan, yrittämään ja erehtymään sekä havaitsemaan asioiden positiivisia puolia. Onnistumisista ja oivalluksista iloitaan yhdessä. Esiopetus toteutetaan siten, että lasten leikille, aloitteille ja kokeiluille on sijaa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään, harjoittelemaan ja opettelemaan erilaisia taitoja, tietoja ja työtapoja omaan tahtiinsa.

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoiteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja tarpeitaan ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa. Myös lasten nonverbaaliseen viestintään tulee kiinnittää huomiota. Lapset saavat kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista tehtävistä. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, uskontoon, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Esiopetus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö tiedostaa omia ennako-odotuksiaan ja rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Esiopetus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Esiopetuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista moninaisuutta. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä. Tähän liittyvää esiopetuksen laaja-alaista osaamista kuvataan tarkemmin luvussa kaksi (Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa).

Kielitietoisessa esiopetuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti

moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Esiopetuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Esiopetuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lapsia ja perheitä ohjataan mahdollisuuksien mukaan suosimaan kävelyä ja pyöräilyä oman auton käyttämisen sijaan esiopetuksen matkoilla. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Esiopetuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Esiopetuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Aikuisen läsnäolo ja ohjaaminen vuorovaikutustilanteissa on tärkeää. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Esiopetus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Esiopetuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä. Samalla lapset saavat positiivisia kokemuksia kestävästä elämäntavasta. Lasten hyvinvointia edistää, että heidän turvallisuuden tunnettaan ja uskoa tulevaisuuteen vaalitaan osana kestävä elämäntapaan liittyvää kasvatusta.

3.1.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Vantaalaisessa esiopetuksessa tiedostetaan hyvän toimintakulttuurin merkitys lapsen kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin edistäjänä. Esiopetuksen henkilöstö sitoutuu työssään kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluperusteiden arvojen lisäksi vantaalaisiin arvoihin ja eettisiin periaatteisiin.

Kasvattaja on lapsille tukija, innostaja ja työskentelyn mahdollistaja ja hän näkee lapsen kasvun myönteisinä mahdollisuuksina. Esiopetuksen henkilöstö ymmärtää arjen merkityksellisyyslapsen elämässä ja hyödyntää päivän tilanteita tukien, innostaen ja ohjaten lapsia tarkoituksenmukaisella tavalla. Esiopetuksen henkilöstön työn ydin on lasten ja perheiden kohtaaminen, joka edellyttää kasvattajalta aitoa läsnäoloa, herkkyyttä ja hyviä vuorovaikutustaitoja. Esiopetuksessa huomioidaan jokaisen perheen ja lapsen perhekulttuuri. Kasvattaja kohtaa lapsen hänen tarpeidensa, persoonallisuuden ja perhekulttuurinsa mukaisesti, siten että lapsi kokee olevansa tasa-arvoinen ja yhdenvertainen riippumatta sukupuolestaan, sosiaalisesta tai kulttuurisesta taustastaan tai etnisestä alkuperästään. Esiopetuksessa huomioidaan huoltajien ja lasten osallisuus yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvissä asioissa.

Lapsiryhmissä pedagoginen dokumentointi ohjaa jatkuvaan toimintakulttuurin arviointiin ja kehittämiseen. Esiopetustilanteissa kehitetään toimintakulttuuria esiopetusryhmän

toimintasuunnitelman avulla. Lukuvuoden aikana tiimissä kehittyvää suunnitelmaa pysähdytään arvioimaan vähintään kaksi kertaa vuodessa päiväkodin johtajan kanssa ja/tai toimintayksikön johtoryhmässä. Vantaan kehityksen ja oppimisen tuen valikon avulla arvioidaan ja kehitetään toimintakulttuuria kasvua ja oppimista tukevaksi. Valikkoa kuvataan tarkemmin luvussa 5. Tämän lisäksi henkilöstön työskentelyyn liittyvää toimintakulttuuria voidaan kuvata tiimisopimuksessa.

Toimintakulttuurin kehittäminen ja sen ylläpitäminen vaativat koko työyhteisöltä yhteisiä pedagogisia keskusteluja ja niitä tukevia rakenteita. Henkilöstö rakentaa positiivista ja kannustavaa ilmapiiriä päivittäisessä toiminnassaan. Henkilöstö tiedostaa ilmapiirin vaikutuksen ja on sitoutunut toisia arvostamaan ja myönteiseen vuorovaikutukseen. Esiopetuksen toimintakulttuurin kehittämisestä ja sen arvioinnista vastaa yksikkötasolla päiväkodin johtaja ja tiimitasolla esiopetuksen opettaja. Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä kieli- ja kulttuurikoordinaattori ovat tarvittaessa yksikön ja esiopetusryhmien tukena toimintakulttuurin kehittämisessä.

Ammatillisen tietoisuuden ylläpitäminen edellyttää jatkuvaa oman työn reflektointia tiimissä ja työyhteisössä. Henkilöstö tiedostaa erilaiset vastuualueensa sekä arvostaa ja hyödyntää moniammatillista osaamista. Vantaan esiopetussuunnitelman mukaisen toimintakulttuurin omaksuminen ja kehittäminen ovat osa henkilöstön monipuolista osaamisen kehittämistä. Osaamisen kehittämisessä hyödynnetään monipuolisia työtapoja. Näitä ovat muun muassa pedagogiset keskustelut, vertaistapaamiset, perehdyttäminen, mentorointi, työnkierto, varjostus, kirjapiirit, verkkokoulutukset ja työparityöskentely.

Vantaan kaksivuotisen esiopetuksen nostot

Vantaan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun keskeisinä toimintakulttuuriin liittyvinä nostoina ovat inklusio, eheytyvä kokonaispäivä, pedagoginen dokumentointi, sekä oppiva yhteisö ja kehittävä arviointi. Nämä nostot on luotu kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun aloituksen tueksi opetussuunnitelmatyötä ohjaavassa työryhmässä, sekä tarkennettu tässä esitettyyn muotoon kokeiluun osallistuvien toimipaikkojen henkilöstön, lasten ja huoltajien, sekä Vantaan opetuslautakunnan ja Osallistuva Vantaa -osallisuuspalvelun kyselyyn vastanneiden ajatusten ohjaamina.

Inklusio: Kaksivuotisen esiopetuksen tavoite on mahdollistaa lapselle ystävyys-suhteita, sekä ryhmään kuulumisen, osallisuuden ja toimijuuden kokemuksia sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muusta ominaisuudesta riippumatta. Kaksi esiopetusvuotta antaa aiempaa enemmän aikaa lapsen oppimisvalmiuksien tukemiselle.

Eheytyvä kokonaispäivä: Kaksivuotinen esiopetus tutustuttaa lasta häntä kiinnostaviin asioihin yhdessä vertaisten kanssa leikin, ilon ja tutkimisen kautta, monipuolisesti eri ympäristöissä ja eri oppimisen alueita eheyttäen. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Lapsi saa myös tarvitsemansa hoidon ja huolenpidon.

Pedagoginen dokumentointi: Kaksivuotisen esiopetuksen aikana toimintaa suunnitellaan, toteutetaan, dokumentoidaan ja arvioidaan yhdessä lasten sekä henkilöstön ja huoltajien kanssa. Pedagogisen dokumentoinnin avulla tuetaan vahvuusperusteisesti lapsen myönteistä minäkuvaa ja mahdollistetaan onnistumisen kokemuksia.

Oppiva yhteisö ja kehittävä arviointi: Tavoitteena on kokeilla ja luoda työtapoja osaamisen kehittämistä tukien, sekä rakentaa kaksivuotisen esiopetuksen toimintakulttuuria opetussuunnitelman mukaisesti. Paikallista opetussuunnitelmaa ja kokeilun vaikuttavuutta arvioidaan ja kehitetään oppivissa yhteisöissä. Lisäksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa arvioidaan ja kehitetään Vantaan esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen käytössä olevia dokumentoinnin, arvioinnin, kehittämisen ja suunnittelun työkaluja.

Oppiva yhteisö Vantaan kaksivuotisen esiopetuksen toimintakulttuurin ytimenä

Oppivan yhteisön periaatteet toteutuvat lasten ja henkilöstön yhdessä tapahtuvana oppimisena: kokeiluina, yhdessä ihmettelynä, toisten kannustamisena sekä oppimisprosessista iloitsemisena. Vantaan esiopetuksessa tavoitteena on inklusiivisuuden periaatteiden mukaisesti tukea kaikkien oppimista ja poistaa tarvittaessa oppimisen esteitä.

Oppivaa yhteisöä on kuvattu lisää tämän luvun kohdassa *Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa*.

Oppimisen, oivalluksen ja leikin ilo Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Leikki on esiopetuksen keskeisin lasten kehitystä ja oppimista tukeva toimintamuoto. Jokaisella lapsella on oikeus osallistua ryhmän yhteisiin leikkeihin ja toimintaan. Esiopetuksen henkilöstön tehtävä on muodostaa ryhmät niin, että kaikki pääsevät leikissä ja toiminnassa osalliseksi. Leikki näkyy ryhmän arjessa leikillisenä vuorovaikutuksena sekä hassutteluna. Leikkisyys ja huumori tukevat yhteisöllisyyttä, positiivista ilmapiiriä ja oppimista ryhmässä.

Leikille tulee olla riittävät tilat, välineet sekä aikaa ja rauhaa. Leikkiympäristöinä käytetään sekä sisä- että ulkotiloja. Myös ulkoleikkejä havainnoidaan ja kehitetään aktiivisesti. Tvt-laitteita käytetään leikin rikastuttajina ja dokumentaation välineinä.

Leikki ja sen sisältö muotoutuvat lasten kehitystason ja kokemusten mukaan. Leikinomaiset työtavat monipuolistavat oppimistilanteita, lisäävät oppimisen iloa ja ylläpitävät motivaatiota. Esiopetuksen henkilöstö ohjaa, tukee ja luo mahdollisuuksia monipuoliselle ja pitkäkestoiselle leikille sekä hyödyntää leikkiä pedagogisena menetelmänä. Esiopetuksen henkilöstön tehtävät vaihtelevat leikin edellytysten luomisesta aktiivisena leikkikumppanina toimimiseen sekä leikin havainnoimiseen. Leikkiä havainnoimalla esiopetuksen henkilöstö saa arvokasta tietoa lasten kehitys- ja oppimisvaiheista sekä kiinnostuksen kohteista. Tätä tietoa hyödynnetään lasten oppimisen ja muun toiminnan ohjauksessa. Lapsen leikkiin liittyvistä mielenkiinnonkohteista keskustellaan huoltajien kanssa ja mahdollistetaan innostavien leikkiteemojen jatkumoa kodin ja esiopetuksen välillä.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Esiopetuksessa lähtökohtana on aina ihmisten välinen tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus. Oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon kysymyksiä käsitellään luontevasti päivittäisten tapahtumien yhteydessä. Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla tietoinen omista sukupuoleen, kulttuuriin ja katsomuksiin liittyvistä ennakkokäsityksistään ja pohtia niiden vaikutusta lasten ja perheiden kohtaamiseen. Sukupuoli-, kulttuuri- ja katsomussensitiivinen kasvattaja viestittää lapsille ja perheille, että kaikki ihmiset hyväksytään sellaisina kuin he ovat. Kasvattajatiimillä on vastuu suvaitsevan ilmapiirin luomisesta.

Esiopetus on sukupuolisensitiivistä. Sukupuolisensitiivinen kasvattaja tunnistaa omia taipumuksiaan suhtautua lapsiin eri tavoin sukupuolen mukaan ja antaa lapsille tilaa olla omanlaisensa ilman sukupuoliodotuksia. Lapsella tulee olla sukupuolestaan riippumatta mahdollisuus leikkiä erilaisia leikkejä ja tehdä erilaisia asioita yksilöllisten mielenkiinnon kohteidensa mukaan. Vantaan esiopetuksessa kannustetaan kaikkia lapsia toimimaan omien mielenkiinnon kohteidensa mukaisesti. Leikki ja pienryhmät jaetaan pedagogisiin perustein, ei sukupuoleen liittyvin. Sukupuolisensitiivisyyteen liittyvistä asioista keskustellaan huoltajien kanssa.

Esiopetuksessa yhdenvertaisuuden toteutumista arvioidaan *Vantaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman* mukaisesti. Esiopetuksessa huomioidaan jokaisen perheen ja lapsen perhekulttuuri. Esiopetuksen henkilöstö kohtaa lapsen hänen tarpeidensa, persoonallisuuden ja perhekulttuurinsa mukaisesti, siten että lapsi kokee olevansa tasa-arvoinen ja yhdenvertainen riippumatta sukupuolestaan, sosiaalisesta tai kulttuurisesta taustastaan tai etnisestä alkuperästään. Esiopetuksessa huomioidaan huoltajien ja lasten osallisuus yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvissä asioissa.

Vertaisryhmään kuulumisen ja kokemus yhteisöllisyydestä edistävät oppimista. Esiopetuksen aloitusvaiheessa varmistetaan, että jokainen lapsi löytää paikkansa ryhmässä ja kokee kuuluvansa joukkoon. Yhdenvertaisuuden periaatteen mukaisesti lasten oppimista tuetaan tarvittaessa kehityksen ja oppimisen tuen erilaisten ratkaisujen avulla.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Vantaalla esiopetus on kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoista. Tällä tarkoitetaan moninaisuutta, jossa kielet, kulttuurit, uskonnot ja katsomukset nivoutuvat osaksi esiopetuksen kokonaisuutta. Moninaisuuteen suhtaudutaan myönteisesti. Vantaalla on luotu monia malleja ja toimintatapoja, jotka tukevat kulttuurista moninaisuutta ja kielitietoisuutta. Nämä mallit on koottu Vantaan kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoisien varhaiskasvatuksen käsikirjaan. Lisää kieleen ja kulttuuriin liittyvistä tarkentavista näkökulmista kerrotaan tässä asiakirjassa luvussa 4.5.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Esiopetus- ja varhaiskasvatusyhteisön arkiset toimet ratkaisevat sen, miten hyvinvointityö toimintayksikössä toteutuu. Esiopetuksen henkilöstö sitoutuu työssään lasten hyvinvointia tukeviin toimintamalleihin. Hyvinvointityössä korostuu ennaltaehkäisevä näkökulma. Esiopetuksen henkilöstön tehtävänä on ennakoida lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä riskejä ja haasteita, jotka nousevat lapsiryhmästä ja oppimisympäristöistä.

Kokemus turvallisuudesta, positiivisesta tunneilmastosta ja ryhmään kuulumisesta syntyy yhteisön vuorovaikutuksen tuloksena. Oppimisympäristöjen terveellisyyttä ja turvallisuutta pohditaan toimintayksikön henkilöstön sekä lasten kanssa. Esimerkiksi arkitoimintatilanteet, kuten ruokailu ja ulkoilu ovat luontevia tilanteita terveellisyydestä ja turvallisuudesta keskustelemiselle. Lapset osallistuvat ympäristönsä turvallisuussuunnitteluun. Vantaalla kaikissa varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä on turvallisuussuunnitelma, joka päivitetään vuosittain. Yksikön turvallisuussuunnitelma käsitellään koko henkilöstön kanssa joka syksy. Lisäksi Vantaalla on kuntatasoisia ohjeita lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyen. Ohjeita ovat muun muassa lapsen tapaturma ja sairastuminen, karkaaminen ja lapsen kiinnipito-ohjeet rajattoman ja aggressiivisen käyttäytymisen varalta. Linjaukset löytyvät Varhaiskasvatuksen intranetistä.

Esiopetuksen oppilashuoltoa kuvataan luvussa 6.

Kiusaamisen ennaltaehkäisy

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) 13 § mukaan esiopetukseen tulee laatia suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Kaikissa Vantaan varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä laaditaan *Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma*, joka koskee myös esiopetusta. Suunnitelmaa varten on laadittu yhteinen kaupunkitasoinen pohja. Suunnitelmassa määritellään kiusaamisen käsite sekä kuvataan toimintayksikkökohtaiset toimintamallit kiusaamisen ehkäisyyn, siihen puuttumiseen ja tilanteiden jatkokäsittelyyn. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan toimenpiteet lasten suojaamiseksi väkivallalta ja häirinnältä. Suunnitelma päivitetään vuosittain. Esiopetusryhmän toimintasuunnitelmaan kirjataan

yksityiskohtaisemmin ryhmässä kokeiltavia konkreettisia keinoja ja tapoja kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen.

Henkilöstö toimii sensitiivisesti ja havaitsee lasten aloitteet sekä vastaa niihin lasten osallisuutta tukevalla tavalla. Lapset kokevat tulevansa kuulluksi sekä arvostetuiksi yksilöllisistä ominaisuuksistaan tai kieli, kulttuuri- ja katsomustaustastaan riippumatta. Välittävän ilmapiirin rakentaminen alkaa lapsen saapuessa esiopetuspaikkaan, jolloin lapsi otetaan lämpimästi tervehtien vastaan mahdollisuuksien mukaan lapsen omalla äidinkielellä tervehtien. Kasvattajat tiedostavat eri lasten kanssa käytettävät yksilölliset vuorovaikutustavat. Kommunikaation tueksi käytetään tarvittaessa puhetta korvaavia menetelmiä, jotta jokainen lapsi tulee aidosti kohdatuksi ja kuulluksi päivän aikana.

Kasvattajat huolehtivat siitä, että jokainen lapsi kokee olevansa ryhmän jäsen ja tuntee kuuluvansa ryhmään. Kasvattajat ovat kiinnostuneita lapsista ja tuovat heidän vahvuuksiaan esille päivittäin. Lasten kanssa iloitaan, ihmetellään ja hassutellaan. Kasvattajat tukevat ryhmäytymistä sekä varmistavat kaikkien lasten osallisuuden. Keskiössä ovat vertaissuhteet sekä lasten ja aikuisten väliset positiiviset kohtaamiset. Ryhmän vuorovaikutussuhteiden kartoittamisessa ja tukemisessa voidaan käyttää apuna esimerkiksi lapsiryhmän toiminnan havainnointia ja sosiogrammia. Yhteisössä rakennetaan ja ylläpidetään ilmapiiriä, jossa kaikilla on hyvä ja turvallinen olla, tunne tasavertaisuudesta sekä kokemus kiusaamattomuudesta. Kasvattajatiimi tekee yhteistyötä huoltajien kanssa ryhmän yhteenkuuluvuuden lisäämiseksi sekä kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi ja puuttumiseksi. Yksikön yhteisöllisyys vahvistuu ryhmärajat ylittävällä yhteisellä toiminnalla ja avunannolla.

Ryhmässä harjoitellaan aktiivisesti tunne- ja kaveritaitoja sekä hyviä käytöstapoja. Leikin systemaattinen havainnointi ja lasten leikkiin liittymisen tukeminen auttavat ehkäisemään kiusaamista. Vaihtelevien leikki- ja pienryhmien avulla luodaan mahdollisuuksia monipuolisten vertaissuhteiden luomiselle. Kasvattajat varmistavat, että jokainen lapsi pääsee mukaan leikkiin. Kasvattajat tukevat ja ohjaavat lapsia tunne- ja itsesäätelytaitojen harjoittelussa sekä toisten lasten kohtaamisessa. Ryhmässä tunnistetaan ja sanoitetaan tunnetiloja sekä lohdutetaan toinen toista.

Kehotunnekasvatus ja turvataidot

Lasten kanssa keskustellaan ihmiskehon eri osista, omaan kehoon liittyvästä koskemattomuudesta ja itsemääräämisoikeudesta. Lapsille annetaan oikeaa tietoa sopivassa määrin. Kehoon tutustutaan lapsen kanssa monin tavoin, lukemalla lasten kirjallisuutta, piirtämällä kuvia tai katselemalla nukkea. Lasten kanssa jutellaan tykkäämisistä, omista oikeuksista, sopivuus- ja turvasäännöistä. Seksuaalisuudesta puhutaan myönteiseen sävyyn ja lasten kysymyksiin vastataan lapsen näkökulma ja ikä huomioiden.

Lasten kanssa tutustutaan ns. uimapukusääntöön. Ne kehon paikat, jotka jäävät uimapuvun alle ovat yksityisiä ja arvokkaita, ja niistä lapsi saa määrätä itse, eikä niitä tarvitse näyttää muille. Kukaan ei saa koskea uimapuvun alla oleviin paikkoihin, katsoa niitä tai puhua niistä ikävään sävyyn ilman lapsen lupaa. Lapsi opettelee hoitamaan kehoaan itse. Lapsi oppii, että kehon osat ovat yhtä arvokkaita, ja että on tärkeä arvostaa ja hoitaa omaa kehoaan. Lisäksi lasten kanssa keskustellaan hyvästä ja turvallisesta kosketuksesta ja opetetaan tarvittaessa puolustamaan itseään, jos jokin asia tuntuu pelottavalta tai pahalta. Kaikille lapsille opetetaan turvataitoja vahvistamalla lasten omia taitoja puolustaa itseään positiivisella tavalla ja pitää huolta rajoistaan ja oikeuksistaan. Toisen ihmisen kehoa ja itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa.

Kasvatuskeskustelut ja kurinpidolliset keinot

Perusopetuslain (1998/628) 35a § mukaisia kasvatuskeskusteluja ei käytetä lain tarkoittamassa muodossa esiopetuksessa. Perusopetuslain mukaisen kasvatuskeskustelun sijaan lapsen kanssa keskustellaan tilanteesta saman päivän aikana. Keskustelun tavoitteena on saada lapsi ymmärtämään tekojensa seurauksia. Yhdessä pohtien pyritään löytämään teoille syitä ja

oikeanlaisia ratkaisumalleja. Huoltajille kerrotaan tarvittaessa em. tilanteesta saman päivän aikana.

Perusopetuslain (1998/628) 36 § mukaisia kurinpidollisia keinoja käytetään esiopetuksessa lapsen ikään ja kehitystasoon soveltuvalla tavalla. Jälki-istuntoa, kirjallista varoitusta, opetuksen epäämistä jäljellä olevaksi päiväksi tai määräaikaista erottamista ei esiopetuksessa käytetä kurinpitokeinona. Esiopetustilannetta voimakkaasti häiritsevä tai aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi voidaan poistaa tilasta. Lasta ei jätetä yksin, vaan ryhmän työntekijä on hänen kanssaan. Lapsen kanssa keskustellaan tilanteesta. Huoltajille kerrotaan em. tilanteista samana päivänä ja tarjotaan mahdollisuus henkilökohtaiseen keskusteluun. Lapsen kiinnipidosta, poistamisesta, tarkastamisesta ja esineen haltuunotosta esiopetusaikana on erilliset ohjeet henkilökunnalle.

Ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntapaa käsitellään tässä opetussuunnitelmassa useassa kohdassa läpäisevänä toimintaperiaatteena.

3.2. Oppimisympäristöt

Esiopetuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö[56]. Oppimisympäristön käsite on laaja, sillä oppimista voi tapahtua kaikkialla, erilaisissa olosuhteissa ja vuorovaikutustilanteissa. Oppimisympäristön käsite sisältää muun muassa fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja kognitiivisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan muun muassa tiloja, paikkoja, yhteisöjä, toimintatapoja, käytäntöjä, teknologiaa ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa oppimisympäristöjä kehitetään siten, että esiopetukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa. Laadukkaat oppimisympäristöt ruokkivat kokeilun ja oppimisen halua ja luovat mahdollisuuksia yhdessä toimimiselle. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon fyysisiä oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä. Lähiluontoa ja luontoympäristöjä käytetään säännöllisesti eri oppimisenalueiden oppimisympäristöinä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Esiopetuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa kaksivuotisessa esiopetuksessa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat inklusiivisuutta, yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa vallalla olevien stereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös esiopetuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Kaksivuotisessa esiopetuksessa kokeillaan ja kehitetään tieto- ja viestintäteknologian pedagogista käyttöä. Monet digitaaliset ohjelmat tarjoavat lapsille muun muassa kiinnostavia mahdollisuuksia havainnointiin, uusien taitojen kokeiluun ja välittömään palautteeseen. Digitaalisten välineiden käyttö avaa lapsille mahdollisuuksia laajentaa vuorovaikutusta, tehdä yhteistyötä sekä tutustua uusiin asioihin, ihmisiin ja kulttuureihin. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään kokeilukunnan määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Oppimisympäristöjä muuttamalla ja rikastamalla lapsille tarjotaan uusia oppimisen mahdollisuuksia kaksivuotisen esiopetuksen aikana. Tavoitteena on, että oppimisympäristöt kannustavat aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.

[56] Valtioneuvoston asetus 4 § (422/2012)

3.2.1. Kaksivuotisen esiopetuksen oppimisympäristöt Vantaalla

Vantaalla kiinnitetään erityistä huomiota psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön kehittymiseen ja kehittämiseen esiopetuksen aikana. Esiopetuksen alkaessa annetaan aikaa ryhmäytymiselle ja turvallisuuden tunteen kehittymiselle. Eri kielet ja kulttuurit näkyvät oppimisympäristöissä. Esiopetuksen yhteisöllinen oppilashuolto tukee psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristöjen rakentumista.

Psyykkinen ja sosiaalinen oppimisympäristö muodostuvat lasten keskinäisistä, kasvattajien keskinäisistä sekä lasten ja kasvattajien välisistä vuorovaikutussuhteista. Vuorovaikutus lapsen ja esiopetuksen henkilöstön välillä sekä lasten kesken on toimivaa ja monipuolista. Lapsi uskaltaa olla oma itsensä ja toimia itselleen luontaisella tavalla. Hyvässä psyykkisessä oppimisympäristössä on tilaa ja aikaa lasta kunnioittavaan läheisyyteen, kuten sylissä pitämiseen. Esiopetuksen henkilöstöllä on vastuu psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön luomisesta. Esiopetuksessa vahvistetaan kaveritaitoja ja huolehditaan jokaisen lapsen joukkoon kuulumisesta. Hyvä ryhmähenki ehkäisee kiusaamista ja vahvistaa lasten osallisuutta.

Lasten näkökulmasta ryhmän arkea jäsentävät päivittäistä toimintaa kannattelevat rakenteet eli struktuurit. Riittävä säännöllisyys päivän kulussa tuo ennakoitavuutta lasten elämään ja vähentää levottomuutta. Esiopetuksen henkilöstö luo ryhmään säännölliset toimintatavat, jotka vastaavat joustavasti lasten tarpeisiin ja muuttuviin tilanteisiin. Kuvien käytöllä ja kuvittamisella tuetaan lasten ymmärrystä päivän kulusta ja toiminnasta. Kuvat tulee olla käytössä ja lasten saatavilla tarpeen mukaan kaikissa päivittäisissä tilanteissa. Päiväkodin tiloja pyritään hyödyntämään maksimaalisesti esimerkiksi rytmittämällä lapsiryhmien ulkoilu-aikoja. Esiopetuksessa on käytössä joustavasti vakaa päivärytmi. Käännetyn päiväjärjestyksen käyttö esiopetusryhmässä tuo lisää toimintatilaa ja -aikaa aamupäivän työskentelyyn.

Joustavat ja muunneltavat oppimisympäristöt tarjoavat lapsille haasteita sekä antavat tilaisuuksia lasten omaehtoiseen pohdintaan, tutkimiseen, ongelmien ratkaisemiseen ja kokeiluun. Oppimisympäristöjä rakennetaan yhdessä lasten kanssa ja pedagogiseen dokumentointiin tukeutuen. Lapset saavat vaikuttaa siihen, mitä leikkivälineitä, materiaaleja ja leikkejä

esiopetusryhmässä on tarjolla. Välineet ja materiaalit ovat lasten saatavilla ja lapsia opastetaan ja kannustetaan huolehtimaan niistä asianmukaisesti. Lasten töiden esillepanossa otetaan huomioon lasten näkemykset ja ne asetetaan sopivalle korkeudelle. Esteettinen ja viihtyisä oppimisympäristö antaa elämyksiä, innostaa ja vaikuttaa myönteisesti oppimiseen ja henkiseen hyvinvointiin.

Esiopetuksessa hyödynnetään myös päiväkodin ulkopuolisia tiloja ja ympäristöjä. Esiopetusta toteutetaan päiväkotitilojen lisäksi ulkona, metsissä, puistoissa sekä muissa rakennetuissa ympäristöissä. Kirjasto- kulttuuri- ja liikuntapalveluiden tarjoamia mahdollisuuksia käytetään säännöllisesti. Esiopetuksen aikana kirjasto tehdään tutuksi oppimisympäristöksi jokaiselle lapselle. Vantaan kulttuurikohteita tehdään tutuksi lapsille esiopetuksen aikana. Ulkoilureitit, urheilukentät ja muut lähiliikuntapaikat toimivat oppimisympäristöinä.

Vantaalla on panostettu TVT-laitteisiin osana oppimisympäristöä. TVT-laitteita käytetään kaikissa esiopetusryhmissä pedagogisesti ja suunnitelmallisesti osana oppimista ja toimintaa. TVT-laitteiden käytössä painottuu yhteisöllinen tekeminen, dokumentointi, tiedonhaku sekä lasten ilmaisun, leikin ja luovuuden tukeminen. Lasten kanssa hyödynnetään vain Vantaan Kasvatuksen ja oppimisen toimialan tietoturvaryhmän hyväksymiä sovelluksia.

Esiopetuksen oppimisympäristöjä arvioidaan, suunnitellaan ja kehitetään esiopetusryhmän toimintasuunnitelman sekä kehityksen ja oppimisen tuen valikon avulla, yhdessä lasten kanssa sekä henkilökunnan säännöllisissä tiimipalavereissa. Sekä toimintayksikön että lapsiryhmän toimintasuunnitelmissa kuvataan oppimisympäristöjen kehittämistä. Tiimisopimuksessa voidaan kuvata ja arvioida ryhmän psyykkistä oppimisympäristöä.

3.3. Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Yhteistyön tavoitteena on, että varhaiskasvatus, kaksivuotinen esiopetus ja perusopetus muodostavat johdonmukaisen, lapsen kasvua ja oppimista tukevan jatkumon. Yhteistyöllä varmistetaan esiopetuksen laatua sekä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta. Yhteistyön tulee olla suunnitelmallista. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on kokeilukunnalla. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhdessä kokeilukunnan johdolla. Kokeilukunta vastaa myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Yhteistyö esiopetuksessa

Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteisellä keskustelulla ja yhteistyöllä edistetään opetuksen laatua. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun aikana yhteistyötä vahvistetaan erityisesti alkuopetuksen kanssa, jotta lapsen oppimisen polun jatkumoa turvataan ja yhdessä oppimista vahvistetaan. Lasten kasvun ja oppimisen tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia.

Esiopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Lasten kasvun ja oppimisen tuen sekä esiopetuksen oppilashuollon käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään monialaisessa yhteistyössä. Esiopetuksessa tehdään yhteistyötä esimerkiksi neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään.

Esiopetuksen henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan. Esiopetuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia

ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa esiopetuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee esiopetuksen tavoitteita. Muita esiopetuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi, pelastuslaitos sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä opetuksen laadun ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksessa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja pienryhmätoimintaa. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään omia yhteistyötaitojaan. Lapsia kuullaan toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla[57].

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys esiopetuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasavertainen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä. Laadukas palvelunohjaus ennen lapsen esiopetukseen hakemista on osa yhteistyötä. Vastuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on kokeilukunnalla.

Yhteistyö esiopetuksen aikana edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliaavustajaa. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle.

Huoltajien kokemukset lastensa aiemmasta kasvuympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan esiopetuksessa huomioon. Opettaja keskustelee kunkin lapsen huoltajan kanssa perheen ja esiopetuksen arvoista, kasvatuskäytännöistä ja tavoitteista. Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon opetuksen toteuttamisessa ja lapsikohtaisen oppimissuunnitelman laatimisessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa esiopetuspäivään sekä osallistua toiminnan tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kieli- ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää esiopetuksen toteuttamisessa. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa.

Huoltajien kanssa keskustellaan lasten kasvun ja oppimisen etenemisestä. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on lasten kasvun ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Huoltajien tulee saada tietoa kuljetusavustuksista, kuljetuksista sekä oppilashuollon palveluista sekä lapsille esiopetuksen lisäksi tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien ja lasten palaute otetaan huomioon opetusta, tuen muotoja ja toimintakulttuuria kehitettäessä.

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita. Onnistunut siirtyminen edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kasvu- ja oppimisedellytyksiään. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa kehitetään siirtymäkäytäntöjä ja siirtymiin liittyvää ammatillista yhteistyötä suunnitelmallisesti. On tärkeää, että paikallisissa varhaiskasvatusta, esiopetusta ja perusopetusta koskeissa suunnitelmissa on yhtenäinen linja siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään henkilöstön yhteistyössä. Huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämisessä huomioon.

Kokeilukunta luo yhteistyön ja tiedon siirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta kaksivuotiseen esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen

tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kasvua ja oppimista tukevalla tavalla. Kokeilun aikana kehitetään erityisesti yhteistyötä alkuopetuksen kanssa. Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai koulutusasteelta toiselle. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä[58]. Esiopetuksen tai perusopetuksen siirtymävaiheissa ja erityisesti poikkeuksellisesta aloittamisajankohdasta päätettäessä hyödynnetään aikaisempien ja tulevien opettajien asiantuntemusta lapsen kasvun ja oppimisen etenemisestä ja tukemisesta.

Lapsen ja huoltajan kanssa keskustellaan kaksivuotiseen esiopetukseen ja kouluun siirryttäessä alkavan opetuksen tavoitteista, tehtävistä sekä toimintatavoista. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esi- ja alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen opetuksen alkua. Perusopetukseen siirtyville lapsille ja heidän huoltajilleen annetaan tietoa perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

[57] Perusopetuslaki 47 a § (1267/2013)

[58] Perusopetuslaki 40–41 § (642/2010)

3.3.1. Yhteistyö kaksivuotisessa esiopetuksessa Vantaalla

Yhteistyö eri alojen ammattilaisten kesken on tärkeää lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Esiopetus tekee Vantaalla tiivistä yhteistyötä mm. perusopetuksen, kirjaston, liikunta- ja kulttuuripalveluiden, seurakuntien ja järjestöjen kanssa. Lisäksi monialaista yhteistyötä tehdään sosiaali- ja terveystieteiden sekä muiden kuntouttavien tahojen kumppanina. Esiopetuksen henkilöstön on tunnettava eri yhteistyötahojen työnjako ja osattava ohjata lapsi ja perhe tarkoituksenmukaisten palvelujen piiriin.

Esiopetus osana varhaiskasvatusta

Vantaalla suomenkielinen esiopetus järjestetään kokonaisuudessaan varhaiskasvatuksen palvelualueella. Esiopetus on osa varhaiskasvatusta ja siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ei tuo suurta kulttuurista muutosta varhaiskasvatuksen piirissä olleen lapsen elämään. Esiopetus toteutuu usein tutussa päiväkodissa, tuttujen aikuisten johdolla.

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyö

Vantaalla on sovitut esi- ja alkuopetuksen yhteistyön rakenteet ja tavoitteet. Yhteistyötä tehdään kaupunki- ja aluetasoisesti sekä koulujen ja päiväkotien välillä. Jokaiselle koululle on nimetty yhteistyöpäiväkodit, jotka muodostavat esi- ja alkuopetuksen ryppään. Ryppäiden kokoonpano tarkistetaan vuosittain. Esi- ja alkuopetuksen yhteistyölle sovitaan kaupunkitasoisesti yhteisen työn pedagogiset kärjet, jotka määrittävät vuosittain yhteistyön teeman.

Vantaalla on käytössä esi- ja alkuopetuksen toiminnallisen yhteistyön malli, johon kaikki esiopetusta järjestävät päiväkodit ja alkuopetusta järjestävät koulut ovat sitoutuneet. Mallin tavoitteena on edistää lasten ja oppilaiden välistä vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyden kehittymistä sekä mahdollistaa lasten tutustuminen koulun oppimisympäristöihin ja toimintakulttuuriin. Toiminnallinen yhteistyö perustuu esi- ja alkuopettajien yhteiseen suunnitteluun. Koulu kutsuu syksyllä esiopetusryppään suunnittelemaan lukuvuoden yhteistä toimintaa kaupunkitasoisen teeman puitteissa. Koulun ja esiopetuksen työpari järjestää lukuvuoden aikana vähintään kaksi yhteistä tapahtumaa ja / tai toimintakokonaisuutta, jossa esiopetukseen osallistuvat lapset ja koulun oppilaat toimivat yhdessä. Lisäksi luokanopettajat tutustuvat Vantaan esiopetussuunnitelmaan ja esiopetuksen opettajat koulun opetussuunnitelmaan. Lukuvuoden lopussa päiväkodit ja koulut arvioivat toiminnallisen yhteistyön toteutumista.

Yhteistyö sosiaali- ja terveystieteiden sekä muiden toimijoiden kanssa

Erilaisten palveluketjujen saumattomuus on tärkeää lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Jotta lapsi ja perhe voivat joustavasti saada tarvitsemansa palvelut, ja jotta yhteistyö vahvistuisi, on

esiopetuksen henkilöstön tunnettava eri yhteistyötahojen työnjako ja osattava ohjata lapsi ja perhe oikealle taholle.

Vantaan esiopetuksessa tehdään yhteistyötä neuvolan kanssa. Huoltajien luvalla voidaan olla yhteydessä neuvolaan ennen ikäkausitarkastuksia tai tarvittaessa. Perheneuvola puolestaan tarjoaa moniammatillista asiantuntija-apua lasten psyykkiseen kehitykseen ja perheiden hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Lasten huoltajat voivat hakeutua perheneuvolaan lapsen kasvua ja kehitystä koskevien kysymysten vuoksi sekä perheen tuen tarpeen selvittämiseksi esimerkiksi haastavassa elämäntilanteessa.

Varhaiskasvatuksella ja esiopetuksella on selkeä toimintamalli ja rakenteet yhteistyön toteuttamiseksi lastensuojelun ja sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden, kuten perhesosiaalityön kanssa. Lastensuojelun ja sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden kanssa tehtävän yhteistyön toimintamalli ja ohjeistus käydään vuosittain läpi varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä. Ohjeet lastensuojelun kanssa tehtävästä yhteistyöstä löytyvät Varhaiskasvatuksen intranetista.

Lisäksi varhaiskasvatus ja esiopetus tekevät yhteistyötä kuntouttavien tahojen, esimerkiksi lasten terapiapalveluiden ja muiden tutkivien tahojen kanssa. Yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen ulkopuolisten tahojen kanssa tehdään aina salassapito- ja tiedonsiirtosäädösten mukaisesti. Avoin yhteistyö lapsen asioiden käsittelyyn osallistuvien tahojen välillä on ensiarvoisen tärkeää mahdollisimman tehokkaan asioiden hoidon kannalta. Tiedonsiirtoon ja yhteistyöhön liittyvät lupa-asiat keskustellaan huoltajien kanssa hyvän yhteistyön hengessä.

Tarkemmat tiedot lapsiperheiden palveluista Vantaalla ja yhteistyökäytännöistä on koottu Varhaiskasvatuksen intranettiin.

3.3.2. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Toimivan yhteistyön luominen alkaa ensimmäisestä kohtaamisesta. Huoltajille tulee antaa tietoa kaksivuotisen esiopetuksen sisällöstä ja järjestämisestä, kasvun ja oppimisen tukimuodoista sekä esiopetuksen oppilashuollon palveluista. Tietoa näistä yleisistä, kaikkia esiopetuksen lapsia koskevista asioista saa Vantaan kaupungin internetsivuilta sekä esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen henkilöstöltä.

Esiopetuksen ja kodin välisessä yhteistyössä huomioidaan perheen kieli- ja kulttuuritausta. Erityistä huomiota kiinnitetään eri kieli- ja kulttuuritaustaisten perheiden kohtaamiseen sekä lasten sensitiiviseen vastaanottamiseen ja tukemiseen ryhmän jäseneksi pääsemisessä. Keskusteluissa ja vanhempaintilaisuuksissa käytetään tarvittaessa tulkkeja.

Huoltajien odotukset ja tarpeet yhteistyölle vaihtelevat. Onnistuneen yhteistyön perusta on selkeä ja toimiva viestintäkulttuuri, joka rakentuu molemminpuoliselle arvostukselle, luottamukselle, avoimuudelle ja toisen osapuolen kuulemiselle. Hyvä yhteistyö ei edellytä kaikessa samanmielisyyttä, vaan ennemminkin kyse on tavasta etsiä yhteistä ymmärrystä lapsesta. Viestintäkulttuurilla tarkoitetaan tässä niitä yhteistyön muotoja ja kanavia, joiden kautta tietoa jaetaan ja vastaanotetaan. Huoltajien kanssa sovitaan, mitä viestintäkanavia käytetään. Viestintään liittyvät toiveet kysytään perheiltä itseltään. Yksittäistä lasta koskevat asiat käsitellään ensisijaisesti henkilökohtaisesti keskustelemalla. Dokumentoinnin avulla tuodaan lasten arkea varhaiskasvatuksessa näkyväksi huoltajille. Lapset osallistuvat dokumentointiin.

Esiopetuksen aikana huoltajille tulee antaa riittävästi ja säännöllisesti tietoa lapsen esiopetuksesta ja sen toteutumisesta. Jokaiselle lapselle laaditaan joko Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma (LEOPS) tai erityisessä tuessa lapsen henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) yhteistyössä huoltajien ja lapsen kanssa. Huoltajat ovat mukana

suunnittelemassa lapsen mahdollisesti tarvitsemaa tukea ja heidän kanssaan arvioidaan säännöllisesti tuen toteutumista. Kasvun ja oppimisen tuen aikana tehtävää yhteistyötä on kuvattu tarkemmin luvussa 5. Keväällä huoltajien kanssa arvioidaan lapsen esiopetusvuotta. Toisen esiopetusvuoden keväällä käydään keskustelu kouluun siirrettävistä lapsen oppimista ja kehitystä koskevista tiedoista.

Jokaisessa esiopetuspaikassa järjestetään vanhempaintilaisuus syksyllä toimintakauden alettua. Tämän lisäksi järjestetään muita vanhempaintilaisuuksia ja yhteisiä juhlia tarpeen mukaan. Vanhempaintilaisuuksien sisällöistä viestitään jälkikäteen myös niille huoltajille, jotka eivät ole päässeet paikalle. Vanhempaintilaisuuksien tavoitteena on vahvistaa yhteistyötä, tiedottaa esiopetuksen toiminnasta ja käytännöistä, tarjota huoltajille mahdollisuus osallistua esiopetuksen suunnitteluun ja arviointiin sekä tukea huoltajien verkostoitumista.

Yhteistyötä huoltajien kanssa arvioidaan ja kehitetään toimintasuunnitelmien sekä saadun palautteen ja asiakaskyselyiden tulosten perusteella. Kuntatasoisesti yhteistyötä arvioidaan ja kehitetään huoltajille suunnattujen eri teemoilla tehtyjen kyselyiden avulla.

3.3.3. Yhteistyö siirtymävaiheissa Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Lapsen siirtyminen esiopetukseen

Ennen esiopetuksen alkua pidetään kaikissa Vantaan esiopetuksen järjestämispaikoissa tutustumistilaisuus lapsille ja huoltajille tietyllä viikolla toukokuussa. Tutustumistilaisuudessa huoltajat saavat tietoa esiopetusryhmän käytännöistä, esiopetuksen sisällöistä ja toimintatavoista. Jos esiopetus toteutuu samassa päiväkodissa kuin aiempi varhaiskasvatus, voivat ryhmät käydä säännöllisesti vierailemassa ja leikkimässä tulevassa esiopetusryhmässä. Esiopetuksen alkaessa yhteistyö huoltajien kanssa on tiivistä ja päivittäistä. Ensimmäinen vanhempaintilaisuus järjestetään mahdollisimman pian esiopetuksen alettua.

Lapsen siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen

Kahden vuoden aikana vahvistetaan lapsen luottamusta omiin taitoihin, tuetaan positiivisen minäkuvan kehittymistä ja vahvistetaan kokemusta esiopetusryhmään kuulumisesta. Esi- ja alkuopetuksen toiminnallisen yhteistyön kautta lapset saavat kokemuksia koulusta oppimisympäristönä ja rakentavat yhteisössä ymmärrystä tulevasta kouluun siirtymisestä. Tiedonsiirrossa lapsen vahvuuksien huomioiminen sekä avoin yhteistyö huoltajien kanssa luovat perustan siirtymälle. Tavoitteena on tarkoituksenmukaisen tiedon siirtäminen kouluun huoltajien osallisuutta tukien ja tarvittaessa monialaista konsultaatiota hyödyntäen.

Vantaalla on käytössä *Eskarista ekalle – yhteistyöprosessi*, joka määrittelee kaupunkitasoiset toimintatavat esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheessa. Keskeisenä dokumenttina käytetään lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa (LEOPS), jota hyödynnetään huoltajien luvalla tietoa siirrettäessä. Toisen esiopetusvuoden kevään LEOPS-keskustelussa keskitytään arvioimaan viimeistä esiopetusvuotta ja samalla pohditaan kouluun siirtymistä yhdessä huoltajien ja lapsen sekä tarvittaessa monialaisen henkilöstön kanssa. Tarkemmat ohjeet prosessista löytyvät Varhaiskasvatuksen intranetistä.

Eskarista ekalle -yhteistyöprosessia kuvataan tuen tarpeen osalta tarkemmin luvussa 5.

3.4. Toimintakulttuuri, oppimisympäristöt ja yhteistyö paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tulee olla luku, jossa käsitellään kaksivuotisen esiopetuksen toimintakulttuuria, oppimisympäristöjä ja yhteistyöstä. Tekstissä voi käyttää perusteiden luvun 3 (Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri) tekstiä, mutta sitä on tarkoituksenmukaista muokata paikalliseksi, opettajan ja muun esiopetuksen henkilöstön toimintaa tukevaksi.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa kuvataan:

1. Esiopetuksen toimintakulttuurin paikallisen kehittämisen tavoitteet. Kuvauksessa noudatetaan perusteiden luvun 3.1 (Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet) määräyksiä toimintakulttuurin kehittämisestä ja sitä ohjaavista periaatteista:

- oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä*
- oppimisen, oivalluksen ja leikin ilo*
- osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo*
- kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus*
- hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa*

2. Esiopetuksen oppimisympäristöt perusteiden luvun 3.2 (Oppimisympäristöt) määräysten mukaisesti

3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa perusteiden luvun 3.3 (Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa) määräysten mukaisesti

- yhteistyö esiopetuksessa*
- huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö*
- yhteistyö siirtymävaiheissa*

4. Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa

Esiopetuksen pedagogisena tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä heidän laaja-alaista osaamistaan. Esiopetus on luonteeltaan eheytettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Oppimiskokonaisuuksien suunnittelussa ja toteuttamisessa lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet ja näissä perusteissa opetukselle asetetut tavoitteet. Monipuolisiin työtapoihin, pedagogiseen dokumentointiin, opetuksen arviointiin ja oppimisen alueisiin liittyvät tavoitteet ovat opetuksen tavoitteita. Lisäksi esiopetuksen toteuttamisessa otetaan huomioon aiemmissa luvuissa kuvatut kaksivuotisen esiopetuksen yleiset tavoitteet sekä toimintakulttuurille ja lasten laaja-alaisen osaamisen edistämiseksi asetetut tavoitteet.

Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa, jossa lasten oppimisen mahdollisuuksista ja hyvinvoinnista pidetään huolta koko päivän ajan. Esiopetuksen opettajalla on vastuu esiopetuksen suunnittelusta, toteutuksesta, arvioinnista ja kehittämisestä paikallisen kokeiluopetussuunnitelman mukaisesti. On tärkeää, että esiopetuksen koko henkilöstö tuntee opetussuunnitelman tavoitteet ja toimii yhdessä niiden saavuttamiseksi.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvien lasten ikäero vaihtelee alle viisivuotiaista seitsemänvuotiaisiin. Lasten ikäerot sekä henkilökohtaisen kehittymisen erot otetaan huomioon kaikessa toiminnassa. Lisäksi otetaan huomioon se, että lasten kokemusten kesto varhaiskasvatukselle tyypillisestä oppimisesta ja toiminnasta vaihtelevat. Lasten mielenkiinnon kohteet, osaaminen ja kehittyvät taidot sekä tarve tarjota kullekin lapselle sopivasti haasteita ovat opetuksen suunnittelun lähtökohtia. Eri ikäiset lapset voivat osallistua kokeiluun yhteisissä ryhmissä.

Useimmat kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvista lapsista saavat esiopetuksen lisäksi varhaiskasvatusta. Jotta lasten päivät olisivat pedagogisesti laadukkaita ja eheitä, on tärkeää, että esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen henkilöstö sopivat arjen käytännöistä sekä suunnittelevat ja arvioivat toimintaa yhdessä.

4.1. Monipuoliset työtavat

Ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa kaksivuotisen esiopetuksen toimintaa. Työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat esiopetukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasten kasvua ja oppimista, heidän laaja-alaisen osaamisensa (luku 2.6 Laaja-alainen osaaminen) kehittymistä sekä vahvistetaan heidän sosiaalisia taitojaan.

Esiopetuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Ne ovat osa vähitellen kehittyviä oppimisen taitoja, jota lapset tarvitsevat oppimisen polulla. Tämän vuoksi on tärkeää, että opettaja ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja ryhmissä, työpareina ja itsenäisesti. Leikkiin perustuvat sekä kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Tavoitteena on, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. Yhdessä työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan, päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti. Lapsille järjestetään myös mahdollisuuksia kokeilla ja toimia itsenäisesti.

Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, työtapojen valintaan ja tekevät erilaisia työtehtäviä. Tämä on arjen osallisuutta, jonka tavoitteena on tukea lasten aloitteellisuuden kehittymistä ja omaa vastuunottoa. Oppimista edistää se, että lapset ovat mukana miettimässä työskentelyn

tavoitteita ja he tietävät, mitä heiltä odotetaan. Tehtyjen valintojen ja työskentelyn onnistumista arvioidaan yhdessä.

Esiopetuksessa olevien lasten työskentelytaidot ovat kuitenkin vasta kehittymässä, joten opettaja vastaa siitä, että lapset saavat kokemuksia ja ohjausta eri tiedon ja taidon aloille sopivista työtavoista. Leikkiä, havainnointia, tutkimista ja fyysistä aktiivisuutta sisältävät työtavat ovat keskeisiä. Erilaiset työtavat tuovat myös vaihtelua lasten päiviin ja viikkoihin. Muun muassa riehakkaan leikin jälkeen lapset tarvitsevat mahdollisuuksia rauhoittua ja keskittyä työskentelemään jollain muulla tavalla.

Leikki on lapsille ominainen tapa toimia ja hahmottaa maailmaa. Erilaiset leikit edistävät lasten kehitystä, hyvinvointia ja tarjoavat lapsille monipuolisia mahdollisuuksia keksiä, harjoitella ja opetella uusia asioita. Leikkien mielikuvitusmaailmojen rakentaminen, erilaisten roolien ottaminen ja esimerkiksi sääntöjen määrittelemisen tekevät leikeistä tärkeitä oppimisympäristöjä lapsille. Tämän vuoksi leikki eri muodoissaan on keskeinen työtapasi esiopetuksessa.

Opettajan ja muun henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, osallistua, ohjata ja rikastaa leikkejä pedagogisesti ja sukupuolisensitiivisesti. On tärkeää huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä. Lapsia kannustetaan tekemään leikeissä aloitteita ja ohjataan ottamaan toiset huomioon. Lasten leikkitaitojen kehittymistä tuetaan. Lasten omaehtoisten leikkien lisäksi yhdessä rakennetut pitkäkestoiset leikit luovat hyvän mahdollisuuden toteuttaa erilaisia oppimiskokonaisuuksia. Leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa voidaan luontevasti yhdistää erilaisia työtapoja, kuten draamaa, liikuntaleikkejä sekä leikillistä lukemista ja kirjottamista. Leikin aiheet voivat vaihdella lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan vakavista teemoista hassutteluun ja ajankohtaisiin aiheisiin.

Leikin ohella tutkiva oppiminen on keskeinen työtapasi kaksivuotisessa esiopetuksessa. Yhteisen tutkimisen kohteeksi pyritään valitsemaan ilmiö, joka nousee esille lasten leikeistä, keskustelusta tai kysymyksistä. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, päätelmiä sekä keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin ja kokeilemaan niitä. Tutkivaan toimintaan ja oppimiseen kuuluu havainnointia, kysymysten muotoilua, tiedon hankintaa, kokeilua, päättelyä, ratkaisujen keksimistä sekä dokumentointia ja tulosten esittämistä. Dokumentit ja tulosten esittäminen tuovat näkyväksi lasten ajattelua ja tiedon kehittymistä sekä vahvistavat lasten osallisuuden kokemusta.

Monipuolisten työtapojen käyttö edellyttää, että oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja opetteluun soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa. Digitaalisten välineiden ja ohjelmien suunnitelmallinen hyödyntäminen rikastaa oppimista ja leikkiä. Monipuolisia tarjouksia sisältävät oppimisympäristöt luovat tilaisuuksia eriyttää lasten oppimista, sitoutua pitkäkestoiseen leikkiin ja kerrata opeteltua. Onnistumisen kokemuksilla ja työtapoihin liittyvällä kannustavalla palautteella tuetaan lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä. Tavoitteena on, että lasten halu kokeilla ja opetella vahvistuu ja heille syntyy luottamus siihen, että he pystyvät oppimaan uutta.

Työtapoja kehitetään yhteisesti henkilöstön itsearvioinnin sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

4.1.1. Monipuoliset työtavat Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa. Jokaiselle lapselle tulee löytää sopivia työtapoja, joiden avulla jo olemassa olevat taidot vahvistuvat sekä uusia taitoja on mahdollista oppia. Työtavat vaihtelevat lasten kehitystason mukaisesti. Esiopetuksen opettajalla tulee olla laaja-alaista osaamista ja opetettavan tiedon tulee perustua tieteelliseen tietoon. Esiopetuksen henkilökunnan omia osaamisalueita hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Vantaalaisessa esiopetuksessa painottuvat leikki ja leikilliset menetelmät työtapana. Leikki on tärkeä yhteisöllisyyden ja ryhmäytymisen väline. Esiopetuksen henkilöstön tehtävänä on huolehtia siitä, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus leikkiin ja ettei kukaan jää ulkopuolelle.

Kiusaamiseen ja erimielisyyksiin leikeissä puututaan heti ja ne käsitellään yhdessä lasten kanssa. Leikille tulee luoda tilaa ja mahdollisuuksia suunnittelemalla esiopetusryhmän toimintaa ja struktuuria leikkiä tukevaksi. Oppimisympäristöjä suunniteltaessa tulee huomioida mahdollisuus pitkäkestoiseen leikkiin myös niin, että leikki voi jatkua useita päiviä. Ulkoleikin pedagogiset mahdollisuudet tunnistetaan ja niitä hyödynnetään. Vantaalla metsä on kaikkien ryhmien saavutettavissa oleva leikkiympäristö. Erilaisin juonellisen ja tarinallisen oppimisen menetelmin voidaan toteuttaa lapsille mielekkäitä oppimiskokonaisuuksia. Myös opetuksen eheyttäminen tapahtuu luonnostaan näiden leikillisten työtapojen kautta. Esiopetuksen henkilöstön rooli leikissä voi vaihdella ulkopuolisesta havainnoijasta aktiiviseen leikkikumppaniin. Leikkiä havainnoidaan, dokumentoidaan ja arvioidaan samoin kuin kaikkea muutakin toimintaa ja havainnot huomioidaan suunnittelussa.

Liikunnan ja aktiivisen elämäntavan merkitys on lapsen kokonaiskehityksen kannalta suuri. Työtapoja valitessa tulee ottaa huomioon se, että työskentely ei ole liian paikallaan pysyvää ja liikkumattomuuteen kannustavaa. Lapsi oppii liikkuen, leikkien, toimien ja tutkien. Jokaiseen esiopetuspäivään tulee kuulua oppimista liikunnan ja liikkeen kautta. Esiopetuksen henkilöstön osallistuminen ja toimintaan heittäytyminen on onnistuneen liikuntakasvatuksen edellytys. Toimintaa rytmitetään niin, että rauhallisempi työskentely ja liikkuminen vuorottelevat sopivassa suhteessa. Oppimisympäristöä muokataan liikkumista tukevaksi turvallisuusnäkökohdat huomioiden. Ulkoilu-aikaa sekä odottelu- ja siirtymätilanteita hyödynnetään liikunnan lisäämisessä esimerkiksi ohjattujen liikuntaleikkien avulla. Yhteisillä liikuntaleikeillä on myös muita tavoitteita, kuten leikkiperinteiden siirtäminen uudelle sukupolvelle sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemusten vahvistaminen. Esiopetuksessa hyödynnetään lähiympäristöä ja luontoa mahdollistamaan monipuolista liikkumista.

Esiopetuksessa suositetaan pienryhmätoimintaa, mutta pienryhmät eivät ole pysyviä, vaan joustavat toiminnan mukaan. Esiopetuksen aikana harjoitellaan työskentelyä monenlaisissa ja monen kokoisissa ryhmissä, sekä itsenäisesti työskennellen. Pedagogisesti muodostetut, tarkoituksenmukaiset pienryhmät mahdollistavat lapsen yksilöllisen kohtaamisen ja lasten osallisuuden. Jokaisella lapsella on oikeus ryhmän koko henkilöstöön. Esiopetuksen opettajalla on vastuu ryhmän jokaisen lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen havainnoinnista ja tukemisesta.

Vantaalla käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa pedagogisesti oppimisen ja leikin tukena. Jokaisessa esiopetusryhmässä on käytössä tablet-laitteita, joiden pedagogiseen käyttöön henkilökuntaa on koulutettu. Tablet-laitteiden lisäksi esiopetusryhmissä on käytössä mm. digikameroita, videokameroita, datatykkeitä ja tietokoneita. Vantaan esiopetuksessa noudatetaan *Vantaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen digipedagogiikan ohjelmaa*.

Työtapojen valinnassa ja arvioinnissa otetaan lapsilta ja huoltajilta saadut palautteet huomioon. Lasten ajatuksia ja aloitteita kerätään esiopetusryhmissä aktiivisesti ja erilaisin menetelmin. Esiopetuksen henkilökunta arvioi käyttämiään työtapoja säännöllisesti hyödyntäen mm. pedagogista dokumentointia, esiopetusryhmän toimintasuunnitelmaa ja siihen liittyviä arviointikeskusteluja sekä henkilöstön tulos- ja kehityskeskusteluja.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on keskeinen osa kaksivuotisen esiopetuksen suunnittelua, toteuttamista sekä toiminnan arvioimista ja kehittämistä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnoinnin, dokumenttien kokoamisen ja näiden tulkinnan avulla tarkastellaan ja arvioidaan pedagogista toimintaa. Dokumentit voivat olla muistiinpanoja, valokuvia, lasten töitä tai vaikkapa videoita yhteisestä tekemisestä. Dokumentoinnin tavoitteena on tuottaa tietoa esiopetusryhmän toiminnasta sekä kunkin lapsen kehittymisestä ja oppimisesta sekä ajattelusta ja mielenkiinnon kohteista. Dokumenttien avulla opettaja voi tehdä kunkin lapsen oppimista ja kehittymistä näkyväksi ja samalla motivoida lasta oppimaan.

Pedagoginen dokumentointi on osa opettajan ja muun henkilöstön työtä ja osa dokumentoinnista voi olla vain henkilöstön ammatilliseen käyttöön tarkoitettua. Lapset osallistuvat dokumentointiin taitojensa mukaan ja heitä ohjataan kokomaan dokumentteja itselleen merkityksellisistä asioista. Esiopetusryhmän yhdessä valitsemien ja lasten henkilökohtaisesti valitsemien dokumenttien avulla voidaan havainnollisesti kertoa esiopetuksen toiminnasta huoltajille. Näin myös huoltajat pääsevät osallistumaan toiminnan arviointiin, ideointiin ja kehittämiseen.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin avulla opettaja ja muu henkilöstö oppivat tuntemaan yksittäisiä lapsia, ymmärtämään heidän vuorovaikutussuhteitaan sekä lapsiryhmän ja henkilöstön vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on auttaa toteuttamaan esiopetusta lapsilähtöisesti. Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapsen kasvun ja oppimisen tuen (luku 5 Lapsen kasvun ja oppimisen tuki) sekä oppilashuollon (luku 6 Oppilashuolto) toteuttamisessa. Lapsen oppimissuunnitelma, tehostetun tuen oppimissuunnitelma sekä erityisen tuen piirissä olevien lasten henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma ovat osa esiopetuksen pedagogista dokumentointia. Dokumentoinnin avulla saatua tietoa käytetään toimintakulttuurin, oppimisympäristöjen, työtapojen ja arvioinnin käytäntöjen jatkuvassa kehittämisessä esiopetuksen tavoitteiden mukaiseksi.

4.2.1. Pedagoginen dokumentointi Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Pedagoginen dokumentointi esiopetuksen työtapana

Pedagogisen dokumentoinnin avulla vahvistetaan lasten osallisuutta oman toimintansa suunnittelussa sekä tehdään näkyväksi lasten ajatuksia, kiinnostuksen kohteita ja oppimista. Esiopetuksen henkilöstön vastuulla on käyttää pedagogista dokumentointia työtapana niin, että lasten osallisuus mahdollistuu.

Pedagogisen dokumentoinnin tarkoituksena on auttaa henkilökuntaa yhdessä lasten kanssa arvioimaan, suunnittelemaan ja kehittämään esiopetusryhmän toimintaa, oppimisympäristöjä sekä toimintakulttuuria lapsia yksilöinä ja ryhmänä tukevaan suuntaan. Pedagogisessa dokumentoinnissa havaintoja ja aineistoja kerätään monipuolisin keinoin yhdessä lasten, kasvattajien ja huoltajien kanssa. Kerättyihin dokumentteihin palataan ja niiden pohjalta tehdään näkyväksi hetkiä lapsiryhmän ja yksittäisen lapsen arjesta sekä rakennetaan ryhmän yhteistä sosiaalista todellisuutta.

Lapsen esiopetussuunnitelma (LEOPS) tai henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) on tärkeä osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia. Lapsen esiopetussuunnitelmaa hyödynnetään pedagogisen dokumentoinnin välineenä pitkin toimintavuotta arvioimalla ja kirjaamalla lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevien tavoitteiden toteutumista. Huoltajat tuovat esiopetuksen henkilöstölle tärkeää tietoa lapsestaan. Yhdessä lasten ja huoltajien kanssa tulkitaan eri tavoin tuotettuja dokumentteja sekä arvioidaan ja suunnitellaan toimintaa niiden pohjalta.

Dokumentoinnin erilaisten keinojen, kuten sadutuksen, videoiden, valokuvien sekä lasten töiden ja digitaalisesti tuottamien sisältöjen kautta voidaan lisätä huoltajien tietoisuutta lastensa esiopetuksesta. Tämä mahdollistaa osaltaan huoltajien osallistumisen esiopetuksen suunnitteluun ja arviointiin.

4.3. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arviointi on kiinteä osa esiopetusta[59]. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen

muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat opettajien lisäksi muu esiopetuksen henkilöstö sekä lapset ja huoltajat.

Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä[60]. Tavoitteellisen ja lasten kehitystä tukevan opetuksen edellytyksenä on, että opettaja saa tietoa lasten aiemmista kasvuympäristöistä, kehittämisestä ja oppimisesta sekä mielenkiinnon kohteista. Näitä tietoja voivat antaa lapsen huoltaja, aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lapsi itse. On tärkeää, että opettaja saa myös tietoa lapsen mahdollisesta tuesta ja tuen tarpeista esiopetusta edeltävästä varhaiskasvatuksesta. Esiopetuksen opettaja hyödyntää tietoja lapsen henkilökohtaisten tavoitteiden suunnittelussa yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa. Suunnittelun apuna voidaan käyttää lapsikohtaista oppimissuunnitelmaa. Suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa otetaan huomioon, että opetussuunnitelman tavoitteet ovat opetukselle asetettuja tavoitteita, eikä esiopetuksessa ole yleisiä lapsille asetettuja osaamistavoitteita.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö seuraavat kunkin lapsen kehittymistä ja oppimista esiopetuksen aikana. Seuraamisen kohteena ovat lasten työskentely, käyttäytyminen ja heidän oppimisensa edistyminen eri tiedon- ja taidonaloilla[61]. Seuraaminen perustuu jatkuvaan havainnointiin sekä monipuoliseen dokumentointiin. Lasten tekemät työt ja kertomat kokemukset ovat osa havainnointia ja dokumentointia. Myös huoltajan havainnot lapsensa oppimisesta ja hyvinvoinnista ovat arvokkaita. Kootun seurantatiedon ja sen perustalta tehtyjen arviointipäätelmien pohjalta opettaja kehittää opetusta ja oppimisympäristöjä sekä lasten mahdollisesti saamaa tukea.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö antavat lapsille päivittäin rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta lasten vahvuuksista ja kehittämisalueista. Koottua dokumentaatiota käytetään niin, että kukin lapsi voi havaita edistymistään. Tämä rakentaa lasten myönteistä käsitystä itsestään oppijana. On tärkeää, että huoltajat saavat usein palautetta lapsensa työskentelystä, käyttäytymisestä ja oppimisen edistymisestä, jotta he voivat osaltaan tukea lastaan[62].

Esiopetuksessa kehitetään lasten edellytyksiä itsearviointiin[63]. Lapsia rohkaistaan kuvaamaan, mistä he esiopetuksessa pitävät, missä he ovat omasta mielestään onnistuneet ja mitä he haluaisivat opetella jatkossa. Opettaja ohjaa lapsia myös pohtimaan yhteisen toiminnan onnistumista. Lasten oppimisen polun aikana vähitellen kehittyvä itsearviointitaito on osa oppimisen taitoja.

On tärkeää, että tarpeelliset tiedot kunkin lapsen esiopetuksen aikaisesta työskentelystä sekä kasvun ja oppimisen etenemisestä ovat perusopetuksen opettajan käytettävissä lapsen siirtyessä ensimmäiselle luokalle. Tämä varmistetaan esiopetuksen ja koulun henkilöstön sekä huoltajien ja lasten yhteistyöllä. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää esiopetuksen aikana koottuja kunkin lapsen etenemistä kuvaavia dokumentteja sekä lapsikohtaista oppimissuunnitelmaa tai HOJKSia. Kokeilukunta vastaa toimivien siirtymävaiheen käytäntöjen luomisesta (tarkemmin luvussa 3.3 Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa). Tietojen siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

Opettajat käyttävät lasten kasvun ja oppimisen seurannasta saamaansa arviointitietoa ja dokumentaatiota pedagogisessa suunnittelussa ja opetuksen uudelleen suuntaamisessa. Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute otetaan huomioon toiminnan kehittämisessä.

Lapsille voidaan antaa molempien lukuvuosien päätteeksi kaksivuotisen esiopetuksen osallistumistodistus[64]. Todistus annetaan huoltajan sitä pyytäessä. Todistukseen merkitään todistuksen, kokeilukunnan, koulun/päiväkodin ja lapsen nimet sekä lapsen henkilötunnus ja todistuksen antamispäivä. Lisäksi todistukseen merkitään, että todistus on Opetushallituksen 5.2.2021 hyväksymien kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelman perusteiden mukainen. Todistus voi sisältää yleiskuvauksen toteutuneesta esiopetuksesta. Todistukseen ei merkitä lapsen persoonaan, oppimisen etenemiseen tai lapsen toimintaan liittyviä kuvauksia.

Toiminnan arviointi ja kehittäminen kokeilun aikana

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun toteutumista seurataan ja arvioidaan kansallisesti ja paikallisesti. Kokeilukunnan tulee osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin

kokeilulainsäädännön mukaisesti [65]. Ulkopuolisen seurannan ja tutkimuksen lisäksi kokeilukuntien tulee itse arvioida kaksivuotista esiopetusta[66]. Kaksivuotisen esiopetuksen järjestämisessä on kyse kansallisesti merkityksellisestä kokeilusta, joten oman toiminnan tavoitteellinen arviointi ja kehittäminen on osa kokeilua ja edellyttää suunnittelua ja johtamista heti kokeilun alusta. Kokeilukunta vastaa siitä, millaisia toiminnan arvioinnin ja henkilöstön itsearvioinnin menetelmiä kokeilun aikana käytetään. Arvioinnin tavoitteena on tuottaa tietoa esiopetuksen toteutuneesta laadusta, kokeilun onnistumisesta ja kaksivuotiseen esiopetukseen liittyvistä kehittämisen kohteista.

[59] Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998); Perusopetusasetus 14 § 2 mom. (852/1998)

[60] Valtioneuvoston asetus 5 § (422/2012)

[61] Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

[62] Perusopetusasetus 10 § 1 mom. (852/1998)

[63] Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

[64] Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998)

[65] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta 10§ 1 mom. (1046/2020)

[66] Perusopetuslaki 21§ 2 mom. (2013/1296)

4.3.1. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Arvioinnin tarkoitus on peilata toimintaa suhteessa sille asetettuihin tavoitteisiin. Arviointi edellyttää, että toiminnasta kerätään järjestelmällisesti tietoa ja sitä analysoidaan ja tulkitaan. Arvioinnilla pyritään vastaamaan siihen, onko saatu aikaan se mitä tavoiteltiin ja onko tarvittavia muutoksia toimintaan tehty.

Esiopetuksessa kehitetään jatkuvasti toimintaa, toimintatapoja ja oppimisympäristöjä lasten tarpeita vastaaviksi. Pedagoginen dokumentointi on keskeinen työmenetelmä toiminnan jatkuvalle kehittämiselle. Pedagogisen dokumentoinnin pohjalta tapahtuva arviointi ja suunnittelu varmistavat lapsilähtöisen toiminnan. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoituksena on auttaa henkilöstöä yhdessä lasten kanssa arvioimaan, suunnittelemaan ja kehittämään ryhmän toimintaa, oppimisympäristöjä ja toimintakulttuuria. Pedagogisessa dokumentoinnissa havaintoja ja aineistoja kerätään monipuolisin keinoin yhdessä lasten, kasvattajien ja huoltajien kanssa.

LEOPS-/HOJKS-keskustelut ovat tärkeä osa esiopetuksen henkilöstön, lapsen ja huoltajien yhteistä arviointia. Lapsen oppimissuunnitelma sisältää lapsen puheenvuoron ja itsearvioinnin, sekä huoltajien puheenvuoron. Huoltajien tekemää arviointia ja palautetta tulee käyttää pedagogisesti osana lapsen esiopetuksen suunnittelua ja arviointia. Toiminnan suunnittelussa hyödynnetään kootusti lapsikohtaisten suunnitelmien tavoitteita ja teemoja sekä ryhmästä pedagogisen dokumentoinnin keinoin kerättävää monipuolista arviointitietoa. Esiopetusryhmän toimintasuunnitelmaan kirjattuja kehittämisen tekoja lähdetään toteuttamaan yhdessä lasten kanssa arvioiden, suunnitellen ja kokeillen.

Vantaalla arviointia koskeva tiedonsiirto esiopetuksesta perusopetukseen toteutuu Eskarista ekalle -yhteistyöprosessin kautta, jota on kuvattu luvussa 3.3 ja tuen osalta luvussa 5.1.

Esiopetukseen osallistunut lapsi saa Vantaan kaupungin laatiman Opetushallituksen 5.1.2021 hyväksymien kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelman perusteiden mukaisen osallistumistodistuksen.

4.4. Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa

Oppimisenalueet muodostuvat eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvistä, esiopetuksen kannalta oleellisista opetuksen tavoitteista. Vaikka oppimisen alueita muodostettaessa on otettu huomioon laaja-alaisen osaamisen tavoitteet, on tärkeää, että opettaja ottaa ne huomioon opetusta suunnitellessaan. Oppimisen alueiden tavoitteet ovat opettajan työtä ohjaavia tavoitteita. Lasten eheän päivän ja oppimisen jatkumon varmistamiseksi on tärkeää, että koko henkilöstö tuntee oppimisen alueiden tavoitteet ja muut luvussa 4 (Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa) määritellyt opetuksen tavoitteet.

Tässä luvussa kuvatut oppimisenalueet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi.

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn

Kuhunkin kokonaisuuteen on koottu tavoitteita, joilla on toisiinsa liittyviä opetuksellisia ja kasvatuksellisia tehtäviä. Eheytetyn opetuksen periaatteiden mukaisesti opettaja yhdistelee eri oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla esiopetuksen oppimiskokonaisuuksia suunnitellessaan.

Oppimisen alueiden rinnalla toinen opetuksen suunnittelun ja toteuttamisen kannalta tärkeä tekijä ovat lasten mielenkiinnon kohteet. Tietoa lasten mielenkiinnon kohteista saa muun muassa havainnoimalla lasten toimintaa sekä keskustelemalla lasten ja heidän huoltajiensa kanssa. Myös lasten aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tietoa lasten kiinnostuksen aiheista. Opettaja käyttää koottua tietoa lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja lasten oppimisen yksilöllisessä tukemisessa. Lasten mielenkiinnon kohteet muuttuvat ja vaihtuvat esiopetuksen kuluessa, joten havainnointi ja yhteinen keskustelu ovat tärkeitä koko esiopetuksen ajan.

Lasten mielenkiinnon kohteiden huomioiminen on osa lapsilähtöistä esiopetusta. Kiinnostavien asioiden ja teemojen opettelu motivoi lapsia oppimaan ja iloitsemaan oppimastaan. Samalla lapset saavat kokemuksia siitä, että heidän ajatuksensa ovat tärkeitä. Opettajan tehtävä on myös ohjata lapsia kokeilemaan ja opettelemaan uusia tietoja ja taitoja oppimisen alueiden mukaisesti. Lasten kanssa tutustutaan oppimisen alueiden sisältöön ja jutellaan siitä, mitä ne tarkoittavat.

Esiopetus on eheytettyä opetusta, joka toteutetaan oppimiskokonaisuuksina. Oppimiskokonaisuuksien kesto ja toteutustapa vaihtelevat valitun aihepiirin, tilanteen ja lasten oppimisen etenemisen mukaan. Lapset osallistuvat oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutumisen arviointiin opettajan ohjauksessa kehittyvien taitojensa puitteissa. On tärkeää, että jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia ja työskennellä omaan tahtiinsa sekä kehittää taitojaan vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajan ja muun henkilöstön kanssa monipuolisissa oppimisympäristöissä. Oppimiskokonaisuuksien tehtävä on tarjota lapsille uusia ja innostavia oppimiskokemuksia sekä mahdollisuuksia työskennellä kullekin lapselle sopivia oppimisen haasteita sisältävien tehtävien parissa. Opetuksessa otetaan huomioon lasten erilaiset tuen tarpeet ja annetaan lapsille riittävästi tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

4.4.1. Kielten rikas maailma

Esiopetusiässä kielestä tulee yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen sekä oppimisen että tiedonhankinnan väline, jonka avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Kieli antaa lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa olevien lasten kielelliset taidot ja valmiudet vaihtelevat paljon. Opetusta eriyttämällä tarjotaan jokaiselle lapselle sopivia haasteita ja uuden oppimisen iloa. Esiopetuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin sekä tekstien tuottamiseen

ja tulkitsemiseen. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.6 Laaja-alainen osaaminen). Lisäksi se on yhteydessä seuraaviin laaja-alaisen osaamisen alueisiin: ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen. Esiopetuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan. Myönteinen palaute on tärkeää oppimisen ja motivaation kannalta.

Esiopetuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään esiopetuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia esiopetuksessa käsitellään luvussa 4.5 (Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia).

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Lasten kielelliset identiteetit** (kuvio 1) kehittyvät, kun heitä ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Vuorovaikutus- taidot	Kielen ymmärtämisen taidot	Puheen tuottamisen taidot	Kielen käyttötaidot	Kielellinen muisti ja sanavaranto	Kieli- tietoisuus
Kehittyvät kielelliset identiteetit					

Kuvio 1. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet esiopetuksessa.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa jokaisen lapsen **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä.

Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen kieli- ja tekstiympäristö. Lapsille tulee olla tarjolla monipuolista kuunneltavaa, luettavaa ja katseltavaa. Opetuksessa käytetään erilaisia tekstejä kuten lastenkirjallisuutta, lasten tietokirjoja, lehtiä, verkkotekstejä ja äänikirjoja. Lapsille luetaan ja kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaidon kehittymistä tukee se, että esiopetuksessa laajan tekstikäsitteilyksen mukaisesti puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä. Oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että niissä on lapsille runsaasti mahdollisuuksia havainnoida ja tutkia kieltä; lukea, puhua ja kirjoittaa sekä laajentaa sanavarantoaan. Lapsia ohjataan tarkoituksenmukaiseen kynäotteeseen ja näppäintaitoihin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Vuorovaikutustaitoja vahvistavat lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja se, että heidän aloitteisiinsa vastataan. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan rohkaisemalla lapsia vuorovaikutukseen toisten lasten ja henkilöstön kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan kysymistä, pyytämistä, neuvottelemista ja toimimista erilaisissa tilanteissa. Opetuksessa voidaan käyttää erilaisia toiminnallisia menetelmiä kuten draamaa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen, keskusteleminen ja erityyppisten tekstien käsittely tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa esiopetuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Puheen tuottamisen taitoja vahvistetaan ohjaamalla kertovaan puheeseen ja keskusteluun eri tilanteissa. Yhteisissä keskusteluissa lapset kehittävät taitojaan kysyä, päätellä ja arvioida kuulemaansa. Opetuksessa voidaan harjoitella keskittynyttä kuuntelua ja vuorottelua sekä intonaatiota, puheen sujuvuutta ja ymmärrettävyyttä.

Lasten **kielen käyttötaitoja** vahvistetaan tarkastelemalla kielen käyttämistä eri tilanteissa. Erilaisiin teksteihin tutustumalla tuetaan kielen käyttötaitojen kehittymistä sekä puhutun ja kirjoitetun kielen erojen havaitsemista. Lapsia ohjataan kertomaan, kuvailemaan ja selittämään sekä ilmaisemaan mielipiteensä ja eläytymään erilaisiin teksteihin.

Lasten **kielellisen muistin ja sanavarannon** kehitystä tuetaan esimerkiksi loruilla ja laululeikeillä, kielellä leikkelyllä, nimeämisellä sekä käyttämällä erilaisia kuvaavia sanoja ja uusia käsitteitä. Erilaisten tekstien lukeminen, tarinoiden kerronta ja yhteinen keskustelu luetun pohjalta auttavat lapsia ymmärtämään lukemisen merkitystä mikä edistää oppimismotivaatiota. Opettajan mallintamisen ja erilaisten harjoitusten avulla lapset saavat kokemuksia siitä, miten puheen voi muuttaa kirjoitetuksi kieleksi ja kirjoitetun kielen puheeksi.

Lähiympäristön eri kielten ja lapsen oman kielenkäytön havainnointi tukee **kielitietoisuuden kehittymistä**. Opettajan tehtävänä on lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Lasten huomiota suunnataan sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten äänteisiin, kirjaimiin, tavuihin ja sanoihin. Lapsia ohjataan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti. Lapsia innostetaan yhdessä ja omatoimisesti tunnistamaan ja tuottamaan eri tavoin kirjaimia, sanoja ja tekstejä taitojensa ja mielenkiintonsa mukaisesti heille mielekkäissä asiayhteyksissä. Heitä kannustetaan ilmaisemaan itseään ja tuomaan ajatteluaan näkyväksi tuottamalla omia puhuttuja, kirjoitettuja ja audiovisuaalisia tekstejä. Tekstien tuottamisessa hyödynnetään käsin kirjoittamisen lisäksi digitaalista tekstinkäsittelyä. Opetuksessa voidaan käyttää esimerkiksi erikielisiä lauluja, leikkejä ja viittomia.

Kielten rikas maailma Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Arjen kaikkia tilanteita käytetään rikkaan ja monipuolisen kieliympäristön luomiseen. Tilanteita, asioita ja tunteita sanoitetaan ja esiopetuksen henkilöstö käyttää monipuolista, rikasta kieltä. Pedagogisesti suunniteltu ja toteutettu toiminta esiopetuksessa tukee kaikkien lasten kielellistä kehittymistä. Vantaalla panostetaan lasten kielellisten identiteettien kehittymiseen huomioimalla ja arvostamalla ryhmässä läsnä olevien lasten äidinkieliä. Eri kielet ovat luontevasti läsnä esiopetuksen jokapäiväisessä toiminnassa.

Yhteistyö Vantaan kaupunginkirjaston kanssa

Esiopetuksen aikana tutustutaan kirjaston käyttöön ja kirjastoon oppimisympäristönä. Vantaan kirjastot tarjoavat esiopetusryhmille erilaisia palveluita, joista saa tietoa olemalla yhteydessä kirjastoon. Esiopetusryhmille järjestetään muun muassa tilaussatutunteja ja kootaan lainattavia aineistopaketteja ryhmän toivomista teemoista. Kirjasto tukee esiopetusta mediataitojen ja monilukutaidon opetuksessa. Kirjastoautot tuovat palvelunsa myös suoraan monien päiväkotien pihoille. Kirjaston Satudiplomin suorittaminen on suositeltavaa esiopetuksen aikana.

4.4.2. Ilmaisun monet muodot

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään ja maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Eri ilmaisutavoissa toteutuvat hahmottamisen, tekemisen ja tulkinnan vaiheet.

Esiopetuksessa jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus taiteellisiin elämyksiin, kokemuksiin ja omaan ilmaisuun. Ilmaisun eri muodot tuovat näkyväksi lapsen ajattelua, tunteita sekä tapaa nähdä ja kokea maailmaa. Harjoittelu tukee hyvinvointia sekä lasten keskittymiskyvyn, vuorovaikutus-, ongelmanratkaisu- ja itsesäätelytaitojen kehittymistä. Ilmaisun eri muotojen harjoittelu vahvistavaa lasten kuuntelemisen, tavoitteellisen toiminnan ja vertaispalautteen taitoja. Eriyistä huomiota kiinnitetään pienimpien lasten ilmaisutaitojen vahvistamiseen. Samalla heidän mahdollisuutensa osallistua ja tulla kuulluksi vahvistuvat.

*Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua **musiikillisen, kuvataiteellisen, käsitöiden sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun** perustaitoja harjoittelemalla. Kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä monilukutaidon kehittymistä. Eri ilmaisumuotojen käyttö esiopetuksen arjessa ja juhlissa tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista moninaisuutta ja iloita siitä.*

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri oppimisympäristöjä ja lähiseudun kulttuuritarjontaa. Taiteen, kulttuurin ja eri ilmaisun muotojen harjoittelu ja kokeilut edellyttävät esiopetuksen toimintakulttuurin systemaattista kehittämistä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen **musiikillinen toiminta** on monipuolista ja moniaistista, ja sen tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta ja omakohtaista suhdetta musiikkiin. Lapsille tarjotaan kokemuksia laulun, tanssin, liikkeen, soiton ja oman musiikin luomisen avulla. Heidän kanssaan opetellaan lauluja ja tutustutaan monipuolisesti eri musiikkityyleihin ja soittimiin. Musiikilla leikitään, kokeillaan ja improvisoidaan. Lasten kanssa havainnoidaan äänen tasoa, kestoja, voimaa ja sointivärejä musiikillisessa toiminnassa. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Opetus tarjoaa lapsille kokemuksia erilaisista tavoista tehdä musiikkia yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteista.

Esiopetuksessa harjoitellaan monimateriaalisten **käsitöiden tekemistä** ja erilaisten työvälineiden käyttöä. Lapsia innostetaan käsitöiden tekemiseen, jolla vahvistetaan heidän suhdettaan käsityökulttuuriin ja myönteisiä osallisuuden kokemuksiaan. Lasten kanssa kokeillaan sekä kovien (esim. kivi, puu, metalli) että pehmeiden (esim. villa, sammal, kangas) materiaalien käyttöä ja opetellaan niiden käsittelyssä tarvittavia tekniikoita ja perustaitoja. Lapsia rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia käsitöitä mielikuvituksensa, kiinnostuksen kohteidensa ja omien taitojensa puitteissa yhdessä toisten kanssa. Lapset suunnittelevat ja valmistavat aikuisten tuen avulla loogisesti eteneviä, pienten lasten osaamistasolle suhteutettuja, pitempiketoisia käsityöprosesseja. Työskentelyssä hyödynnetään paikallisia tai lapsiryhmän taustoihin liittyviä käsityöperinteitä sekä kierrätysmateriaaleja.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Esiopetuksessa tuetaan lasten **kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun** kehittymistä tekemällä, tulkitsemalla ja arvioimalla erilaisia kuvia. Opeteltava asia suunnitellaan lasten kokemusmaailmasta ja kiinnostuksen kohteista lähtien. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja. Kuvan tekemisen taitoja harjoitellaan moniaistisesti esimerkiksi maalaamalla, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tuottamiensa kuvien lisäksi taideteoksia, median kuvia, esineiden muotoilua sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Lapsia rohkaistaan **suulliseen ja keholliseen ilmaisuun** monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä, äänellä ja keholla voidaan leikkiä ja kehittää vuorovaikutus- ja ilmaisun taitoja monipuolisesti. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstitään yhdessä ilmaisun ja vuorovaikutuksen keinoin. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi toimintaan sopivia loruja, runoja, satuja, kertomuksia, näytelmiä sekä muuta kirjallisuutta. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhdessä suunnitellusta prosessista ja yhteisestä esittämisestä. Ilmaisumuotoina voidaan käyttää esimerkiksi draamatoimintaa, sanataidetta, tanssia ja sirkusta.

Ilmaisun monet muodot Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Jokaisella lapsella on oikeus taiteeseen ja kulttuuriin. Esiopetuksen kulttuurikasvatuksen tavoitteena on, että lapsi tutustuu vantaalaiseen kulttuuritarjontaan ja saa monipuolisia taide- ja kulttuurikokemuksia. Kulttuurikasvatuksessa painottuvat leikilliset ja toiminnalliset työtavat sekä monitaiteisuus. Kaikilla esiopetukseen osallistuvilla lapsilla on oikeus saada kokemuksia taiteesta ja mahdollisuuksia kokea uusia asioita kaikilla aisteillaan. Keskeistä on taiteellinen ilmaisu ja yhdessä tekeminen. Esiopetuksen henkilöstö kannustaa lapsia kokeilemaan ja pohtimaan sekä antaa tilaa lasten luovuudelle ja aloitteille. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään monipuolisesti ilmaisun tukena. Esiopetuksen henkilöstö mahdollistaa lasten aloitteiden ja ideoiden työstämisen ja niiden saattamisen osaksi esiopetuksen toimintaa. Lasten erilaisia vahvuuksia hyödynnetään. Juhlat ja tapahtumat voivat olla esittäviä tai yhteistoiminnallisia hetkiä lasten, huoltajien ja henkilöstön kanssa. Vantaan esiopetuksessa vähintään yksi toimintavuoden juhlista on esittävä. Lapset osallistuvat juhlien ja tapahtumien suunnitteluun omaa kehitystasoaan vastaavalla tavalla.

Yhteistyö Vantaan kulttuuripalveluiden kanssa

Esiopetuksen kulttuurikasvatuksen tavoitteena on, että lapsi tutustuu esiopetuksessa vantaalaiseen kulttuuritarjontaan ja saa monipuolisia kulttuurikokemuksia. Esiopetuksen kulttuurikasvatuksessa painottuvat leikilliset ja toiminnalliset työtavat sekä esittävät taiteet.

Vantaan kaupungin kulttuuripalvelut tukee esiopetusta kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustumisessa. Vantaan kulttuuripalvelut tarjoaa monia käyntikohteita esiopetuksen ryhmille kulttuuriin ja taiteen eri muotoihin tutustumiseen, kokemiseen ja itse tekemiseen. Jokainen esiopetusryhmä vierailee vuoden aikana vähintään yhdessä Vantaan kulttuuripalveluiden järjestämässä tapahtumassa tai kohteessa. Esiopetusryhmille suunnatut Vantaan kulttuuripalveluiden tapahtumat ja kohteet löytyvät *Vantaan tapahtumakalenterista*.

4.4.3. Minä ja meidän yhteisömme

*Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin arvojen, katsomusten, perinteiden ja toimintamallien lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia toimia yhteiskunnassa ja ymmärtää moninaisuutta. Aihetta lähestytään **historiallisesta** ja **yhteiskunnallisesta** sekä **etiikan** ja **katsomusten** näkökulmista. Lähiyhteisön menneisyyttä sekä ajankohtaisia asioita pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunteiden kehittäminen ja rakentavan vuoropuhelun harjoittelu vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja. Tutustuminen lähiyhteisön tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa tukee lasten kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Asioita on tärkeä käsitellä niin, että lapset voivat tuntea olonsa hyväksytyksi ja turvalliseksi.*

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Tavoitteena on edistää lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan ja vahvistaa heidän osallisuuttaan toimintaympäristössään. Lapsia ohjataan havainnoimaan nykyisyyden ilmiöitä ja heille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin sekä pohtia tulevaisuutta. Opetetaan valmiuksia lähde- ja mediakriittisyyteen sekä digiturvataitoja. Opetuksessa tuetaan lasten eettisen ajattelun ja toiminnan taitoja sekä tunnetaitojen kehittymistä. Lapset tutustuvat opettajan johdolla niin omaan kuin muihinkin lapsiryhmässä tai lähiyhteisössä edustettuina oleviin uskontoihin ja katsomuksiin sekä niihin liittyviin tapoihin ja perinteisiin. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän pohdinnoilleen ja ihmettelylle annetaan tilaa. Kokonaisuuden työtapoina korostuvat keskustelut sekä erilaiset eläytymisen mahdollistavat menetelmät.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten kanssa tutustutaan johonkin lähiympäristön henkilöön tai kohteeseen **historiallisesta** näkökulmasta. Aiheita lähestytään havainnollisesti ja moniaistisesti eri ilmaisutapoja hyödyntäen. Lisäksi opetuksessa voidaan käsitellä lapsia kiinnostavia muita historiallisia tapahtumia, henkilöitä, kulttuureja ja kulttuuriperintöä. Tiedon lähteenä voidaan käyttää lähiyhteisön jäseniä, esineistöä ja ympäristöä sekä hyödyntää lasten huoltajien ja isovanhempien asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstään. Opetuksessa voidaan tutustua myös erilaisiin juhlaperinteisiin, kansanperinteen tarinoihin, perinneleikkeihin ja vanhoihin lauluihin.

Lasten kiinnostusta **yhteiskunnallisiin** asioihin herätetään keskustelemalla heitä kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista. Lasten kanssa tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Opetuksessa tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista. Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä. Samalla autetaan lapsia ymmärtämään, että yhteisön säännöt ovat ihmisten luomia sopimuksia. Lapsille tarjotaan osallistumisen ja vaikuttamisen kokemuksia lähiympäristössään.

Esiopetukseen sisältyy koko ryhmälle yhteistä **eettistä kasvatusta**. Kasvatus liitetään lasten kokemuksiin ja erilaisiin arjen tilanteisiin, joihin liittyy tunteita ja eettisiä valintoja. Lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, toimimaan ystävällisesti ja vastuullisesti sekä ratkaisemaan rakentavasti lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita. Lasten kanssa pohditaan ystävyyttä ja toisten kunnioittamista, ilon ja pelon aiheita, sukupuoleen liittyviä oletuksia sekä oikean ja väärän erottamista. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Yhteisten keskustelujen lisäksi luontevia tapoja eettiseen kasvatukseen antavat esimerkiksi roolileikit sekä sadut ja median sisällöt. Opetuksessa voidaan hyödyntää sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja kehittäviä opetusohjelmia ja materiaaleja.

Esiopetuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä ja lähiympäristössä läsnä olevat uskonnot ja katsomukset. Uskonnotuutta tarkastellaan esiopetuksessa muiden katsomusten rinnalla. Katsomuskasvatus liitetään tapakulttuuriin sekä vuodenkiertoon ja elämänkaareen liittyviin juhliin, joilla on uskonnollista tai katsomuksellista merkitystä. Tavoitteena on auttaa lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä niihin liittyviä tapoja ja käsityksiä. Lapsia rohkaistaan erilaisten elämänkysymysten pohdintaan yhdessä toisten kanssa ja heille tarjotaan mahdollisuuksia ihmetellä elämänkysymyksiä esimerkiksi leikkien, keskustellen ja luovasti itseään ilmaisten. Katsomuskasvatus antaa lapsille välineitä ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä käsitteitä ja kysymyksiä sekä valmiuksia rakentaa omaa kulttuurista ja katsomuksellista identiteettiään. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia.

Minä ja meidän yhteisömme Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Lähtökohtana esiopetuksessa on yhdessä toimiminen ja lasten välisen ystävyyden tukeminen. Kasvattajat vastaavat ilmapiiristä ja huolehtivat, että kaikki pääsevät mukaan. Sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja harjoitellaan.

Vantaalaisessa esiopetuksessa näkyy kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen monimuotoisuus. Esiopetusryhmässä tutustutaan siellä esiintyviin kieliin, kulttuureihin ja katsomuksiin. Perheiden asiantuntemusta omasta kulttuuritaustastaan hyödynnetään esiopetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Katsomuskasvatuksessa voidaan tehdä yhteistyötä lähialueen eri uskonnollisten ja katsomuksellisten yhteisöjen kanssa. Erilaiset yhteistyötahot tarjoavat mahdollisuuksia laajeneviin oppimisympäristöihin. Yhteistyössä toteutettavat uskonnolliset tilaisuudet ja toimitukset järjestetään esiopetuspaikan ulkopuolella. Huoltajille tiedotetaan yhteistyön sisällöstä etukäteen. Huoltajat päättävät lapsen osallistumisesta. Tilaisuuksista pois jääville lapsille järjestetään aina vaihtoehtoisia suunniteltua esiopetusta. Toiminta järjestetään siten, että kukaan ei koe jäävänsä ryhmän ulkopuolelle.

Tietoa ja toimintamalleja kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoiseen esiopetukseen ja varhaiskasvatukseen on koottu henkilökunnalle laadittuun *Vantaan kieli-, kulttuuri ja katsomustietoisien varhaiskasvatuksen käsikirjaan*.

4.4.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lasten toimintaympäristö - lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimisympäristöt - tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Matemaattisten taitojen tukemisessa sekä teknologia- ja ympäristökasvatuksessa on keskeistä lasten omien havaintojen ja toiminnan sekä esiopetuksessa syntyvien tilanteiden hyödyntäminen ohjauksessa. Matemaattinen toiminta kehittää lapsen taitoja monipuolisesti. Lasten ympäristöä koskevien ja matemaattisten havaintojen arvostaminen sekä niiden edelleen rikastaminen ja jäsentäminen tukevat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito havainnoida ympäristön ilmiöitä sekä ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä tukee matemaattista ajattelua ja edistää myös muiden taitojen oppimista. Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tehtävänä on myös vahvistaa lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan. Esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja pääättelemällä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa tuetaan lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota ympäristössä ilmeneviin matemaattisiin piirteisiin ja tehdään arjen matemaattista ajattelua näkyväksi. Opetus ja toiminta luo mahdollisuuksia luvun, muutoksen, geometristen käsitteiden sekä avaruudellisen hahmottamisen ja mittaamistaitojen kehittymiselle. Opetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa sekä tukea kaikkien lasten matemaattisia valmiuksia.

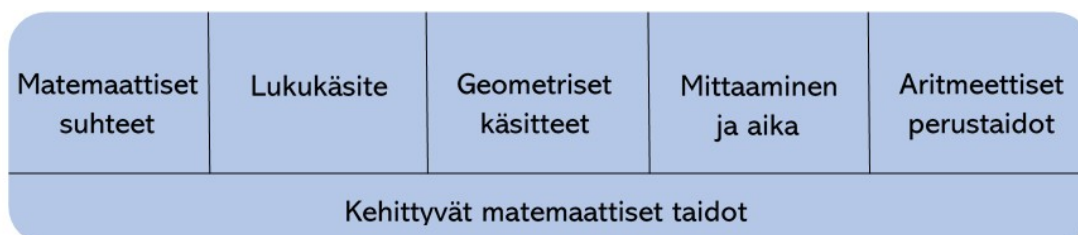
Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään ja perustelemaan omia ratkaisuja.

Tutkiva toiminta ja oppiminen ovat keskeisessä roolissa matemaattisten taitojen opettelussa sekä ympäristö- ja teknologiakasvatuksessa. Lapset opettelevat vertailemaan, luokittelemaan sekä järjestämään havaintojen tai mittausten pohjalta saatuja tietoja. Heitä rohkaistaan tekemään päätelmiä ja keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin sekä kokeilemaan ratkaisuja. Opetuksessa harjoitellaan dokumentointia eri välinein sekä esittämään tuloksia eri tavoin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Matemaattisten taitojen perusta rakentuu jo ennen kouluikää. Lapsen matemaattinen ajattelu kehittyy, kun lapsi oppii tarkastelemaan ympäristöään ja toimintaa matemaattisista näkökulmista. Lapsia kannustetaan kehittämään **matemaattisia taitojaan ja matemaattista ajatteluaan** toiminnallisesti, leikkien erilaisissa oppimisympäristöissä ja arjen tilanteissa. Opetuksessa tutustutaan matematiikkaan ja sen osa-alueisiin ja peruskäsitteisiin havainnollisesti ja yhdessä toimien.

Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan erilaisissa arjen tilanteissa opettajan mallintamisen ja kielellistämisen avulla. Lapsia innostetaan jakamaan toisilleen havaintojaan ja syventämään sitä kautta yhteistä ajattelua, ongelmanratkaisutaitoja ja toimintaa. Toiminta suunnitellaan niin, että se tarjoaa lapselle mahdollisuuksia opetella ja käyttää matemaattisia käsitteitä, luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Opetukseen kuuluu muistia ja loogista ajattelua kehittäviä leikkejä ja tehtäviä. Opetus on leikillistä ja siinä hyödynnetään leikkejä, pelejä ja tarinoita sekä tieto- ja viestintäteknologiaa.



Kuvio 2. Lasten matemaattisen kehityksen keskeiset osa-alueet esiopetuksessa

Lasten matemaattiseen kehitykseen liittyvät osa-alueet eivät ole erillisinä opeteltavia toimintoja vaan matemaattisten taitojen oppiminen tapahtuu usein samanaikaisesti.

Matemaattiset suhteet

Matemaattinen ajattelu lähtee liikkeelle havainnoista, niiden sanallistamisesta ja käsitteellistämisestä. Lasten omaehtoisia ja yhteisiä havaintoja käsitteellistetään, niiden ominaisuuksia nimetään ja tunnistetaan ja havaintoihin liittyviä käsitteitä pyritään opetuksessa luokittelemaan. Matemaattis-loogisen ajattelun ja ongelmanratkaisutaitojen kehittymisen kannalta on kuitenkin oleellista, että lapsilla on paljon mahdollisuuksia harjoitella vertailla, luokitella, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Samalla harjoitellaan näihin liittyvien sijainti- ja suhderekäsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä. Lasten avaruudellista hahmottamiskykyä tuetaan arjen tilanteissa ja leikissä. Sijainti- ja suhderekäsitteitä ja niiden sanallistamista on erityisen tärkeä harjoitella ja tukea niiden lasten

kanssa, joille esiopetusryhmässä käytettävä opetuskieli ei ole ensisijainen. Muistia kehittävät pelit, leikit ja tehtävät tukevat lasten oppimista.

Lukukäsite

Lukukäsitteen muodostuminen alkaa jo varhaislapsuudessa. Lasten lukukäsitteen kehittymistä tuetaan esiopetuksessa harjoittelemalla monipuolisesti lukujonotaitoja ja laskemalla pieniä lukumääriä. Lukujen luettelemisen taitoa vahvistetaan esimerkiksi sormien käytön, laulujen tai leikkien avulla. Lasten kanssa harjoitellaan lukumäärien laskemista erilaisista esineistä tai kuvista tai havainnoista muodostuvista joukoista osana arjen toimintaa. Joukon osia yhdistellään, erotetaan ja hajotetaan sekä lasketaan lukumääriä uudelleen. Erilaisia joukkoja ja niiden lukumääriä vertaillaan keskenään ja asetetaan järjestykseen. Toiminta vahvistaa lasten ymmärrystä lukusanojen ja lukumäärien yhteydestä sekä luo perustan ymmärtää lukujonon lukumäärien jonona. Esiopetuksessa harjoitellaan myös lukusanan ja lukumäärän yhdistämistä numeromerkkeihin sekä niiden järjestämistä lukujonoksi. Lukukäsitteelle syntyy vahva pohja, kun lapset saavat harjoitella lukujonoon liittyviä taitoja riittävän kauan toiminnallisesti ja yhteisesti puheen tukemana.

Geometriset käsitteet

Geometriassa tutustutaan kuvioihin, kappaleisiin ja niiden ominaisuuksiin. Erilaisilla harjoituksilla tuetaan tason ja tilan hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja kokeilemaan eri esineiden 2- ja 3-ulotteisuutta sekä opettelemaan näihin liittyviä sijainti- ja suhdekäsitteitä, kuten edessä, ylhäällä, vasemmalla ja oikealla ja joka toinen. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Geometrian sisältöjä ja muotokieltä tutkitaan myös liikkuen ja visuaalisen toiminnan sekä luovuuden kautta. Opettajan ohjauksessa lapset tutustuvat ympäristössä oleviin muotoihin ja harjoittelevat tunnistamaan ja nimeämään niitä.

Mittaaminen ja aika

Mittaamisen perusperiaate vakiintuu lapsilla jatkuvien harjoitusten ja leikin avulla. Mittaamiseen liittyviä tavoitteita tarkastellaan sekä pituuden ja koon, että tilavuuksien ja määrän suhteen. Esiopetuksessa kokeillaan mittaamista keholla ja eri välineillä. Standardisoitujen mitta-asteikkojen sijasta hyödynnetään omaa kehoa sekä pedagogista välineistöä. Mittaaminen yhdistyy vertailun ja järjestykseen asettamiseen liittyviin toimintoihin ja opettaja tukee lapsia konkreettisesti ja kehollisesti mittaamisessa. Opetuksessa harjoitellaan ajankäsitteitä, kuten joskus, eilen ja aamulla. Aikajärjestystä pohditaan yhdessä esimerkiksi vuorokaudenaikoja havainnoimalla sekä päivärytmiä visualisoimalla. Aikakäsityksen ja mittaamisen yhdistämistä esimerkiksi nopeuden arvioimisessa ja nopean ja hitaan vauhdin tuottamisessa hyödynnetään leikin kautta.

Aritmeettiset perustaidot

Esiopetuksessa aloitellaan yhteen- ja vähennyslaskujen muodostamista ja ratkaisemista. Harjoittelu aloitetaan pienillä lukumääriillä hyödyntäen leikkiä. Yhteen- ja vähennyslaskuja harjoitellaan havainnollisesti erilaisilla esineiden, kuvien tai havaintojen muodostamilla joukoilla samalla kielellistään. Lapsia ohjataan ymmärtämään lisäämisen ja vähentämisen käsitteitä kuten yksi vähemmän/yhden suurempi. Tavoitteena on, että lapsi oppii liittämään yhteen- ja vähennyslaskun arkielämän tilanteisiin.

Esiopetuksen **ympäristökasvatus** tarjoaa lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Lasten luontosuhdetta ja myönteisiä luontokokemuksia tuetaan. Opetuksessa luodaan pohjaa kestäväälle elämäntavalle. Ympäristöä havainnoidaan eri aistein sekä havaintovälineiden avulla. Opetukseen voi kuulua myös pieniä kokeita. Havainnoista keskustellaan ja havaintotietoa harjoitellaan luokittelemaan. Samalla opetellaan luontoon liittyvien käsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä sekä pohditaan syy-seuraus-suhteita. Lasten luonnontuntemusta hyödynnetään opetuksessa. Lasten kanssa harjoitellaan tiedon hankintaa hakemalla yhdessä tietoa joistakin lapsia kiinnostavista asioista. Lapsia ohjataan huolehtimaan ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä. Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella

edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista, luonnonsuojelua sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttamaan kestävään elämäntapaan ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsen kokoa suurempaa vastuuta siitä.

Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjessa esiintyviä **teknologisia ratkaisuja** ja niiden ominaisuuksia ja toimivuutta. Opetuksessa tuodaan esille, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen myös kierrätettäviä ja uudelleen käytettäviä materiaaleja. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Opetuksessa voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkikaluja ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.

Tutkin ja toimin ympäristössäni Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Ympäristökasvatus Vantaan esiopetuksessa

Kestävään elämäntapaan kasvattaminen perustuu Vantaan kaupungin arvoihin, joista yksi on vastuullisuus. Vantaan pitkän aikavälin ympäristötavoitteita määrittää resurssiviisauden tiekartta. Resurssiviisaus tarkoittaa kykyä käyttää luonnonvaroja vastuullisesti ja harkitusti hyvinvointia ja kestävää kehitystä edistävällä tavalla. Tiekartan toimenpiteet tarkentuvat varhaiskasvatuksen toteutussuunnitelmalla, jonka keskiössä on lasten luontosuhteen vahvistaminen: tutustutaan lähiympäristöön, pidetään luonnosta ja lähiympäristöstä huolta, kierrätetään, tehdään ekologisia valintoja sekä pohditaan syyseuraussuhteita. Lasten kanssa lajitellaan jätteitä ja kiinnitetään huomiota energian kulutukseen. Toimintayksiköt voivat osallistua Vantaan kaupungin järjestämiin EkoTeko-kilpailuihin, joissa esiopetusryhmät voivat olla aktiivisina toimijoina.

Vantaalaiset esiopetusryhmät tekevät yhteistyötä Vantaan luontokoulun kanssa. Vantaan luontokoulun toiminta tukee päiväkotien ympäristökasvatustyötä. Luontokoulun esiopetukselle suunnattuja toimintamuotoja ovat kummiluokkatoiminta, yksittäiset luonto-opetuspäivät ja kasvattajien kurssit. Luontokoulussa pääosa opetuksesta tapahtuu ulkona. Opetuksessa käytettävät menetelmät ovat toiminnallisia ja käytännönläheisiä. Opetuksen sisällöt ovat monialaisia.

Vantaalla on viime vuosina kehitetty luonnontieteellisen ja matemaattisen ajattelun valmiuksien (LUMA) vahvistamista lapsiryhmissä. Kokeilun aikana hyödynnetään ja jaetaan yhteiskehittämisen kautta syntynyttä osaamista ja materiaalia.

4.4.5. Kasvan, liikun ja kehityn

Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laaja-alaista osaamista. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän kokemuksensa pätevydestä ja taitonsa voivat vähitellen lisääntyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään **liikunnan, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden** näkökulmista. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää fyysisen aktiivisuuden yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten yleisten oppimisedellytysten kannalta tärkeiden havaintomotoristen taitojen kehittymiseen fyysisesti aktiivisten leikkien kautta. Lasten kanssa tutustutaan terveelliseen ruokaan ja pohditaan sen merkitystä osana arkea. Lapsia ohjataan kohtuulliseen kulutukseen ja luonnosta huolehtimiseen. Opetuksessa pohditaan terveyteen liittyviä tekijöitä sekä tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään. Oppimisympäristöjä muokkaamalla voidaan edistää monin eri tavoin lasten fyysistä aktiivisuutta sekä motorisia taitoja.

Esiopetuksessa vahvistetaan lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja. Lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa. Lasten sosioemotionaalisia taitoja tuetaan ja kehitetään sekä edistetään myönteisten vertaissuhteiden ja ryhmässä toimimisen taitoja. Sosioemotionaalisilla taidoilla ja niiden ohjaamisella sekä ryhmän ilmapiirillä on merkitystä muun muassa kiusaamisen yleisyyteen ja erilaisten ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen. Esiopetuksessa kiinnitetään huomiota siihen, että jokaisella lapsella ja aikuisella on mahdollisuus tulla kuulluksi, kuulua ryhmään, olla aidosti osa kasvatusyhteisöä.

Esiopetuksessa lapset saavat tietoja turvallisesta liikkumisesta lähiympäristössä sekä oppimisympäristöissä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa kaikkina vuodenaikoina. Liikkumisen ja leikkien avulla lasten yhdessä toimimisen taidot kehittyvät. Liikunnalliset pelit ja leikit kehittävät lasten matemaattisia ja kielellisiä valmiuksia. Samalla heidän kehonhallintansa vahvistuu sekä heidän taitonsa hahmottaa omaan kehoaan ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan kehittyä. Ohjatun liikunnan lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia rohkaistaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. Näitä ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot. Tasapainoa harjoitellaan esimerkiksi pysähtymisiä ja harhauttamisia sisältävien leikkien avulla tai taitoradalla leikitellen. Liikkumistaitoja edistetään kierimistä, kiipeämistä, juoksua ja hyppelyä sisältävillä harjoituksilla. Välineenkäsittelytaitoja harjoitellaan työntämällä ja vetämällä sekä käyttämällä monipuolisesti eri välineitä ja palloja. Lisäksi lapsia innostetaan harjaannuttamaan hienomotorisia taitojaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta kehittävien pelien ja leikkien avulla. Tavoitteena on, että toiminta antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja onnistumiseen sekä tukee lasten hyvinvointia ja toimintakykyä.

Esiopetuksessa päivittäistä toimintaa rytmittäviä ruokailutilanteita käytetään hyvinvointia ja terveyttä edistävän syömisen, sekä **ruokaan ja ruokailuun liittyvän osaamisen** oppimisympäristönä. Ruokailutilanteista luodaan lasten kanssa viihtyisiä, lapsia ohjataan hyviin tapoihin ja kestävään elämäntapaan. Suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin lisäksi opetuksessa tutustutaan johonkin muuhun ruoka- ja tapakulttuuriin kotien asiantuntemusta hyödyntäen.

Lasten kanssa tarkastellaan lapsiin kohdistuvaa mainontaa sekä pohditaan **kohtuullisen kuluttamisen** merkityksestä. Esimerkiksi lasten leikeissä ja piirroksissa ilmenevät tulkinnat kulutuksesta ja mainonnasta voivat toimia esiopetuksen kuluttajakasvatuksen pohjana. Esiopetuksessa rakennetaan osaamispohjaa luonnonvarojen kestäväälle käytölle perustuvalla kiertotaloudelle, esimerkiksi pohtimalla yhdessä lasten kanssa miten roskasta tulee raaka-ainetta tai keskustelemalla teemoista omistamisesta yhteiskäyttöön ja kertakäyttöisyydestä korjattavuuteen.

Lapsia ohjataan ymmärtämään päivittäisen fyysisen aktiivisuuden, riittävän levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä **hyvinvoinnille ja terveydelle**. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja sairauksia ja niiden syitä sekä ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä

ja mielen hyvinvointiin. Hyvistä ihmissuhteista ja niiden merkityksestä mielen hyvinvoinnille keskustellaan. Kaveruutta ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa harjoitellaan arjen tilanteissa ja leikeissä. Lasten kanssa havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä mietitään niiden yhteyttä päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Opetuksessa haetaan tietoa hygieniasta ja harjoitellaan siihen liittyviä perustaitoja osana esiopetuksen arkea. Esiopetuksessa ohjataan myönteiseen kehoitsetuntoon ja kehonkuvaan. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti.

Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan **turvalliseen** elämään, arvostavaan kohteluun ja fyysiseen koskemattomuuteen. Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin ja esiopetuksen oppimisympäristöihin liittyviä yleisimpiä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilanteita. Tavoitteena on tukea lasten fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvallisesti tavallisimmissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua esiopetuksen ongelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan. Opetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä turvallista toimintaa tieto- ja viestintätekniologisissa ympäristöissä ikäkaudelle sopivalla tavalla.

Kasvan, liikun ja kehityn Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Yhteistyö perheiden kanssa on tärkeää, sillä liikunnallinen elämäntapa ei voi syntyä vain esiopetuksen aikana. Esimerkiksi liikunnalliset vanhempainilaisuudet tai esiopetuksen erilaiset koko perheen tapahtumat lähimetsässä tai liikunnallisten tehtäväratojen merkeissä tukevat koko perheen liikkumista. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma (LEOPS) -keskusteluissa keskustellaan lapsen päivittäisestä liikunnan määrästä. Alle kouluikäisen lapsen tulisi liikkua kolme tuntia päivässä (*Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä – Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksia*, OKM). Osa tästä toteutuu kotona ja osa esiopetuspäivän aikana. Esiopetuksessa tulee pohtia, kuinka liikkuminen mahdollistetaan arkitilanteissa päivän aikana. Erityisesti vähemmän liikkuvien lasten aktivointiin kiinnitetään huomiota.

Esiopetuksen lapset osallistuvat uimaopetukseen toisen esiopetusvuoden aikana. Matkat tehdään päiväkodin sijainnista riippuen kävellen, joukkoliikennevälineillä tai tilausbussilla. Esiopetuksen henkilökunta vastaa lapsista koko uimahalliretken ajan, myös pukuhuoneessa toimimisesta. Opetuksesta vastaa koulutettu uimaopettaja.

Yhteistyö liikuntapalvelujen kanssa

Vantaan liikunnan palvelualue tukee esiopetusta aktiivisen ja monipuolisen toiminnan järjestämisessä. Liikunnan palvelualue ylläpitää liikuntavälinevuokraamoja, josta esiopetuksen ryhmät voivat lainata liikuntavälineitä. Esiopetusryhmät voivat käyttää maksutta uimahalleja, lähiliikuntapaikkoja ja ulkoilureittejä, jotka toimivat monipuolisina oppimisympäristöinä. Varhaiskasvatus, liikunnan palvelualue ja urheiluseurat suunnittelevat ja toteuttavat yhteistyössä liikuntatapahtumia. Lisäksi vantaalaisissa varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä toteutettava valtakunnallinen Liikkuva varhaiskasvatus – ohjelma tukee toimintayksiköitä liikuntamyönteisen toimintakulttuurin kehittämisessä.

4.5. Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia

Esiopetussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvät näkökohdat koskevat jokaista esiopetukseen osallistuvaa lasta. Lasten kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisön moninaisuutta laajentavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa esiopetuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi esiopetuksen kokonaisuutta.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksessa käytettävä kieli on suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Opetuskielenä voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Erillisessä ryhmässä esiopetus voidaan antaa pääosin tai kokonaan muulla kielellä[67]. Huoltajille tarkoitettu tiedotus ja keskeiset asiakirjat tulee olla saatavana perusopetuslain mukaisella esiopetuksen opetuskielellä.

Opettajan, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia ohjataan vuorovaikutukseen.

Saamelaislasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa[68]. Opetuksessa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Esiopetusta voidaan järjestää saamenkielisenä tai kaksikielisenä kielikylpyopetuksena. Kun esiopetus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen ymmärtämistä ja kielen käyttötaitoja. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Opettaja vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä ja vahvistetaan romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä lasten huoltajien ja romanityhteisön kanssa. Romaneilla on perustuslain mukaan oikeus kehittää omaan kieltään ja kulttuuriaan[69]. Lapsille annetaan romanikielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Romanikielen opetuksessa tutustutetaan lapsia romanikielen ja -kulttuuriin, laajennetaan sana- ja ilmaisuvaramantoa sekä rohkaistaan käyttämään kieltä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa.

Viittomakieltä käyttävien lasten esiopetus toteutetaan ensisijaisesti viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen esiopetuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kielellistä ja kulttuurista identiteettiä antamalla heille mahdollisuus omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa ja rohkaista käyttämään lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavaramantoa.

Esiopetuksessa tuetaan **monikielisten**, mukaan lukien kotikielenä suomea ja ruotsia puhuvien lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Lasten opetuskielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeet ja edellytykset huomioiden. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua opetuskieltä monipuolisissa vuorovaikutustilanteissa ja oppimisympäristöissä. Kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaramanto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa.

Osa **maahanmuuttotautaisista** lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan esiopetukseen. Esiopetus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen esiopetuksen tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Kokeilutoimipaikoissa olevien maahanmuuttotautaisien lasten opetuskielen oppimista voidaan tukea järjestämällä heille suomi tai ruotsi toisena kielenä opetusta. Opetus on tavoitteellisesti etenevää ja pedagogisesti suunniteltua ohjattua toimintaa, joka perustuu lapsen tarpeisiin. Opetusta toteutetaan kaksivuotisen esiopetuksen päivittäisissä vuorovaikutustilanteissa ja eri oppimisen alueiden sisältöjen kautta.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja kehittää myös **omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään**. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä.

Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielisessä esiopetuksessa noudatetaan vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa, luvussa 4.4 kuvattuja määräyksiä.

[67] Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

[68] Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 mom.

[69] Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 mom.

4.5.1. Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Suomi toisena kielenä (S2) -opetus on osa kieli- ja kulttuuritietoista esiopetusta. Vantaalla annetaan S2-opetusta niille lapsille, joiden kotona puhuttu kieli (kielet) on muu kuin suomi. Näistä lapsista käytetään Vantaalla käsitettä kaksi- ja monikielinen lapsi. Kaikki esiopetuksen tilanteet ja oppimistuokiot ovat kielen oppimisen tilanteita.

Vastuu lasten oman äidinkielen säilymisestä ja kehittämisestä on perheellä. Esiopetuksen henkilöstö kannustaa ja tukee perhettä vaalimaan omaa kieltään ja kulttuuriaan. Esiopetuksen henkilöstö keskustelee perheiden kanssa oman äidinkielen merkityksestä ja ohjaa, miten omaa äidinkieltä voidaan tukea ja kehittää uudessa kieliympäristössä.

Vantaalla työskentelee kieli- ja kulttuurikoordinaattoreita, joiden tehtävänä on konsultoida ja ohjata varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilökuntaa kaksi- ja monikielisten lasten asioissa sekä vahvistaa jo olemassa olevaa osaamista. Kaksi- ja monikielisten lasten suomen kielen oppimiseen liittyvissä asioissa esiopetuksen opettaja on ensisijaisesti yhteydessä kieli- ja kulttuurikoordinaattoriin. Kieli- ja kulttuurikoordinaattorit konsultoivat ja ohjaavat henkilökuntaa myös saamen- ja romanikieltä käyttävien lasten esiopetuksen järjestämisestä. Viittomakielisten lasten esiopetuksen järjestämisessä henkilökunta on yhteydessä konsultoivaan varhaiskasvatuksen erityisopettajaan. Vantaalla kaikkien eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvien lasten esiopetuksen järjestämisen perusajatuksena on inklusio sekä lähipalveluperiaate.

Vantaan varhaiskasvatuksessa on käytössä moniammatillinen Kettu-toimintamalli 5-vuotiaille kaksi- ja monikielisille lapsille. Kettu-toimintamallin avulla pyritään varmistamaan, että vahvempaa kielellistä tukea tarvitsevat lapset löytyvät riittävän ajoissa ennen koulun alkua. Päiväkodin johtaja vastaa siitä, että Kettu-toimintamallista tiedotetaan perheille.

Kaksi- ja monikielisten lasten huoltajien kanssa on tärkeää keskustella suomalaisen esiopetuksen tavoitteista ja periaatteista sekä suomalaisesta koulutusjärjestelmästä. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan erityisesti kaksi- ja monikielisten perheiden mahdollisuudet osallistua esiopetuksen suunnitteluun ja arviointiin. Lasten omia äidinkieliä arvostetaan ja eri kielet näkyvät ja kuuluvat esiopetuksen oppimisympäristössä. Huoltajien kanssa yhdessä laadittavassa lapsen esiopetussuunnitelmassa keskustellaan lapsen äidinkielen kehittymisestä ja sen tukemisesta sekä S2-opetuksesta. Yhteisesti sovitut tavoitteet ja toimintatavat kirjataan lapsen esiopetussuunnitelmaan sisältyvään monikielisyyden suunnitelmaan.

Tietoa ja toimintamalleja kieli- ja kulttuuritietoiseen varhaiskasvatukseen on koottu henkilökunnalle suunnattuun *Vantaan kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoisen varhaiskasvatuksen käsikirjaan*.

4.6. Opetuksen tavoitteet ja toteuttaminen paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee olla luku, jossa käsitellään opetuksen tavoitteita ja toteutumista kaksivuotisessa esiopetuksessa.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa kuvataan:

1. Esiopetuksen työtavat ja pedagoginen dokumentointi. Kuvauksessa noudatetaan perusteiden lukujen 4.1 (Monipuoliset työtavat) ja 4.2 (Pedagoginen dokumentointi) määräyksiä. Lukuja laadittaessa voi hyödyntää perusteiden luvun 4 (Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa) tekstiä.

Paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään:

2. Perusteiden luku 4.3 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena. Perustetekstin lisäksi luvussa voi olla tarkentavia tietoja esimerkiksi käytettävissä olevista teknisistä järjestelmistä tai lapsi-huoltaja-opettaja –keskustelujen käytännöistä.

3. Perusteiden luku 4.4 Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa kokonaisuudessaan. Perustetekstin lisäksi luvussa voi olla paikallisen pedagogisen kehittämisen tuloksena syntyneitä lisäyksiä.

4. Perusteiden luku 4.5 Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia. Tarvittaessa lukuun voi tehdä paikallisia lisäyksiä. Jos kokeiluun osallistuvissa yksiköissä järjestetään kaksikielistä esiopetusta, liitetään paikalliseen opetussuunnitelmaan vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden luvun 4.4 mukainen kuvaus kaksikielisestä esiopetuksesta.

Mahdollisia paikallisia lisäyksiä tehtäessä otetaan huomioon erityisesti kokeiluun osallistuvat pienimmät lapset.

5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa noudatetaan perusopetuslain mukaisia vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kuvattuja määräyksiä lasten kasvun ja oppimisen tuesta. Tarkemmat ohjeet kokeilukunnille on koottu alalukuun 5.7

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta esiopetukseen paremmin sopivaa nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Kasvun ja oppimisen tuki ja lukuun 6 (Oppilashuolto) sisältyvä oppilashuolto muodostavat kokonaisuuden. Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Esiopetukseen osallistuvat lapset kuuluvat perusopetuslain mukaisen kasvun ja oppimisen tuen piiriin. Lain mukaan lapsilla on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä [70]. Lapsen kasvun ja oppimisen tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimerkiksi osa-aikainen erityisopetus, tulkittamis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Tukimuotoja voi käyttää kaikilla tuen tasoilla sekä yksittäin että samanaikaisesti toisiaan täydentävinä. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä.

Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Esiopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Näin tuetaan lasten myönteistä käsitystä itsestään. Monipuolista palautetta ja oppimisesta koottua tietoa käytetään suunnitelmallisesti lasten kannustamiseen ja ohjaamiseen. Tällä tehdään oppimisen edistymisen lapsille näkyväksi.

Kasvun ja oppimisen tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja sekä lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Huomiota kiinnitetään erityisesti esteettömyyteen, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen. Opettajien, erityisopettajien, esiopetuksen muun henkilöstön sekä muiden tuen ammattihenkilöiden monialainen yhteistyö lasten tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Yhteistyöhön kulloinkin osallistuvat ammattihenkilöt harkitaan tapauskohtaisesti.

Periaatteena on, että tuen tarve arvioidaan, ja sitä koskevat ratkaisut ja perusopetuslain mukaiset päätökset tehdään mahdollisimman pian esiopetuksen alettua. Usein lapsen tuen tarve on havaittu jo ennen esiopetuksen alkamista. Esiopetuksen, lapsen aiemman varhaiskasvatuksen, neuvolan ja huoltajien yhteistyöllä turvataan lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen jatkumoa. Tietoa lapsen mahdollisesti ennen esiopetusta saamista tukitoimista hyödynnetään esiopetuksessa.

Tuen tarvetta arvioitaessa ensimmäiseksi tarkastellaan käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Tuki annetaan lapselle ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin, ellei lapsen etu välttämättä edellytä lapsen siirtämistä toiseen ryhmään tai yksikköön. Mikäli lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen tukeen liittyvissä asioissa.

On tärkeää, että tieto lapsen tuen tarpeesta ja esiopetuksen aikana saamasta tuesta siirtyy myös perusopetukseen. Opetuksen järjestäjät vastaavat sujuvista tiedon siirron käytäntöjen luomisesta ja kehittämisestä.

[70] Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

5.1.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Kolmiportainen tuki Vantaan esiopetuksessa

Vantaalla kolmiportainen tuki alkaa varhaiskasvatuksessa muodostaen jatkumon esiopetukseen ja perusopetukseen. Vantaan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on käytössä *Kehityksen ja oppimisen tuen linjaukset*, jossa on kuvattu tarkemmin kehityksen ja oppimisen tuen suunnitteluun ja järjestämiseen liittyvät rakenteet, prosessit ja vastuut sekä varhaiskasvatuksen että esiopetuksen osalta.

Käsitettä *kehityksen ja oppimisen tuki* voidaan siten käyttää *kasvun ja oppimisen tuki* -käsitteen rinnalla myös esiopetuksessa.

Tuen tarpeen arviointi esiopetukseen siirryttäessä

Vantaalla toimintatapojen, opetusjärjestelyiden ja oppimisympäristöjen arviointiin käytetään Kehityksen ja oppimisen tuen valikkoa ja esiopetusikäisen lapsen havainnointia. Ne auttavat esiopetuksen kasvattajatiimiä kehittämään työkäytäntöjään vastaamaan lasten yksilöllisiin tarpeisiin ryhmässä. Kehityksen ja oppimisen tuen valikko toimii pedagogisena työvälineenä lasten tarvitseman tuen ja opetuksen suunnittelussa ja arvioinnissa. Se haastaa kasvattajatiimit arvioimaan omaa toimintaansa, tunnistamaan muutoksen tarpeita ja etsimään kehittämisen tapoja. Kehityksen ja oppimisen tuen valikon avulla kasvattajatiimi käy keskustelua tuen tarjoamisesta lapsille mahdollisimman varhain ja ennaltaehkäisevästi. Kehityksen ja oppimisen tuen valikkoa hyödynnetään etenkin esiopetuksen toimintasuunnitelman laadinnassa, arvioinnissa ja ryhmän pedagogiikan kehittämisessä.

Lapsen tuen tarpeen arvioinnissa, suunnittelussa ja toteuttamisessa hyödynnetään lapsesta tehtyjä havaintoja, lapselle tehtyjen terveystarkastusten ja muiden arviointien tuloksia sekä aiemmin laadittua lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Lisäksi henkilöstön tukena lapsen tuen tarpeen arvioinnissa ovat varhaiskasvatuksen erityisopettajat, esiopetuksen oppilashuollon psykologit ja kuraattorit sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat tarpeen mukaan. Mikäli lapsen arvioidaan tarvitsevan tehostettua tai erityistä tukea esiopetuksessa, voidaan tästä tuen tarpeesta laatia pedagoginen arvio tai selvitys joko aikaisintaan esiopetusta edeltävänä keväänä tai esiopetusvuoden aikana. Pedagoginen arvio tai selvitys käsitellään moniammatillisesti oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Myös tuen vaiheen muutoksesta keskustellaan aina oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa.

Tuen järjestämisen lähtökohtia

Esiopetus perustuu opetuksen eheyttämiseen. Lapsen tarvitsema kasvun ja oppimisen tuki sisällytetään opetuksen yhteisiin tavoitteisiin ja oppimiskokonaisuuksiin. Eheyttämisen tavoitteena on luoda jokaiselle lapselle hänen edellytyksiään vastaava mahdollisuus oppimiseen. Leikkiä, toiminnallisuutta sekä tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuuksia hyödynnetään kasvun ja oppimisen tuen järjestämisessä.

Lasta tuetaan erilaisin pedagogisin tukitoimin riippuen tuen tarpeen laadusta ja laajuudesta. Pedagogisia menetelmiä käytetään joustavasti ja lasten tarpeiden mukaan kaikissa tuen vaiheissa. Pedagogisia tukitoimia ovat esimerkiksi pienryhmätoiminta, toiminnan eriyttäminen, päivä- ja viikkostrukturi, erilaisten oppimistyylien huomioiminen opetuksessa sekä puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen hyödyntäminen.

Joustavissa pienryhmissä työskentely sekä kuvitettu päivä- ja viikkostrukturi hyödyttävät kaikkia lapsia. Erityistä huomiota kiinnitetään esteettömään viestintään. Viestinnän sujuvuutta ja ymmärrettävyyttä voidaan tukea puhetta tukevin ja korvaavin kommunikaatiokeinoin: ilmein, elein, kuvin, viittomin tai piirtämällä. Esteettömän viestinnän tavoitteena on mahdollistaa lasten yhdenvertainen osallistuminen ja lasten erilaiset tarpeet sekä nähdäksi ja kuulluksi tuleminen. Esiopetuksessa hyödynnetään monipuolisesti kaikkia aisteja tuomalla erilaisia oppimistyyliä opetukseen. Asioihin tutustutaan näkemisen, kuulemisen, liikkumisen ja kosketuksen kautta.

Esiopetuksen eriyttämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet sekä erilaiset tavat oppia. Opetusta eriyttämällä lapsille voidaan tarjota onnistumisen kokemuksia ja sopivia haasteita. Opetusta eriytetään tavoitteiden, sisältöjen ja menetelmien osalta kunkin lapsen kehitystason, tarpeiden ja kiinnostuksen kohteiden mukaisesti.

Lapsen tarvitsema tuki pyritään järjestämään inklusiivisesti, hänen lähipäiväkodissaan. Lapsen tukemiseen osallistuu koko kasvattajatiimi, esiopetuksen opettajan tai erityisopettajan pedagogisella ohjauksella. Päiväkodin johtajan tehtävänä on varmistaa, että lapsi saa tarvitsemansa tuen. Konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat ohjaavat ja konsultoivat esiopetuksen henkilöstöä. Pedagogisten tukitoimien lisäksi Vantaan esiopetuksessa on käytössä rakenteellisia tukitoimia. Näitä ovat muun muassa varhaiskasvatuksen resurssierityisopettajan, kehityksen ja oppimisen tuen lastenhoitajan, taidepedagogin tai avustajan sijoittaminen ryhmään. Tämän lisäksi on käytössä integroidun, pienennetyn ja erityisryhmän palveluita sekä tulkitsemispalveluita.

Lapsen sijoittuminen esiopetusryhmään

Vantaalla lapsia ei pääsääntöisesti siirretä toiseen toimintayksikköön esiopetuksen ajaksi. Jos lapsi on ollut integroidussa ryhmässä tai erityisryhmässä ennen esiopetusta, arvioidaan tapauskohtaisesti lapsen siirtyminen esiopetusryhmään. Integroidussa ryhmässä olevat esiopetusikäiset lapset osallistuvat mahdollisuuksiensa mukaan esiopetusryhmän toimintaan. Lapsi saa kokemuksen vertaisryhmässä toimimisesta omien edellytystensä mukaisesti. Toimintatapa edellyttää ryhmien opettajien välistä toiminnallista yhteistyötä.

Perusopetuksessa tarvittavan tuen tarpeen arviointi

Sujuvan koulunaloituksen edellytyksenä on lapsen tarvitseman tuen suunnittelu ennen koulun aloittamista. Osa lapsista tarvitsee koulun alkaessa tilapäistä tai jatkuvampaa tukea. Lasten tarvitseman tuen järjestäminen esiopetuksesta kouluun siirtymävaiheessa edellyttää tiivistä yhteistyötä esiopetuksen, perusopetuksen sekä oppilashuollon ammattihenkilöiden välillä. Vantaalla on käytössä Eskarista ekalle – yhteistyöprosessi, joka määrittelee kaupunkitasoiset toimintatavat esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheessa myös tukea tarvitsevien lasten osalta. Eskarista ekalle -yhteistyöprosessi korostaa tuen tarpeen osalta sekä moniammatillisen konsultaation hyödyntämistä tuen tarpeen arvioinnissa että esiopetuksen henkilöstön roolia tiedon kokoamisessa sekä lapsen tuen tarpeen että oppimista tukevien järjestelyjen osalta. Huoltajien osallisuus tulee toteutua tuen tarpeen arvioinnin, yhteistyön ja tiedonsiirron eri vaiheissa. Tarkemmat ohjeet prosessista löytyvät Varhaiskasvatuksen intranetista.

Tietojen siirto esiopetuksesta perusopetukseen

Pedagogista arviota ja selvitystä hyödynnetään viimeisen esiopetusvuoden aikana moniammatillista konsultaatiota varten tehtävässä tiedonsiirrossa, kun arvioidaan perusopetuksen ja oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa lapsen tehostetun tuen, erityisen tuen tai perusopetuksen aloituksen myöhentämisen tarvetta. Tieto lapsen erityisen tuen tarpeesta siirretään perusopetukseen pedagogisella selvityksellä, ja sitä mahdollisesti täydentävillä lausunnoilla.

Keskeiset dokumentit tiedonsiirrossa perusopetukseen ovat lisäksi lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma (LEOPS) tai lapsen henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Kevään arviointikeskustelussa voidaan yhdessä huoltajien ja tarvittaessa

perusopetuksen tai oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa koota keskeisimmät tiedot, jotka tukevat lapsen siirtymistä kouluun. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden osalta toteutetaan lisäksi tiedonsiirtokeskustelu viimeisen esiopetusvuoden keväällä lapsen tulevassa koulussa.

Tilanteissa, joissa huoltajat eivät anna suostumusta tiedon siirtoon lapsen siirtyessä esiopetuksesta kouluun, tulee kuitenkin opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot siirtää eteenpäin (Perusopetuslaki 40§). Opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot koskevat ennen kaikkea lapsen tuen tarvetta ja tuen järjestämisen kannalta tarvittavia toimenpiteitä, ja niillä tulee olla merkitystä siirtymishetkellä. Esiopetuksen opettaja vastaa tietojen siirtämisestä. Esiopetuksen opettaja kertoo huoltajille, mitä tietoa siirtää ja millä perusteilla. Jos huoltajat edelleen vastustavat tietojen siirtoa, päiväkodin johtaja on yhteydessä palveluyksikön varhaiskasvatuspäällikköön ja lakimieheen. Esiopetuksen opettaja siirtää tiedot perusopetukseen konsultoituaan lakimiestä.

5.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana

Opetus ja kasvatus tulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea[71]. Kun lapsella on tuen tarvetta, huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Esiopetuksen henkilöstön tulee tuntea säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen liittyvissä asioissa. Kaikille huoltajille on hyvä kertoa tuen mahdollisuudesta ja sen keskeisistä periaatteista. Lapset osallistuvat yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, heille sopivalla tavalla.

Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä huoltajaan heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa. Huoltajalle annetaan riittävästi tietoa esimerkiksi lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun. Lapsi voi tarvita myös yksilökohtaisen oppilashuollon tukea. Tämä perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta (katso luku 6 Oppilashuolto).

[71] Valtioneuvoston asetus (422/2012)

5.2.1. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Kasvun ja oppimisen tuen aikana yhteistyö korostuu. Vastuu yhteistyöstä on esiopetuksen opettajalla. Huoltajilla ja esiopetuksen henkilöstöllä on lasten kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa omat, toisiaan täydentävät tehtävänsä.

Kodin ohella esiopetus on lapsen kasvu- ja oppimiselle tärkeä kasvu- ja oppimisympäristö. Opetus ja kasvatus tulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että lapsi saa kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Yhteistyö perustuu avoimeen ja tasa-arvoiseen vuorovaikutukseen.

Tuen antamisen käytännöistä esiopetuksessa keskustellaan huoltajien kanssa jo ennen esiopetukseen siirtymistä, jos lapsella on havaittu tuen tarve. Pedagogisen arvion tai selvityksen avulla tieto tuen tarpeesta ja käytössä olleista pedagogisista ja rakenteellisista toimenpiteistä tuen tarpeeseen vastaamiseksi siirretään esiopetukseen. Huoltajat saavat tutustuttavaksi tuen tarvetta ja tarvittavia tukitoimia kuvaavan pedagogisen arvion tai selvityksen.

Lapsen tuen tarpeeseen vastaamisesta esiopetuksen aikana keskustellaan huoltajien kanssa lapsikohtaisten keskustelujen (LEOPS/HOJKS) yhteydessä. Jos perusopetuksen henkilöstöä tai

oppilashuollon ammattihenkilöihin kuuluvia asiantuntijoita konsultoidaan lapsen tuen tarpeeseen vastaamisesta perusopetuksessa, huoltajilla tarjotaan mahdollisuus osallistua keskusteluun.

Kaikki esiopetuksesta tehtävä tiedonsiirto lapsen tuen tarpeeseen liittyen (LEOPS/HOJKS ja erityisen tuen tarpeen osalta pedagoginen selvitys) annetaan huoltajien tutustuttavaksi ennen niiden toimittamista eteenpäin.

5.3. Yleinen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kasvuille, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi erilaisilla työtapoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään esiopetuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana lapsen tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvia materiaaleja ja välineitä, esiopetukseen soveltuvia opetusohjelmia ja osa-aikaista erityisopetusta. Oppimissuunnitelmaa voidaan käyttää yleisen tuen aikana.

5.3.1. Yleinen tuki Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Huoltajien tai esiopetuksen kasvattajatiimin havaitsemiin lapsen kasvun ja oppimisen tuen tarpeisiin reagoidaan heti. Tuen tarpeet voivat vaihdella tilapäisestä jatkuvaan ja vähäisestä vahvempaan. Tukimuotoja määriteltäessä tulee huomioida kunkin lapsen oppimistyyli sekä perheiden erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat.

Kehityksen ja oppimisen tuen valikkoa ja esiopetusikäisen lapsen havainnointia käytetään yleisen tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Yleisen tuen antamisesta ja toteutuksesta sovitaan yhdessä huoltajien ja mahdollisuuksien mukaan lapsen kanssa. Lapsen tuen tarpeet sekä yleisen tuen aikana käytettävät tukimuodot kirjataan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan.

Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja ohjaa ja konsultoi esiopetuksen kasvattajatiimiä yleisen tuen vaiheessa pedagogisten menetelmien tai välineiden käyttöönotossa, jos ryhmässä ei työskentele varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai varhaiskasvatuksen resurssierityisopettaja. Lisäksi pedagogisten ratkaisujen suunnittelussa sekä hyvinvointityön työntekijät että lasta mahdollisesti jo tuntevat asiantuntijat, kuten terapeutit, ovat tärkeitä yhteistyötahoja.

5.4. Tehostettu tuki

Lapselle, joka tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle laaditun oppimissuunnitelman mukaisesti[72]. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Lapsen tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia esiopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta.

Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Opettaja antaa palautetta lapselle ja huoltajalle lapsen edistymisestä sekä kuuntelee ja ottaa huomioon heidän näkemyksensä asiasta. Opettaja seuraa lapsen oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.

Tehostettua tukea annetaan pääsääntöisesti esiopetuksen loppuun saakka. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen päätöksen tekeminen esiopetuksen aikana tehostettua tukea saavalle lapselle on harvoin tarpeen.

Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Kirjallisessa pedagogisessa arviossa kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen kiinnostuksen kohteet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio tehostetun tuen tarpeesta.

Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Opettaja tai opettajat laativat yhdessä kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään muita asiantuntijoita. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin, käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa[73]. Tähän käsittelyyn ei tarvita huoltajan suostumusta. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi kirjallisesti laadittuun pedagogiseen arvioon.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana lapselle järjestettävä tuki kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan[74]. Oppimissuunnitelma on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä lapsen tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Tavoitteena on turvata lapsen edellytykset saavuttaa hänelle asetetut tavoitteet. Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arviossa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa[75]. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa.

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava osa-aikainen erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- esiopetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa

Tuen seuranta ja arviointi

- oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

[72] Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

[73] Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

[74] Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

[75] Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

5.4.1. Tehostettu tuki Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Mikäli yleinen tuki ei riitä, käynnistetään toimenpiteet tehostetun tuen järjestämiseksi lapselle. Tehostetun tuen tavoitteena on mahdollistaa säännöllisen tuen tarpeessa olevan lapsen täysipainoinen osallistuminen esiopetukseen. Tehostetun tuen aikana käytettävät pedagogiset tukitoimet kirjataan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan (LEOPS) ja lisäksi tehostetun tuen osalta arvioidaan aina rakenteellisten tukitoimien tarve. Tehostetun tuen aikana käytettäviä tukimuotoja Vantaan esiopetuksessa on kuvattu tarkemmin luvussa 5.1.

Lapsen tehostetun tuen tarve arvioidaan yhteistyössä huoltajan kanssa. Esiopetuksen opettajan vastuulla on käynnistää prosessi tehostetun tuen järjestämiseksi. Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja ohjaa ja konsultoi tehostetun tuen aloittamista. Tehostetun tuen aloittaminen perustuu aina pedagogiseen arvioon, jonka laatii esiopetuksen opettaja yhteistyössä konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Pedagogista arviota tehtäessä yhteistyö oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa on tärkeää, sillä tehostetun aloittaminen perustuu tälle yhteistyölle.

Tehostetun tuen aloittaminen ja lapsen mahdollisesti tarvitsemat rakenteelliset tukitoimet esiopetuksessa käsitellään Alueellisessa kasvun ja oppimisen tuen (AKOT)-työryhmässä, jossa asian esittelijänä toimii toimintayksikön konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja päätöksen tekijänä palveluyksikön varhaiskasvatuspäällikkö.

Tehostetun tuen pedagogiset tukitoimet otetaan käyttöön heti, kun tuen tarve ilmenee. Rakenteelliset tukitoimet otetaan käyttöön, kun palveluyksikön varhaiskasvatuspäällikkö on ne

myöntänyt. Mikäli esiopetuksen aikana todetaan, että tehostetun tuen tarvetta ei enää ole, tulee muutos viedä tiedoksi AKOT-työryhmään. Esiopetuksen opettaja vastaa siitä, että tieto siirtyy konsultoivalle varhaiskasvatuksen erityisopettajalle, joka vie asian edelleen tiedoksi AKOT-työryhmälle. Tällöin lapsi siirtyy yleiseen tukeen.

Tarkemmat ohjeet tehostettuun tukeen liittyvästä prosessista ja vastuista Varhaiskasvatuksen intranetissa.

Pedagoginen arvio Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Päiväkodin johtaja vastaa siitä, että pedagoginen arvio laaditaan lapsesta, jolla on tehostetun tuen tarve. Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirtyvien lasten kohdalla, joilla on tehostetun tuen tarve, pedagogisen arvion laatii ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja keväällä ennen esiopetusvuoden alkua yhteistyössä konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tuen tarpeen ilmetessä esiopetuksen aikana pedagogisen arvion laatii esiopetuksen opettaja tai erityisopettaja yhteistyössä konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja tai esiopetuksen opettaja tai erityisopettaja konsultoi esiopetuksen oppilashuollon henkilöstöä (kuraattori ja/tai psykologi ja/tai terveydenhoitaja) laatiessaan pedagogista arviota, ja kirjaa konsultaation pedagogiseen arvioon.

Pedagogisen arvion laatimisessa hyödynnetään lapselle aiemmin laadittua lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa, lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa huoltajan luvalla. Lisäksi pedagogisen arvion laatimisessa hyödynnetään esiopetuksen aikana lapsesta tehtyä Esiopetusikäisen lapsen havainnointi -työkalua.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Kaikille Vantaalla esiopetukseen osallistuvilla laaditaan Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma (LEOPS), joka sisältää tarvittaessa tehostetun tuen suunnitelman. Pedagogista arviota, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa ja muita asiantuntijalausuntoja hyödynnetään huoltajan luvalla tehostettua tukea varten laadittavaan oppimissuunnitelmaan.

Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman ja sen sisältävän tehostetun tuen suunnitelman laatii esiopetuksesta vastaava opettaja tai erityisopettaja yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapsi osallistuu suunnitelman laadintaan mahdollisuuksien mukaan. Tarvittaessa suunnitelman laadinnassa käytetään konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan tai varhaiskasvatuksen resurssierityisopettajan asiantuntijuutta. Laadintaan voi osallistua myös muita asiantuntijoita. Yhdessä lapsen huoltajien kanssa sovitaan niistä pedagogisista ratkaisuista, joilla lasta pyritään tukemaan.

Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman toteutumista seurataan säännöllisesti. Tehostettua tukea saavien lasten suunnitelma arvioidaan tarpeen mukaan esiopetuksen aikana. Arviointi tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa.

5.5. Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää joko esiopetuksen aikana tai ennen esi- tai perusopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästyminen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta[76]. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Opetuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista.

Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus myös muuhun esiopetuksen tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi yksilökohtainen oppilashuolto, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys[77]. Opetuksen järjestäjän päättämä toimitus, viranhaltija tai työntekijä hankkii

- lapsen esiopetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen lapsen oppimisen etenemisestä
- oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja lapsen kokonaistilanteesta.

Näiden kahden selvityksen perusteella esiopetuksen järjestäjä tekee arvion lapsen erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.[78]

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- lapsen oppimisen eteneminen
- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilannetta esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama tehostettu tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio erityisen tuen tarpeesta.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös[79]. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa[80]. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti[81]. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen[82]. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla[83]. Päätös on aina perusteltava[84]. Päätöksen perustelut sisältyvät yleensä pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästyksen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten[85]. Yleensä erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen alkaessa. Ainoastaan pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana. Jos erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

Perusopetuslain mukaan erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistaminen esiopetuksen aikana tarkoittaa yleensä jonkin erityisen tuen päätöksessä määrätyn asian muuttamista. Tällaisia ovat esimerkiksi muutos avustajapalvelussa tai erityisissä apuvälineissä. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen.[86] Se on kirjallinen suunnitelma lapsen esiopetuksen ja oppimisen tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä pedagogisista menetelmistä ja lapsen tarvitsemasta tuesta.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Erityistä tukea varten laadittavan HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä kehitykseen liittyvät tavoitteet, kuten tiedolliset, sosiaaliset, motoriset, kielelliset ja emotionaaliset tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- kuvaus lapsen esiopetuksen kuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan lapsen ohjasta toiminnasta ja valvonnasta

Tuen seuranta ja arviointi

- lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tehtävä arvio lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kokonaistilanteesta
- HOJKS:n tavoitteiden toteutumisen seuranta ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- HOJKS:n tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, lapsen tarpeiden mukaiseksi[87]. Sitä muutetaan aina lapsen tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos erityisen tuen antaminen päätetään lopettaa, lapselle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin[88]. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta. [89] Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen.[90] Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta. [91] Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus esiopetukseen alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehdoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.

- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin[92] eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

[76] Perusopetuslaki 17 § 1 mom. (642/2010)

[77] Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010) ja hallintolaki 34, 35 ja 36 § (434/2003)

[78] Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010)

[79] Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642 /2010)

[80] Perusopetuslaki 17 § 3 mom. (642/2010)

[81] Hallintolaki (434/2003)

[82] Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

[83] Perusopetuslaki 42 § 2 mom. (642/2010)

[84] Hallintolaki 45§ 1mom. (434/2003)

[85] Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010)

[86] Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

[87] Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

[88] Perusopetuslaki 25 § 2 mom. (628/1998)

[89] Perusopetuslaki 9 § 2 mom. (628/1998)

[90] Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 86/1997)

[91] Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010) ja 26 a § 2-3 mom. (1040/2014)

[92] Perusopetuslaki (628/1998) 27 §

5.5.1. Erityinen tuki Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Erityisen tuen päätökset koskeva pääsääntöisesti pidennetyn oppivelvollisuuden päätöksen saaneita lapsia. Vantaalla rakenteelliset tukitoimet ovat saatavilla tarvittaessa jo tehostetun tuen aikana.

Erityisen tuen tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon huoltajien, esiopetuksen opettajan tai erityisopettajan sekä lasta tutkivien ja kuntouttavien tahojen näkemys lapsen tuen tarpeesta mm. palveluiden ja apuvälineiden osalta. Erityisen tuen tehtävänä on tarjota yksilöllisesti suunniteltua ja toteutettua kasvun ja oppimisen tukea.

Erityistä tukea saavat lapset sijoittuvat pääsääntöisesti integroituihin ryhmiin tai erityisryhmään. Erityisopetuksen toteuttamisesta vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Erityistä tukea saavien lasten osallistuminen esiopetusryhmään tulee toteuttaa kunkin lapsen edellytysten mukaan ja osallistumisen määrä ja tavat voivat vaihdella. Esiopetusryhmän toimintaan osallistumista tulee arvioida vuoden aikana, ja lisätä tai vähentää osallistumisaikaa / -kertoja lapsen tarpeiden mukaisesti.

Tarkemmat ohjeet erityiseen tukeen liittävästä prosessista ja vastuista Varhaiskasvatuksen intranetista.

Pedagoginen selvitys Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Vantaan esiopetuksessa pedagoginen selvitys laaditaan kaikista niistä lapsista, joille esitetään erityistä tukea. Varhaiskasvatuksen opettaja/esiopetuksen opettaja tai erityisopettaja vastaa pedagogisen selvityksen laatimisesta erityistä tukea varten sekä ennen esiopetuksen alkamista että esiopetuksen aikana. Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja auttaa tarvittaessa pedagogisen selvityksen laatimisessa. Lisäksi pedagogista selvitystä varten konsultoidaan oppilashuollon ammattihenkilöstöön kuuluvia työntekijöitä.

Esiopetuksen opettaja tai erityisopettaja toimittaa pedagogisen selvityksen ja mahdollisen lausunnon konsultoivalle varhaiskasvatuksen erityisopettajalle huoltajan kuulemista varten. Huoltajan kuulemisen jälkeen konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimittaa huoltajan kuulemislomakkeen ja pedagogisen selvityksen varhaiskasvatuspäällikölle erityisen tuen päätöksen tekoa varten. Erityisen tuen päätös tuodaan tiedoksi Alueelliseen kehityksen ja oppimisen tuen (AKOT) -työryhmään. Lisäksi mahdolliset muutokset rakenteellisen tuen tarpeessa, joista erityisen tuen päätöksessä on päätetty, käsitellään AKOT-työryhmässä.

Pedagoginen selvitys kouluun siirtymisvaiheessa

Jos lapsen arvioidaan tarvitsevan erityistä tukea perusopetuksen alkaessa, esiopetuksen opettaja laatii pedagogisen selvityksen perusopetukseen sovitun aikataulun mukaisesti viimeisen esiopetusvuoden aikana. Pedagogista selvitystä tehtäessä hyödynnetään oppilashuollon ammattihenkilöiden asiantuntemusta. Pedagogiseen selvitykseen voidaan myös liittää asiantuntijalausunto, joka antaa lisätietoa lapsen tuen tarpeesta. Tarkemmat tiedot pedagogisen selvityksen tekemiseen liittyvistä yhteistyökäytännöistä ja prosessin etenemisestä Eskarista ekalle -yhteistyöprosessissa, joka löytyy Varhaiskasvatuksen intranetista.

Erityisen tuen päätös Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä kuullaan huoltajaa ja mahdollisuuksien mukaan lasta. Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa huoltajien kuulemisesta yhteistyössä päiväkodin johtajan kanssa esiopetusta koskien. Huoltajan kuulemislomake ja sen liitteenä oleva asiantuntijalausunto ja pedagoginen selvitys toimitetaan varhaiskasvatuspäällikölle, joka tekee kirjallisen päätöksen erityisestä tuesta.

Erityisestä tuesta, huoltajan kuulemisesta ja pidennetystä oppivelvollisuudesta on erillinen ohje Varhaiskasvatuksen intranetissa.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Kaikille erityisen tuen päätöksen saaneille lapsille laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa, muita asiantuntijalausuntoja sekä lapselle laadittua pedagogista selvitystä hyödynnetään huoltajan luvalla HOJKS:n laadinnassa. Päiväkodin johtajan vastaa siitä, että erityisen tuen päätöksen saaneille lapsille on laadittu HOJKS.

Lapsen esiopetuksen opettaja tai erityisopettaja vastaa HOJKS:n laatimisesta, toteutuksesta ja arvioinnista yhteistyössä lapsen kasvatukseen ja opetukseen osallistuvien asiantuntijatahojen kanssa. HOJKS laaditaan aina yhteistyössä huoltajien kanssa. Huoltajat ovat myös mukana HOJKS:n toteutumisen seurannassa ja arvioinnissa. Lapsi osallistuu suunnitelman laadintaan mahdollisuuksien mukaan.

HOJKS:n toteutumista seurataan säännöllisesti. Erityistä tukea saavien lasten suunnitelma tulee arvioida vähintään kaksi kertaa esiopetusvuoden aikana. Arviointi tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa. Arvioinnin pohjalta suunnitelmaa tarkistetaan lapsen tarpeiden mukaisesti.

Pidennetty oppivelvollisuus Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Kun lapselle on asiantuntijalausunnossa suositeltu pidennettyä oppivelvollisuutta, järjestetään huoltajan kuuleminen koskien sekä pidennettyä oppivelvollisuutta että erityistä tukea. Vantaalla pidennetyn oppivelvollisuuden päätöksenteossa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen välillä. Päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee palveluysikön varhaiskasvatuspäällikkö.

Pidennetty oppivelvollisuus toteutetaan Vantaalla varhaiskasvatuksen järjestämässä esiopetuksessa yhdestä kolmeen vuotta riippuen pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisen ajankohdasta ja lapsen yksilöllisistä tarpeista.

Pidennetystä oppivelvollisuudesta ja erityisestä tuesta sekä huoltajien kuulemisesta on erillinen ohje Varhaiskasvatuksen intranetissa.

5.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

Osa-aikainen erityisopetus

Lapsella, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun esiopetuksen ohessa[93]. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista esiopetuksessa tiedotetaan kaikille huoltajille. Sen toteuttamista suunnitellaan ja sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Lapsella on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla[94]. Tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä.

Lapselle järjestetään tarvittaessa tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien lasten kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkia tai viittomakielentaitoista avustajaa. Eriasteisesti kuulovammaisten lasten kohdalla tulkkauksen menetelmä saattaa olla myös jokin muu kuin viittomakielen tulkkaus. Lapsen kielellisen erityisvaikeuden takia käytetään puhevammaisten tulkkia tai puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä hallitsevaa avustajaa. Myös opettaja voi tukea lasta kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Avustajan antama tuki edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai opetusryhmälle. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida lapsen ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa ja tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa esiopetuksen muun henkilöstön kanssa.

Eryitysten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään

esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Lapsen kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat lasta ja huoltajaa näiden käytössä yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti, niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lapsen tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota esiopetusyksikön omalla henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten lapsille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan lapsen opettajien ja oppilashuollon henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen lapsen ja huoltajan antamia tietoja sekä mahdollisten esiopetuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arvioissa. Erityistä tukea saavan lapsen palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle lapselle tehdään lapsen tarvitsemista palveluista ja erityisistä apuvälineistä hallintopäätös. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

[93] Perusopetuslaki 16 § 2 mom. (642/2010)

[94] Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003)

5.6.1. Osa-aikainen erityisopetus Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Osa-aikainen erityisopetus on joustava tuen järjestämisen muoto, joka on mahdollista järjestää kaikilla tuen tasoilla. Esiopetuksessa tehtävä jatkuva havainnointi auttaa esiopetuksen opettajaa tai erityisopettajaa tunnistamaan tarpeet, joihin osa-aikaisella erityisopetuksella voidaan vastata. Myös yhteistyö oppilashuollon kuraattorien ja psykologien sekä mahdollisten muiden lasta jo tuntevien asiantuntijoiden kanssa auttaa tunnistamaan ja suunnittelemaan osa-aikaisen erityisopetuksen järjestämistä. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan mahdollisimman pian tarpeen ilmettyä, ja suunnitellaan osana lapsen esiopetuksen järjestämistä. Osa-aikaisen erityisopetuksen järjestäminen sekä tavoitteiden että toimintatapojen osalta suunnitellaan yhdessä huoltajien kanssa. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistapa kirjataan lapsen esiopetuksen (LEOPS) tai henkilökohtaiseen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan (HOJKS). Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteista ja toimintatavoista sovittaessa on tärkeää myös sopia, milloin osa-aikaisen erityisopetuksen järjestämisen tarvetta ja järjestämistapaa arvioidaan ja tarpeen mukaan tarkennetaan.

Osa-aikaisen erityisopetuksen järjestämisessä hyödynnetään aina varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista. Jos ryhmässä ei työskentele varhaiskasvatuksen erityisopettajaa tai varhaiskasvatuksen resurssierityisopettajaa, niin konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja konsultoi ja ohjaa esiopetuksen opettajaa osa-aikaisen erityisopetuksen järjestämisessä.

5.6.2. Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Avustajapalvelun järjestämisen osalta toimitaan *Kehityksen ja oppimisen tuen linjausten* mukaisesti eli avustaja rakenteellisenä tukitoimena käsitellään alueellisessa kehityksen ja oppimisen tuen työryhmässä (AKOT).

Tilanteissa, joissa lapsi tarvitsee omien erityistarpeidensa vuoksi tulkitsemispalvelua, oppimis- ja ohjauskeskuksen palveluja tai apuvälinettä oppimisensa tueksi, tarve arvioidaan yksilöllisesti ja moniammatillisesti. Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja päiväkodin johtaja ovat mukana suunnittelemassa opetukseen osallistumisen edellyttämien palveluiden järjestämistä ja erityisten apuvälineiden käyttöä. Tarkemmat ohjeet näiden palveluiden ja erityisten apuvälineiden järjestämisestä ja päätöksenteosta ovat Varhaiskasvatuksen intranetissa.

5.7. Kasvun ja oppimisen tuki paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Kasvun ja oppimisen tukeen liittyvät paikallisesti päätettävät asiat on kuvattu vuoden 2014 Esiopetuksen perusteissa luvussa 5.7.

Paikalliseen kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään vuoden 2014 Esiopetuksen perusteiden mukaan laadittu, paikalliseen esiopetuksen opetussuunnitelmaan sisältyvä Kasvun ja oppimisen tukea käsittelevä luku. Mikäli luvussa havaitaan puutteita, voi niitä korjata.

Lapset, joille on tehty päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta[95] voivat saada perusopetuslain mukaisen esiopetuksensa osallistumalla kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun[96]. Tarvittaessa päätös voidaan tehdä kaksivuotisen esiopetuksen aikana. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville lapsille laaditaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) luvun 5.5 (Erityinen tuki) mukaisesti.

Opetuksen järjestäjä pitää huolta siitä, että kokeiluun osallistuva opetushenkilöstö tuntee perusopetuslain tukea koskevat säädökset sekä osaa toimia Esiopetuksen perusteet 2014 mukaisten tuen määräysten ja paikallisesti sovittujen käytäntöjen mukaisesti.

[95] Perusopetuslaki 25 § 2 mom. ja 26 § 1 mom. (477/2003)

[96] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta 2§ 3 mom. (2020/1046)

6. Oppilashuolto

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa noudatetaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain[97] mukaisia Esiopetuksen perusteet 2014 asiakirjassa kuvattuja oppilashuoltoon liittyviä määräyksiä. Tarkemmat ohjeet kokeilukunnille on koottu alalukuun 6.5.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta esiopetuksen opiskeluhollosta nimitystä oppilashuolto, opiskelijasta käsitettä lapsi, oppilaitoksesta nimitystä esiopetustyyppi tai esiopetus. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä[98].

Lasten kehitysympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten myötä oppilashuollosta on tullut yhä tärkeämpi osa esiopetuksen perustoimintaa. Oppilashuolto liittyy kiinteästi esiopetuksen tehtävään edistää lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytyksiä. Oppilashuoltotyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus[99].

Lapsella on oikeus saada maksutta oppilashuolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää[100]. Esiopetuksen oppilashuolto koskee myös pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevia lapsia. Oppilashuollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetustyyppiyhteisössä. Oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko esiopetustyyppiyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tämän lisäksi lapsilla on oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon[101]. Monialainen yhteistyö on oppilashuollossa keskeistä. Oppilashuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen lapseen ja huoltajaan sekä heidän osallisuutensa tukeminen.

Esiopetuksen oppilashuollosta ja siihen liittyvistä suunnitelmista säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Tässä luvussa määrätään oppilashuollon keskeisistä periaatteista, opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista sekä paikallisen opetussuunnitelman ja yksilökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laatimisesta. Esiopetuksen toteuttamiseen kuuluvasta kasvun ja oppimisen tuesta määrätään perusteiden luvussa 5 (Lapsen kasvun ja oppimisen tuki)[102].

[97] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (2013/1287)

[98] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 1 § 3 mom.

[99] YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

[100] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 4 mom.

[101] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 3 § 1 - 2 mom.

6.1. Monialainen oppilashuollon yhteistyö

Oppilashuolto järjestetään monialaisessa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa siten, että siitä muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus[103]. Oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa ottaen huomioon lapsen ikä ja edellytykset[104]. Esiopetustyyppiyhteisön tai lasten hyvinvoinnissa havaittuihin huolenaiheisiin etsitään ratkaisuja yhdessä huoltajan kanssa.

Esiopetuksessa oppilashuolto on esiopetustyyppiyhteisössä työskentelevien ja oppilashuoltopalveluista vastaavien työntekijöiden tehtävä. Ensisijainen vastuu esiopetustyyppiyhteisön hyvinvoinnista on esiopetuksen henkilökunnalla[105]. Oppilashuollon palveluita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä terveydenhoitopalvelut, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina[106]. Näiden asiantuntijoiden tehtävät liittyvät niin lapseen, lapsen kehitysympäristöihin kuin yhteistyöhön. Palveluja tarjotaan siten, että ne ovat helposti saatavilla[107]. Palvelut järjestetään lain edellyttämässä määräjassa[108].

Lapsen huoltajalle annetaan tieto käytettävissä olevasta oppilashuollosta ja heitä ohjataan hakemaan tarvitsemiaan oppilashuollon palveluja[109]. Lapsen ja huoltajan osallisuus oppilashuollossa, suunnitelmallinen yhteistyö ja oppilashuollosta tiedottaminen lisäävät oppilashuollon tuntemusta ja edesauttavat palveluihin hakeutumista. Eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden keskinäinen konsultaatio on tärkeä työmenetelmä oppilashuollossa.

Oppilashuollon tavoitteet, tehtävät ja toteuttamisen periaatteet muodostavat esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen ulottuvan jatkumon. Esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen välinen vuorovaikutus on tärkeää pohdittaessa oppilashuollon toimintaa. Yhtenäiset käytännöt tukevat eri kehitysvaiheissa lapsen terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Oppilashuollon monialaisen yhteistyön rakenteita, muotoja ja toimintatapoja kehitetään esiopetusyhteisössä ja eri yhteistyötahojen kanssa. Kehittämistyö edellyttää oppilashuollon suunnitelmallista arviointia[110].

Oppilashuoltoryhmät

Opetuksen järjestäjä asettaa oppilashuollon ohjausryhmän ja yksikkökohtaiset oppilashuoltoryhmät. Yksittäistä lasta koskevat asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa asiantuntijaryhmässä. Jokaisella kolmella ryhmällä on omat tehtävät ja niiden perusteella määräytyvä kokoonpano [111]. Kaikki oppilashuoltoryhmät ovat monialaisia, mikä tarkoittaa, että ryhmässä on opetushenkilöstön lisäksi ikäryhmälle suunnattuja terveydenhoitopalveluja sekä psykologi- ja kuraattoripalveluja edustavia jäseniä sen mukaan kuin käsiteltävä asia edellyttää.

Oppilashuollon ohjausryhmä vastaa opetuksen järjestäjäkohtaisen oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Sille asetetut tehtävät voi hoitaa myös muu tehtävään soveltuva ryhmä. Ohjausryhmä voi olla myös kahden tai useamman opetuksen järjestäjän yhteinen. Sama ryhmä voi olla myös useamman koulutusmuodon, kuten esi- ja perusopetuksen, yhteinen.

Yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä vastaa esiopetuksen oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Jos esiopetus järjestetään koulun yhteydessä, voi koulukohtainen oppilashuoltoryhmä toimia myös esiopetuksen oppilashuoltoryhmänä. Ryhmää johtaa opetuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Opetuksen järjestäjä ja oppilashuollon palveluja tuottavat tahot päättävät yhdessä ryhmän kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista. Oppilashuoltoryhmä voi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita. Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen ja kehittäminen.

Asiantuntijaryhmä kootaan yksittäisen lapsen tai lapsiryhmän tuen tarpeen selvittämiseksi ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseksi. Ryhmän kokoa se esiopetushenkilöstön tai oppilashuollon palveluiden edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu[111]. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Ryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön. Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden yhteistyötahojen tai lapsen läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn edellyttää huoltajan suostumusta.

[103] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 1 mom.

[104] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 18 § 1 mom.

[105] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 4 § 1 ja 2 mom.

[106] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 3 § 3 mom. ja terveydenhuoltolaki (1326/2010) 15 §

[107] Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 14/2013 vp.

[108] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 15 § ja 17 §

[109] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 11 § 1 - 2mom.

[110] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 25 §

[111] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 14 § 1 - 4mom.

Oppilashuolto Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Esiopetuksen oppilashuoltoon sisältyvät ennaltaehkäisevä yhteisöllinen ja yksilökohtainen oppilashuolto. Esiopetuksessa lasten hyvinvointia tuetaan yhteistyössä esiopetuksen henkilöstön, huoltajien ja lasten kanssa. Lisäksi esiopetuksen oppilashuolto kuuluu esiopetuksen psykologien ja kuraattorien sekä lasten neuvoloiden henkilöstön tehtäviin. Hyvinvointityössä mukana voivat olla myös muut yhteistyötahot.

Vantaan esiopetuksen oppilashuollon käytänteet on koottu varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnattuun *Vantaan esiopetuksen oppilashuollon käsikirjaan*.

6.1.1. Monialainen oppilashuollon yhteistyö Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Vantaalla esiopetuksen oppilashuollossa tehdään moniammatillista ja poikkihallinnollista yhteistyötä. Vantaalaisen oppilashuollon tavoitteena on ennaltaehkäisy, varhainen tukeminen ja asioihin puuttuminen tilanteen vaatimalla tavalla ja intensiteetillä.

Oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä lasten ja huoltajien kanssa. Oppilashuoltoa ohjaavat luottamuksellisuus sekä lapsen ja huoltajan kunnioittaminen. Oppilashuollosta ja siihen liittyvistä toimintatavoista tulee antaa riittävästi tietoa huoltajille sekä esiopetuksen alkaessa että esiopetuksen aikana.

Oppilashuoltoryhmät Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Esiopetuksen oppilashuoltoryhmien kokonaisuus muodostuu Vantaan esiopetuksessa ohjausryhmästä sekä yhteisöllisistä hyvinvointiryhmistä (YHR). Lapsikohtaisia asioita käsittelevä monialainen asiantuntijaryhmä kootaan tapauskohtaiseen harkintaan perustuen.

Esiopetuksen oppilashuollon ohjausryhmä

Vantaalla esiopetuksen oppilashuollon ohjausryhmänä toimii esiopetuksen, perusopetuksen ja toisen asteen yhteinen opiskeluhuollon ohjausryhmä. Ohjausryhmä vastaa myös esiopetuksen oppilashuollon ohjauksesta ja arvioinnista.

Esiopetuksen yhteisölliset hyvinvointiryhmät (YHR)

Yhteisölliset hyvinvointiryhmät muodostetaan pienaluetasoisesti pienalueen johtajatiimien jakojen mukaisesti. Pienalueen johtajatiimistä yksi päiväkodin johtaja toimii hyvinvointiryhmän puheenjohtajana vähintään kahden lukuvuoden ajan. Hyvinvointiryhmään kuuluu kunnallisten ja yksityisten esiopetusta järjestävien päiväkotien johtajat, esiopetuksen opettajien edustajat, psykologi, kuraattori sekä terveydenhoitajien, huoltajien ja perusopetuksen edustaja. Ryhmän tehtävänä on suunnitella, kehittää, toteuttaa ja arvioida pienalueen esiopetuksen oppilashuoltoa. Ryhmä keskittyy yhteisöllisen oppilashuollon asioiden, ilmiöiden ja osaamisen jakamiseen. Ryhmä voi tarvittaessa kutsua muita asiantuntijoita tai edustajia ryhmän kokouksiin. Ryhmässä ei käsitellä yksittäisten lasten asioita.

Monialainen asiantuntijaryhmä

Lapsikohtaisia asioita käsittelevä monialainen asiantuntijaryhmä kootaan tapauskohtaiseen harkintaan perustuen yksittäisen lapsen ja / tai perheen tuen tarpeen selvittämiseksi, ja oppilashuoltopalvelujen järjestämiseksi sekä näitä täydentäviin muihin mahdollisiin palveluihin ohjaamiseksi. Ryhmän kokoa huoltajan luvalla se esiopetushenkilöstön tai esiopetuksen oppilashuollon edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu. Ryhmä nimeää

keskuudestaan vastuuhenkilön. Yksittäisen lapsen asian käsittelystä laaditaan yksilökohtainen oppilashuoltokertomus, jota päivitetään tarvittaessa vuoden aikana.

6.2. Yhteisöllinen oppilashuolto

Oppilashuolto on tärkeä osa esiopetuksen toimintakulttuuria. Yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä seurataan, arvioidaan ja kehitetään esiopetusyhteisön ja ryhmien hyvinvointia. Lisäksi huolehditaan esiopetusympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä.[113] Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen, neuvolan sekä muiden kunnan lasten hyvinvointia edistävien viranomaisten ja toimijoiden kanssa.

Lasten ja huoltajien osallisuus ja kuulluksi tuleminen on yhteisöllisessä oppilashuollossa tärkeää ja hyvinvointia vahvistavaa. Yhteisöllinen oppilashuolto luo esiopetuksessa edellytyksiä yhteenkuuluvuudelle, huolenpidolle ja avoimelle vuorovaikutukselle. Osallisuutta lisäävät toimintatavat edesauttavat myös ongelmien ennalta ehkäisyä, niiden varhaista tunnistamista ja tarvittavan tuen järjestämistä.

Lapsella on oikeus turvallisiin oppimisympäristöihin[114], joihin kuuluvat niin fyysinen, psyykkinen kuin sosiaalinenkin turvallisuus. Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on lasten ja henkilökunnan turvallisuuden varmistaminen kaikissa tilanteissa. Rauhallinen ilmapiiri edistää työrauhaa. Opetuksen järjestäjä laatii suunnitelman lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä osana yksikkökohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa. Opettaja, päiväkodin johtaja tai rehtori ilmoittaa esiopetuksessa tai matkalla esiopetukseen tai kotiin tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta tilanteeseen osallistuneiden huoltajille.[115]

Rakennuksesta sekä opetustiloista ja -välineistä huolehtiminen ylläpitää ympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta. Turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös esiopetuksen kuljetuksia, tapaturmien ehkäisyä ja tietoturvallisuutta koskevat toimintatavat. Kun esiopetus järjestetään koulussa, otetaan myös esiopetus huomioon kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa[116].

[113] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 4 § 1 mom.

[114] Perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)

[115] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 § 2 mom. ja perusopetuslaki 29 § 3 ja 7 mom. (1267/2013)

[116] Terveystenhuoltolaki (1326/2010) 16 § 2 mom. ja valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 12 §

6.2.1. Yhteisöllinen oppilashuolto Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Yhteisöllisellä oppilashuollolla edistetään positiivista vuorovaikutusta esiopetusryhmässä ja -yhteisössä. Tällöin keskiössä ovat ryhmän lasten ja aikuisten väliset positiiviset kohtaamiset, leikillisuus ja aktiivinen toimijuus. Yhteisössä rakennetaan ja ylläpidetään ilmapiiriä, jossa kaikilla esiopetusyhteisön jäsenillä on hyvä ja turvallinen olo, tunne tasavertaisuudesta sekä kokemus kiusaamattomuudesta. Yhteisöllisellä oppilashuollolla tuetaan ryhmäytymistä ja ryhmädynamiikkaa sekä varmistetaan kaikkien lasten liittyminen ryhmään. Kulttuurien välinen vuorovaikutus nähdään arvokkaana ja monet kulttuurit tulevat tutuiksi esiopetusyhteisössä. Erityisesti ryhmän lasten kielet ja kulttuurit huomioidaan ja tehdään näkyviksi esiopetusyhteisössä.

Terveysten ja terveellisyydestä keskustellaan esiopetusyhteisössä luontevasti erilaisissa arkitoimintatilanteissa. Terveellisiä elämäntapoja voidaan myös tehdä näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta. Esimerkiksi lasten liikkumisen dokumentoinnin kautta lasten kanssa voidaan konkreettisesti tutkia liikkumista ja keskustella sen merkityksestä

terveydelle. Dokumentoinnin pohjalta päästään kehittämään yksilö- ja ryhmätasolla lasten liikkumistottumuksia yhdessä lasten ja perheiden kanssa.

Yhteisöllisellä oppilashuollolla edistetään lasten osallisuutta. Esiopetusyhteisössä rakennetaan toimintakulttuuria, jossa jokainen ryhmän jäsen tulee kuulluksi ja kohdatuksi. Esiopetuksen ryhmässä tuetaan lasten aktiivista toimijuutta, jolloin lapsia rohkaistaan ilmaisemaan näkemyksiään sekä rakentamaan yhdessä muiden lasten ja aikuisten kanssa esiopetusryhmän toimintakulttuuria. Samalla harjoitellaan vastuunottoa omista teoista ja valinnoista.

Yhteisöllistä oppilashuoltoa kehitetään ja toteutetaan yhdessä esiopetuksen henkilöstön, lasten, huoltajien sekä moniammatillisten yhteistyötahojen kanssa. Huoltajat otetaan mukaan yhteisöllisen oppilashuollon suunnitteluun, toteuttamiseen, kehittämiseen ja arviointiin. Vanhempaintilaisuuksien ja – toimikuntien lisäksi huoltajilla on mahdollisuus osallistua mm. palvelujen muotoiluun sekä erilaisiin tapahtumiin ja niiden järjestämiseen. Huoltajien edustajat ovat mukana myös yhteisöllisissä oppilashuoltoryhmissä. Vantaan esiopetuksen oppilashuollon psykologit ja kuraattorit osallistuvat aktiivisesti yhteisölliseen oppilashuoltotyöhön sekä alue- että toimintayksikkötasolla. Psykologit ja kuraattorit käyvät seuraamassa esiopetusryhmien toimintaa tarpeen mukaan ja kehittävät yhteistyössä muun henkilöstön kanssa uusia yhteisöllisiä toimintamalleja. Lisäksi he osallistuvat tarvittaessa esiopetuksen vanhempaintilaisuuksiin ja järjestävät vanhempain- ja lastenryhmiä.

6.3. Yksilökohtainen oppilashuolto

Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan

- lapselle annettavia terveydenhoitopalveluja, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuna neuvolapalveluina
- oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja
- yksittäistä lasta koskevaa monialaista oppilashuoltoa.[117]

Yksilökohtaisen oppilashuollon tavoitteena on seurata ja edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista sekä kokonaisvaltaista kasvu- ja kehitystä ja terveyttä. Esiopetuksen oppilashuollolla on tärkeä merkitys varhaisen tuen turvaamisessa ja ongelmien ehkäisyssä. Lasten yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet otetaan huomioon sekä oppilashuollon tuen rakentamisessa että esiopetuksen arjessa.

Yksilökohtainen oppilashuolto esiopetuksessa perustuu aina huoltajan suostumukseen[118]. Huoltajan osallisuutta tuetaan ja mielipiteitä kuullaan lapsen yksilökohtaisen oppilashuollon toteuttamisessa. Lapsen osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja edellytystensä mukaisesti[119]. Vuorovaikutus on avointa, kunnioittavaa ja luottamuksellista. Oppilashuoltotyö järjestetään niin, että lapsi voi kokea tilanteen kiireettömänä ja hän tulee kuulluksi. Työssä noudatetaan tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Asian käsittely myös yksittäisen lapsen tueksi koottavassa asiantuntijaryhmässä ja ryhmän kokoonpano perustuu huoltajan suostumukseen. Huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua tarvittavia oppilashuollon yhteistyötahoja tai lapsen läheisiä.[120] Ryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa lapsen asiassa tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta[121].

Yksittäistä lasta koskevan asian käsittelystä asiantuntijaryhmässä laaditaan oppilashuoltokertomus. Ryhmän vastuhenkilö kirjaa yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot oppilashuoltokertomukseen. Kirjauksia voivat tehdä myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki edellyttää, että kertomukseen kirjataan seuraavat asiat: [122]

- yksittäisen lapsen nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä huoltajan tai muun laillisen edustajan nimi ja yhteystiedot

- kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa
- kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa
- asian aihe ja vireille panija
- lapsen tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet kuten arviot, tutkimukset ja selvitykset
- toteutetut toimenpiteet kuten yhteistyö eri tahojen kanssa sekä aiemmat ja nykyiset tukitoimet
- tiedot asian käsittelystä ryhmän kokouksessa, tehdyt päätökset ja niiden toteuttamissuunnitelma
- toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot.

Jos sivulliselle annetaan oppilashuoltokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä, mitä tietoja, kenelle ja millä perusteella tietoja on luovutettu.[123]

Oppilashuoltokertomukset sekä muut oppilashuollon tehtävissä laaditut tai saadut yksittäistä lasta koskevat asiakirjat tallennetaan oppilashuoltorekisteriin. Opetuksen järjestäjä vastaa henkilötietojen käsittelystä ja ylläpitää edellä mainittua rekisteriä. Oppilashuoltorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä lasta tai muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä.[124]

Terveystieteiden henkilöstö ja psykologit kirjaavat yksilökohtaisen oppilashuoltotyön säädetyksi potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin. Oppilashuollon kuraattorit kirjaavat asiakastiedot kuraattorin asiakaskertomukseen.[125]

Lapsen yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuvilla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilashuollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi[126]. Lisäksi heillä on oikeus saada ja luovuttaa toisilleen sekä lapsen opettajalle, rehtorille tai päiväkodin johtajalle ja opetuksen järjestäjälle lapsen opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot[127]. Tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön lapsen tai muiden lasten turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea muun muassa sellaista lapsen sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen turvaamiseksi pyritään aina ensisijaisesti hankkimaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

Jos lapsi siirtyy toisen opetuksen järjestäjän opetukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on pyydettävä lapsen huoltajan suostumus siihen, että uudelle opetuksen järjestäjälle voidaan siirtää oppilashuollon asiakasrekisteristä sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia oppilashuollon jatkuvuuden kannalta[128]. Sen sijaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot toimitetaan salassapidon estämättä viipymättä toiselle esi- tai perusopetuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden esi- tai perusopetuksen järjestäjän pyynnöstä.[129]

[117] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 5 § 1 mom.

[118] Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 14/2013 vp.

[119] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 18 § 1 mom.

[120] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 19 § 1 ja 2 mom.

[121] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 19 § 3 mom. ja laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta

(621/1999) 26 § 3 mom.

[122] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 5 § 2 mom. ja 20 § 1, 3 - 4 mom.

[123] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 20 § 5 mom.

[124] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 21 § 1 mom. ja 22 § 1 mom.

[125] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 20 § 2 mom., laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) 12 § ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

[126] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 23 § 2 mom.

[127] Perusopetuslaki 40 § 2 mom. (1288/2013)

[128] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 23 § 3 mom.

[129] Perusopetuslaki 40 § 4 mom. (1288/2013)

6.3.1. Yksilökohtainen oppilashuolto Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Yksilökohtaisen oppilashuollon tavoitteena on seurata ja edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista sekä kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja terveyttä yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Ongelmia ennaltaehkäistään yhdessä huoltajien kanssa avoimeen yhteistyöhön, kunnioitukseen ja luottamukseen perustuen. Yksilökohtaisen oppilashuollon järjestäminen ja konkreettiset käytänteet on kuvattu tarkemmin Vantaan esiopetuksen oppilashuollon käsikirjassa.

Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus neuvolan terveydenhoitajan, esiopetuksen psykologin ja kuraattorin palveluihin. Nämä yksilökohtaiset oppilashuoltopalvelut ovat perheille vapaaehtoisia. Lapsen toivomukset ja mielipiteet huomioidaan häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa.

Esiopetusikäisten terveydenhoitopalvelut toteutetaan sosiaali- ja terveystoimessa äitiys- ja lasten neuvoloissa. Terveysneuvojat työskentelevät omaterveydenhoitaja -periaatteella eli sama terveydenhoitaja hoitaa sekä raskauden ajan että lapsen kehityksen seurannan kouluikänsä asti.

Oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut järjestetään opiskeluhoollon yksikön kautta esiopetukselle kohdennettuina palveluina. Aikaisemmat asiakkuudet esimerkiksi perheneuvolassa tai psykologipalveluissa, jatkuvat esiopetusiässä pääsääntöisesti niissä palveluissa, joissa asiakkuus on syntynyt. Oppilashuoltona järjestettävien tukitoimenpiteiden kanssa pohditaan usein rinnakkain myös kolmiportaisen tuen muotoja.

6.4. Oppilashuoltosuunnitelmat

Esiopetuksessa opetussuunnitelma tulee myös oppilashuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa[130]. Valmistelutyössä tehdään yhteistyötä huoltajien ja tarvittaessa myös muiden viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

Paikallisella tasolla oppilashuollon suunnitelmien kokonaisuus muodostuu kolmesta suunnitelmasta, jotka yhdessä ohjaavat oppilashuollon suunnittelua ja toteutusta. Suunnitelmat valmistellaan monialaisessa yhteistyössä. Suunnitelmat ovat

- kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, johon kirjataan oppilashuoltoa koskeva osuus[131]
- paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta[132]
- yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma[133].

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä muut kunnan lasten ja nuorten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta koskevat linjaukset otetaan huomioon valmisteltaessa paikallisen opetussuunnitelman oppilashuoltoa koskevaa osuutta sekä yksikkökohtaisia oppilashuoltosuunnitelmia.

[130] Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

[131] *Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 12 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 12 § 1 mom.*

[132] *Perusopetuslaki 14 § 2 mom. (477/2003)*

[133] *Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 §*

6.4.1. Oppilashuoltosuunnitelmat Vantaan kaksivuotisessa esiopetuksessa

Vantaan esiopetuksen oppilashuollon oppilashuoltosuunnitelmat muodostuvat neljästä kokonaisuudesta:

1. *Vantaan esiopetuksen opetussuunnitelman oppilashuollon osuudet* sisältävät ne kaupunkikohtaiset esiopetuksen opetussuunnitelman sisällöt ja linjaukset, jotka koskevat kaikkia esiopetuksen järjestämispaikkoja. Esiopetuksen oppilashuollon sisältöjä konkretisoidaan tarkemmin *Vantaan esiopetuksen oppilashuollon käsikirjassa*.
2. Kaupunkitasoiseen lastensuojelulain edellyttämään *lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan* sisällytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa ja valtakunnallisessa esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritellyt asiat. Suunnitelman tarkoitus on tukea toimintaa, jossa lapsi tai nuori on keskiössä. Lapsen, nuoren ja perheen tarvitsema apu muodostuu usein eri toimijoiden ja ammattilaisten palveluista. Keskeistä on huomioida arkiympäristön ja siinä olevien toimijoiden merkitys hyvinvoinnin tukemisessa.
3. Alueellisella tasolla esiopetuksen oppilashuoltoa ohjaavat *Vantaan esiopetussuunnitelma* sekä sitä tarkentava *pienaluekohtainen oppilashuoltosuunnitelma*. Yhteisölliset hyvinvointiryhmät laativat syksyllä pienaluekohtaisen oppilashuoltosuunnitelman lukuvuoden työskentelylle. Suunnitelma tarkistetaan vuodenvaihteen jälkeen ja sen toteutumista arvioidaan ennen lukuvuoden päättymistä.
4. Toimintayksikkö- ja lapsiryhmätasolla esiopetuksen oppilashuoltoa ja hyvinvointityötä suunnitellaan ja arvioidaan *toimintasuunnitelmien, turvallisuussuunnitelman* sekä *Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen -suunnitelman* kautta.

6.5. Oppilashuolto paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Vuoden 2014 Esiopetuksen perusteissa, luvussa 6.5 määrätään paikallisesti päätettävistä oppilashuoltoon liittyvistä asioista ja yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laadinnasta.

Paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään

- paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvä, vuoden 2014 Esiopetuksen perusteiden mukainen kuvaus esiopetuksen oppilashuollosta. Mikäli kuvauksessa havaitaan puutteita niitä voi tarkentaa.

Lisäksi kokeiluopetussuunnitelmaan kirjataan millä nimellä ja mistä ovat luettavissa

- esiopetuksen yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma, jonka sisällöstä määrätään vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman voi myös lisätä kokeiluopetussuunnitelmaan liitteeksi.
- oppilas- ja oppilashuoltolain mukainen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

On todennäköistä, että osa kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvasta henkilöstöstä ei tunne opiskelija- ja oppilashuoltolakia ja sen mukaisia paikallisia toimintatapoja. Tästä syystä on tärkeää, että esiopetuksen järjestäjä pitää huolta[134] siitä, että esiopetuskokeilussa toimiva opetushenkilöstö tuntee oppilashuollon lainsäädännön, perusteiden mukaiset paikalliset toimintatavat.

[134] *Opiskelija- ja oppilashuoltolaki (1287/2013) 26§*

7. Perusteiden käyttäjälle

Joulukuussa 2020 valtioneuvosto hyväksyi lain kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta. Kokeilu alkaa elokuussa 2021 ja päättyy toukokuussa 2024. Opetushallitus on laatinut nämä kokeiluopetussuunnitelman perusteet kokeilua varten. Perusteissa määrätään kaksivuotisen esiopetuksen pedagogisesta toteuttamisesta.

Tämä perustemääräys pohjautuu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2014), mutta sitä on tarvittavilta osin muokattu kokeiluun sopivaksi. Kasvun ja oppimisen tukea (kolmiportainen tuki) sekä Oppilashuoltoa käsittelevät luvut ovat vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia, sillä niihin ei ole lainsäädännössä tehty muutoksia. Perusteita laadittaessa on myös hyödynnetty Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2018), esiopetusta ja varhaiskasvatusta koskevan tutkimuksen, arvioinnin ja kehittämistyön tuloksia sekä perusteiden valmistelun aikana eri asiantuntijoilta saatua palautetta.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu toteutetaan kokeiluun valituissa kunnissa ja siihen osallistuu vain osa 5- ja 6-vuotiaista lapsista. Huoltajat hakevat lapsilleen paikkaa kaksivuotiseen esiopetukseen kokeilukuntien antaman informaation ja ohjeiden mukaisesti. Kaksivuotinen esiopetus ja siihen liittyvä toiminta on kokeiluun osallistuvilla lapsilla maksutonta. Vanhempien on myös mahdollista saada avustusta lasten kuljetukseen tarvittaessa. Kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvilla lapsilla tulee olla mahdollisuus osallistua esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen.

Kokeiluperusteissa korostetaan lapsilähtöistä, leikkiin ja tutkivaan havainnointiin perustuvaa pedagogiikkaa sekä lasten hyvinvoinnista huolehtimista. Kaksivuotisessa esiopetuksessa kukin lapsi saa edetä oppimisessaan omaan tahtiinsa. Kaksi vuotta antaa aiempaa paremman mahdollisuuden keskittyä pitkäkestoisesti esiopetuksen tavoitteiden mukaiseen toimintaan sekä toiminnan kehittämiseen. Perusteet on laadittu niin, että sen mukainen toiminta ja opetus muodostavat luontevan osan lasten oppimisen polkua varhaiskasvatuksesta perusopetukseen.

Kokeilukunnat laativat oman, paikallisen kokeiluopetussuunnitelman näiden perusteiden mukaisesti. Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tarkennetaan kokeilun perusteiden tavoitteita. Erityisen tärkeää on ottaa huomioon aiempaa nuoremmat lapset sekä lasten eheän päivän järjestämisen. Merkittävä muutos on myös kasvun ja oppimisen tuen sekä oppilashuollon ulottuminen kokeilussa mukana oleviin 5-vuotiaisiin.

Kokeilun luonteen mukaisesti Opetushallitus kannustaa kokeilukuntia rohkeaan kehittämisotteeseen kokeilutoimipaikoissa!